SOFIA DOBRA GHEORGHE MITRACHE

ANALIZE LITERARE ȘI STILISTICE

PENTRU CLASELE V - VIII

Materiale pentru examenul de admitere în liceu

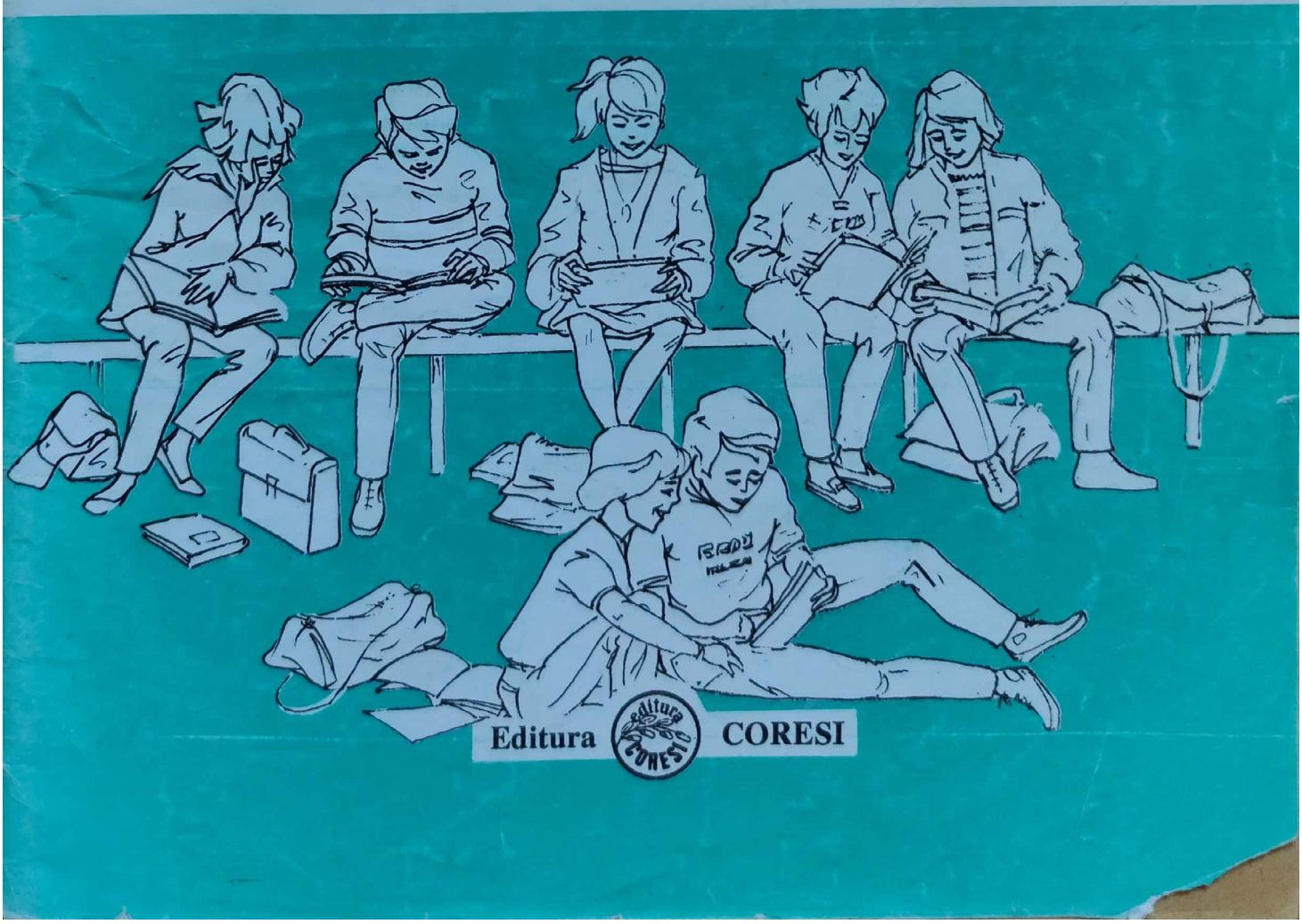

Editura CORESI

Scanned with OKEN Scanner

SOFIA DOBRA
GHEORGHE MITRACHE

ANALIZE LITERARE ŞI STILISTICE

PENTRU CLASELE V - VIII

Materiale pentru examenul de admitere în liceu

Scanned with OKEN Scanner

Coperta: JEAN UDRESCU

Prezenta lucrare este avizată pentru folosirea la clasă şi în pregătirea suplimentară a elevilor de Comisia Naţională de Specialitate pentru Limba Română, conform adresei Ministerului Învăţământului, nr. 38390 din 2 noiembrie 1992.

Referenţi:

prof. **Dumitru Săvulescu,** inspector de specialitate în Ministerul Învăţământului

dr. **Eugen Noveanu,** Institutul de Ştiinţe ale Educaţiei

© 1992, 1993 EDITURA CORESI®

CORESI SRL, Bucureşti 70700 CP 1-477
Telefon 615 47 81. Fax 312 71 15
Director general : Vasile Poenaru
Director editorial : Dana Poenaru

Redactor: **Marieta Croicu**
Tehnoredactor: **Eugen Mantu**

Procesare computerizată: ILMA EDIMPEX SRL
Tiparul: TIPOGRAFIA "ROMANIA AZI" S.A.

Printed in Romania Tiraj: 20000 exemplare

ISBN 973 - 608 - 160 - 5

Scanned with OKEN Scanner

ARGUMENT

Această carte se dorește în primul rînd un instrument de lucru în pregătirea pentru concursul de admitere în liceu în conformitate cu noua programă, după care s-a structurat conținutul ei. Analizele textelor literare urmăresc să completeze cunoștințele dobîndite de elevi în orele de literatură, prin adîncirea interpretării operelor studiate în clasă. Adresîndu-ne cu precădere elevilor din clasa a VIII-a, am urmărit realizarea unei corelații între noțiunile de teorie literară și stilistică, incluse în programă, și deci obligatorii, și analiza operei literare, făcută dintr-o perspectivă mai amplă, motiv pentru care am considerat necesar să însoțim comentariile de o schemă în care să se consemneze aspectele de teorie literară decurgînd din textul respectiv, ceea ce constituie și un element de noutate al lucrării.

În finalul analizelor, am formulat teme a căror rezolvare va sluji elevului în reordonarea cunoștințelor pe comentariu (orientîndu-se și după caseta laterală și deopotrivă după schemele de teorie literară). În acest fel, răspunsurile date nu vor fi o reproducere mecanică a analizei, ci, pe baza ei, o construcție logică, în care problema urmărită să fie încadrată în imaginea de ansamblu asupra operei.

Tot în scopuri didactice, o atenție deosebită am acordat-o și limbajului, a cărui îmbogățire trebuie să fie o preocupare permanentă a elevilor, motiv pentru care am inclus la sfîrșitul lucrării un vocabular cuprinzînd cuvinte uzitate în lucrarea de față, uneori explicate prin sinonime, pentru a-i deprinde cu o exprimare nuanțată.

Deși are un scop bine precizat, lucrarea poate fi utilă și elevilor din clasele V - VIII cu deosebire în pregătirea pentru olimpiadele de limba și literatura română, după cum poate constitui un sprijin în activitatea de muncă independentă a școlarilor. Din aceste considerente am menționat cărui an de studiu se adresează fiecare comentariu.

AUTORII

Scanned with OKEN Scanner

"GREUCEANU"

EPICA POPULARĂ

Povestitul este unul dintre străvechile obiceiuri umane, perpetuîndu-se în forme diferite pînă astăzi şi răspunzînd nevoii omului de a proiecta în ficţiune aspiraţii îngrădite de realitatea imediată. În folclorul literar, se manifestă sub două aspecte: epica în versuri, care este cîntată şi cuprinde balada şi legenda, şi epica în proză, în care sînt incluse basmul, legenda şi snoava.

LOCUL BASMULUI ÎN EPICA POPULARĂ

În proza populară, basmul ocupă un loc deosebit prin faptul că zugrăveşte o lume pusă sub semnul fantasticului, în care dorinţa umană poate fi împlinită, pentru că nu există contrarii pe care să nu le rezolve. Pornind de la realitate, basmul trece în supranatural, aşa cum se întîmplă şi în "Greuceanu", care începe cu binecunoscuta formulă iniţială specifică acestui tip de operă literară orală, "a fost odată ca niciodată", ce are rolul de a stabili între povestitor şi ascultător convenţia artistică prin care se pătrunde în timpul şi spaţiul ficţiunii.

DEFINIŢIA BASMULUI

Naraţiune amplă, cu numeroase episoade, basmul, pus sub semnul fabulosului, aduce în final victoria binelui asupra răului, ilustrînd aspiraţia creatorului anonim spre o lume mai bună. Fiind o creaţie orală, basmul, şi din cauze mnemotehnice, are un anumit grad de formalizare, putînd fi redus, aşa cum a făcut folcloristul rus V.I. Propp (în "Morfologia basmului", Editura Univers, Bucureşti, 1979), la un număr limitat de motive, care se combină între ele, generînd povestirea. Aceste caracteristici ale basmului se regăsesc şi în "Greuceanu", care este o operă epică de mare întindere ce urmează schema obişnuită, după care în situaţia iniţială apare o lipsă acută - aici dispariţia soarelui şi a lunii - ce va fi suprimată prin acţiunea eroului principal, care va aduce victoria forţelor binelui.

CAUZELE ACŢIUNII EROULUI

Fabulosul, care presupune acceptarea de către ascultător şi povestitor a existenţei unor forţe supraumane,constituie o altă însuşire definitorie a basmului, în care se imaginează lumi posibile, cum este cea a lui Roşu-Împărat din "Greuceanu", pe care nişte zmei o lăsaseră în întuneric, furînd soarele şi luna de pe cer. Fiinţe fantastice, zmeii sînt personaje malefice, pe care împăratul vrea să le înfrîngă, trimiţînd ştire că cine va reuşi să scoată astrele de la ei va primi de soţie pe fiica sa şi jumătate din împărăţie, dar celui ce nu va izbîndi, i se va tăia capul. Mai mulţi voinici s-au crezut vrednici de o asemenea faptă, însă nici unul nu a reuşit.

DRUMUL EROULUI SPRE TĂRÎMUL ZMEILOR

În acest moment de cumpănă, apare şi personajul principal, Greu-

ceanu, care îl înduplecă pe împărat să lase viaţa celor care au avut curajul să lupte cu zmeii, cerîndu-i voie să-şi încerce şi el norocul.

Înainte de a pleca pe tărîmul zmeilor, care reprezintă un spaţiu nedefinit şi aflat la mare depărtare de lumea noastră, aşa cum se întîmplă în toate basmele, Greuceanu merge la Faurul-Pămîntului cu care era frate de cruce, sfătuindu-se cu el timp de trei zile şi trei nopţi. După ce au luat o hotărîre, Greuceanu a plecat la drum cu fratele său, ce-l însoţise la Faurul-Pămîntului. Aceste două personaje reprezintă fiinţele umane care îl ajută pe erou în lupta sa împotriva răului. Cei doi au mers pînă într-un loc, unde "li se făcu calea cruci", urmînd ca de aici încolo să se despartă, pornind pe drumuri diferite. Tot acum şi-a luat fiecare cîte o jumătate dintr-o basma, menită să-i încredinţeze că atîta timp cît nu se va rupe la mijloc, tot mai e speranţă să se revadă. Au înfipt şi un cuţit în pămînt, hotărînd ca cel ce se va întoarce primul să nu îl mai aştepte pe celălalt, dacă va constata că rugină a prins lama, semn că a murit. Obiectele sînt înzestrate cu puteri fantastice, putînd comunica eroilor fapte despre care aceştia nu ştiu nimic şi ajutîndu-i astfel să acţioneze cum trebuie. Ca în toate basmele, ele sînt menite să îndepărteze greutăţile pe care natura le-ar putea ridica în faţa personajelor, regăsindu-se în folosirea lor ecouri ale unor practici magice, proprii mediului folcloric.

OBIECTE AJUTĂTOARE

Fratele lui Greuceanu a umblat un timp fără să găsească drumul spre zmei şi s-a întors la locul de întîlnire, unde a început să aştepte, deoarece a văzut că soarele şi luna erau pe cer, ceea ce însemna că voinicul izbîndise în încercarea sa temerară. Acest fir fabulativ va fi abandonat, trecîndu-se la nararea isprăvilor lui Greuceanu. De multe ori, în asemenea situaţii, povestitorul simte nevoia introducerii unei formule mediane, care să avertizeze că întîmplările vor continua, ca, de exemplu: "şi-nainte cu poveste, că de-aicea mult mai este".

DRUMUL FRATELUI LUI GREUCEANU

După ce s-a despărţit de fratele său, Greuceanu a mers pe o potecă ce l-a dus la casele zmeilor. Înzestrat cu puteri supranaturale, voinicul s-a dat de trei ori peste cap şi s-a transformat într-un porumbel, ca să se poată apropia de gospodăria lor, care se aseamănă cu cele ţărăneşti, fapt ce dovedeşte că în basm demarcaţia dintre real şi fantastic nu este foarte fermă. Una dintre fetele zmeilor vede cu uimire porumbelul şi alta îşi dă cu părerea că ochii lui seamănă cu cei ai lui Greuceanu, de care se temeau, fiindcă auziseră de vitejia sa. Pentru a se feri de orice necaz, zmeoaicele intră în casă să se sfătuiască, dar voinicul se transformă într-o muscă şi pătrunde în cameră, aflînd că zmeii sînt plecaţi la vînătoare. Puterile fabuloase pe care le are Greuceanu înclină balanţa în favoarea sa, ajutîndu-l să afle ce au plănuit personajele potrivnice lui.

ÎNFRUNTAREA CU ZMEII

Astfel, eroul va alege locul favorabil luptei cu zmeii, pe care îi va înfrînge. Înfruntarea cea mai grea a fost cu tatăl zmeilor, cu care s-a bătut în săbii şi în suliţi, iar după ce armele s-au rupt, în luptă dreaptă. Victoria a fost obţinută de Greu-

FIINŢE AJUTĂTOARE

Scanned with OKEN Scanner

ceanu cu ajutorul unui corb, căruia îi promite să îi dea de mîncare trei leşuri de zmei şi trei de cai, dacă îi va aduce un cioc de apă dulce.

Corbul, pasăre ce simbolizează în general moartea, este în acest basm, ca şi în balada "Novac şi corbul", o fiinţă benefică, ajutîndu-l pe erou şi înscriindu-se în rîndul personajelor fabuloase, care, personificate, devin un fel de protectori ai celor ce reprezintă binele.

VICTORIA EROULUI

După ce îl înfrînge pe zmeu, Greuceanu îl obligă să spună unde a ascuns soarele şi luna. Află, astfel, din mărturia acestuia că sînt închise într-o culă din Codrul Verde, şi cheia cu care se descuie este degetul mic al zmeului. Chiar şi această însuşire a tartorului dovedeşte că zmeii sînt fiinţe stranii, care nu sînt figurate precis, avînd adeseori înfăţişări groteşti şi puteri vrăjitoreşti, căci ele reprezintă în basme răul.

DRUMUL DE ÎNTOARCERE ŞI OBSTACOLELE ÎNTÎLNITE

După uciderea zmeilor, soarele şi luna îşi reiau locul pe cer, iar Greuceanu, mulţumit că a dus la bun sfîrşit ceea ce îşi propusese, pleacă spre casă, reîntîlnindu-l pe fratele său. Drumul de întoarcere la Roşu-Împărat este şi el plin de peripeţii, pentru că zmeoaicele vor să se răzbune şi îi urmăresc pe cei doi eroi. Viclene, şi cu forţe neobişnuite, ele se preschimbă mai întîi într-un păr cu roade otrăvite, ademenindu-i pe voinici. Apoi, transformate într-o grădină, îi atrag pe drumeţi ca să îi ucidă, dar Greuceanu loveşte copacii cu paloşul şi omoară astfel zmeoaicele. Rămîne în viaţă numai "muma" lor, care "cătrănită şi amărîtă", cum indică epitetele, îi urmăreşte, încercînd să îi înghită. Reuşesc totuşi cu un ultim efort să ajungă la Faurul-Pămîntului înainte de a fi prinşi de "norul ca o flăcăraie", în care se preschimbase zmeoaica. Pentru că voinicii se închiseseră în făurişte şi nu le mai putea face nimic, ea l-a rugat pe Greuceanu să facă o gaură în zid ca măcar să îl vadă la faţă. Făcîndu-se că nu înţelege vicleşugul, Greuceanu a acceptat, dar Faurul-Pămîntului a pus în spărtură chipul de fier înroşit în foc al fratelui său de cruce şi zmeoaica l-a înghiţit, prefăcîndu-se într-un munte de fier. Ea este astfel pedepsită şi eroii sînt răsplătiţi, Faurul-Pămîntului făcîndu-i lui Greuceanu o căruţă cu trei cai de fier pe care i-a însufleţit cînd a suflat asupra lor, şi acest personaj dovedind că are puteri fabuloase.

Fratele lui Greuceanu pleacă înainte spre a-l vesti pe împărat de izbîndă. Rămînînd singur, eroul întîlneşte în drum un diavol şchiop, alt personaj malefic, care, după ce îi ia cuiul de la osie, îi va fura şi paloşul, ştiind că puterea flăcăului stă în arma sa, obiect fermecat, cu ajutorul căruia personajul poate ieşi învingător. Satana dă paloşul unui sfetnic nevrednic al împăratului, care se substituie lui Greuceanu, dorind să se căsătorească cu domniţa. În timpul pregătirilor de nuntă soseşte însă vestea că neînfricatul voinic se va întoarce, împăratul neştiind ce să facă, fiindcă nu putea înţelege cum a ajuns paloşul în mîna slugii. De-abia la curte, Greuceanu constată că a rămas fără armă. Bănuind ce s-a întîmplat, s-a întors la stana de piatră în care se transformase diavolul şi pe care, preschimbîndu-se într-un buzdugan, alt obiect fermecat, Greuceanu a lovit-o pînă a zdrobit-o. Printre

Scanned with OKEN Scanner

sfărîmături a găsit paloşul furat şi s-a întors cu el la împărat, făcînd astfel dovada vitejiei lui.

NUNTA

Împăratul îi dă pe fiica sa de soţie şi a urmat o nuntă mare care a ţinut trei săptămîni. Cu acest sfîrşit fericit se încheie şi basmul, din care se iese tot printr-o formulă tipică, "şi eu încălecai pe-o şa şi vă povestii dumneavoastră aşa", prin care ascultătorul este readus la realitatea cotidiană, după ce echilibrul a fost refăcut şi eroul răsplătit.

Basmul reflectă ancestrale aspiraţii ale omului spre bine, transfigurate într-un univers fantastic, a cărui valoare morală îi asigură perenitatea.

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

OPERA LITERARĂ este scrierea de ficţiune, care, plecînd de la realitate, transmite idei şi sentimente într-o formă specifică.

◆ *Opera literară poate fi scrisă în VERSURI sau în PROZĂ.*

LITERATURA POPULARĂ	LITERATURA CULTĂ
creaţie orală;	creaţie scrisă;
creaţie colectivă;	creaţie individuală;
creaţie anonimă;	creaţie a unui autor cunoscut;
creaţie sincretică (suprapunere de limbaje)	creaţie care, exceptînd anumite genuri, nu presupune, în general, suprapunere de limbaje.

NARAŢIUNEA este o succesiune de întîmplări imaginare.

Naraţiunea are
- ACŢIUNE
- PERSONAJE
- NARATOR

OPERA EPICĂ transmite indirect o impresie asupra realităţii prin intermediul unei naraţiuni.

◆ Motivul este o unitate narativă indivizibilă, un nucleu narativ.

BASMUL este o naraţiune populară de mare întindere, cu personaje ce au forţe supranaturale, unele reprezentînd binele şi altele răul; finalul basmului aduce totdeauna victoria binelui asupra răului.

Basmul are formule
- INIŢIALE — "A fost odată ca niciodată".
- MEDIANE — "Şi-nainte cu poveste, că de-aicea mult mai este".
- FINALE — "Şi-ncălecai pe-o şa şi spusei povestea aşa".

◆ Între povestitor şi ascultător există o convenţie, conform căreia în basm este posibil orice, aceasta asigurînd caracterul FABULOS al naraţiunii;

Scanned with OKEN Scanner

◆ întotdeauna în basm există o situaţie iniţială în care se manifestă o lipsă (de exemplu, furtul merelor de aur, împăratul şi împărăteasa nu au copii etc.), urmînd a fi înlăturată prin acţiunea eroului principal, care în final va aduce victoria binelui şi va fi răsplătit;
◆ timpul şi spaţiul basmului sînt imaginare, chiar dacă au multe elemente ce amintesc de universul obişnuit;
◆ eroul tipic al basmului românesc este Făt-Frumos, model ideal al flăcăului, plin de curaj, modest, înzestrat cu puteri supranaturale;
◆ AJUTOARELE eroului principal sînt FIINŢE FANTASTICE (Setilă, Ochilă, Sfînta Vineri etc.), ANIMALE (calul, furnicile etc.), OBIECTE CU ÎNSUŞIRI SUPRANATURALE (paloşul, inelul, năframa, gresia etc.):
◆ ADVERSARII eroului principal sînt FIINŢE SUPRANATURALE (zmei, balauri, diavoli, Muma Pădurii etc.) sau FIINŢE DIN LUMEA REALĂ (mama vitregă, fraţii invidioşi etc.).

PERSONIFICAREA este figura de stil prin care se atribuie însuşiri omeneşti unor fiinţe necuvîntătoare, lucruri, fenomene ale naturii.

PLANUL SIMPLU este o compunere ce cuprinde ideile principale aşezate în ordinea în care apar într-un text.
◆ Înainte de a face un plan simplu, textul trebuie citit cu atenţie şi împărţit în fragmente, care să cuprindă doar o întîmplare sau un moment mai important;
◆ ideea principală trebuie formulată în propoziţii sau fraze clare;
◆ ideile principale se notează în ordinea în care se întîlnesc în text.

PLANUL DEZVOLTAT este o compunere ce cuprinde ideile principale şi ideile secundare aşezate în ordinea în care apar într-un text.
◆ Ideile secundare exprimă amănunte importante, cu ajutorul cărora se dezvoltă ideile principale;
◆ pentru alcătuirea unui plan dezvoltat este bine să se scoată mai întîi ideile principale, care apoi pot fi dezvoltate prin adăugarea de elemente noi privitoare la locul şi timpul acţiunii, la gîndurile şi sentimentele personajelor sau ale naratorului;
◆ fiecare idee se dezvoltă în mai multe propoziţii sau fraze, care sînt cuprinse într-un singur alineat;
◆ persoana folosită în alcătuirea planului este totdeauna persoana a III-a, chiar dacă textul este scris la persoana întîi;
◆ nu se foloseşte niciodată dialogul în alcătuirea unui plan dezvoltat;
◆ cuvintele folosite sînt ale celui care alcătuieşte planul dezvoltat, dar pot să apară şi expresii ale autorului, care sînt puse în ghilimele;
◆ planul dezvoltat se poate transforma în plan simplu prin renunţarea la ideile secundare.

TEME

1. Demonstraţi că "Greuceanu" este un basm.
2. Rezumaţi basmul "Greuceanu".
3. Indicaţi care personaje reprezintă binele şi care răul în basmul "Greuceanu".
4. Demonstraţi că basmul "Greuceanu" este o naraţiune.
5. Demonstraţi că "Greuceanu" este o creaţie populară.
6. Alcătuiţi planul simplu al basmului "Greuceanu".

Scanned with OKEN Scanner

TUDOR ARGHEZI: "BADE IOANE..."

ARGHEZI - CÎNTĂREŢ AL MUNCII ŢĂRANULUI

În actul poetic, Tudor Arghezi a văzut ridicarea spirituală şi înnobilarea neamului său de robi, care au schimbat "sapa-n condei şi brazda-n călimară", cum spune în "Testament", poemul ce deschide volumul "Cuvinte potrivite" marcînd debutul său tîrziu, în 1927. Poetul se va apleca plin de respect în faţa muncii ţăranului, pe care l-au cîntat şi Octavian Goga şi George Coşbuc, reliefînd mai ales truda nobilă pentru rod.

LOCUL POEMULUI ÎN CREAŢIA ARGHEZIANĂ

În cadrul acestei tematici se înscrie şi poezia intitulată simbolic "Bade Ioane...", cel mai răspîndit nume la români, şi de aceea atribuit de Arghezi ţăranului, care, anonim, a ştiut prin truda şi jertfa sa să apere fiinţa naţională. Inclus în volumul "Cadenţe", publicat în 1966, acest poem constituie un moment de vîrf al liricii argheziene orientată spre aspectele sociale, surprinse şi în "Rugă de seară", apărută în 1910, sau în versuri incendiare, precum cele din "Caligula", dar mai ales cele din volumul "1907. Peizaje".

LEGĂTURA POET-ŢĂRAN

Ţăranul este depozitarul spiritualităţii româneşti de-a lungul unei istorii deseori potrivnice şi tocmai de aceea, încă de la începutul poemului, prin folosirea vocativului şi a persoanei a II-a singular a verbului, se stabileşte legătura afectivă între el şi poetul care mărturiseşte:

"Bade Ioane, m-aş gîndi să-ţi fac
Un cîntec nou, de ţi-ar mai fi pe plac".

Zămislirea unui "cîntec nou" presupune, aşa cum sugerează epitetul, un efort creator prin care, pornind de la străvechea noastră tradiţie culturală, să facă să se ivească o operă profund originală.

RAPORTUL CREAŢIE POPULARĂ-CREAŢIE CULTĂ

Buciumul, care "sună prea departe", cum spune metaforic poetul, este cel prin care ţăranul şi-a exprimat necazurile şi bucuriile de-a lungul veacurilor, adverbul "departe" sugerînd o întoarcere, în timp, la vremurile tulburi ale trecutului. Azi, poetul ar vrea să cînte "mutește, cu slove ca de carte", pentru că el a descoperit forţa nebănuită a învăţăturii, farmecul tainic al cuvintelor transformate în cîntec prin alăturări inedite.

EROISMUL ŢĂRANULUI

Versul poate slăvi bărbăţia şi vitejia ţăranului, poetul spunîndu-i:

Scanned with OKEN Scanner

"Bărbat ai fost, o spune
Pămîntul tău, muncit şi-n rugăciune.
Că ţi-ai purtat prin veacuri, greu, povara,
Mărturisesc ogoarele şi ţara
Clădită-n suferinţă şi răbdare.
I-ai dat şi sînge, şi sudoare."

Două sînt faţetele eroismului ţăranului român: eroismul muncii şi eroismul armelor. Ogorul "muncit şi-n rugăciune" va fi, la nevoie, cîmp de luptă. Pentru că el este tot una cu "ţara". Pămîntul la Tudor Arghezi este temelia pe care s-a ridicat orice clădire de gînd şi de faptă a acestui neam. Pentru statornicia vetrei străbune ţăranul a dat "şi sînge şi sudoare", adică şi jertfă şi muncă. Patria a fost "clădită-n suferinţă şi răbdare", generaţiile succesive de truditori ai pămîntului aspirînd şi sperînd să atingă lumina cunoaşterii şi a libertăţii.

CONTINUITATEA ÎN TIMP A NEAMULUI

În "ceasul dezrobirii", ţăranul, care s-a jertfit şi a trudit pentru ţară, a deşteptat şi morţii din morminte, pentru ca să se bucure împreună cu strănepoţii de izbîndă. În felul acesta, trecutul este legat de prezent şi acesta de viitor, proiectînd statuar în istorie figura monumentală a ţăranului român.

În faţa frumuseţii morale a plugarului, poetul se întreabă:

"Să-ţi fac un cîntec? Vorbele-mi sînt goale
Şi nu au frumuseţea din cîntecele tale."

Cîntecul ţăranului devine în felul acesta un cîntec al firii, al eternităţii ce se întruchipează în dimensiunea morală a existenţei sale, pe care se sprijină fiinţa însăşi a patriei.

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

OPERA LIRICĂ transmite direct gîndurile, sentimentele, aspiraţiile autorului.

EPITETUL este figura de stil care constă în determinarea unui substantiv sau verb printr-un adjectiv sau adverb, evidenţiind însuşiri deosebite ale obiectului sau acţiunii.

- Dacă epitetul exprimă o însuşire permanentă sau caracteristică a obiectului, se numeşte EPITET ORNANT (iarbă verde);
- Ca structură epitetul poate fi:
  - DUBLU: *"Neguri **albe, strălucite***
    Naşte luna argintie." (Mihai Eminescu)
  - TRIPLU: *"cum izbucnesc deodată din **depărtate-ascunse-adînci** izvoare."* (Şt. O. Iosif)
  - ÎN CUMUL: ***"Rece, fragilă, nouă, virginală***
    Lumina duce omenirea-n poală". (Tudor Arghezi)
- Epitetul este strîns legat de alte figuri de stil, putîndu-se vorbi de exemplu de un epitet metaforic, de un epitet personificator etc.

VERSUL este un rînd dintr-o poezie.

Scanned with OKEN Scanner

MĂSURA reprezintă numărul de silabe dintr-un vers.

- Măsura versurilor este variabilă;
- versul poate avea măsură scurtă (5-6, 7-8 silabe) sau lungă (12-14, 15-16 silabe);
- măsura scurtă este specifică versului popular;
- măsura lungă dă versului gravitate.

STROFA este o grupare de versuri, în număr variabil, despărţită printr-un spaţiu grafic alb de alte asemenea unităţi.

După numărul de versuri strofele sînt:

- monovers - strofă alcătuită dintr-un vers (în literatura noastră monoversul e folosit de Ion Pillat);
- distih - strofă alcătuită din două versuri;
- terţină - strofă alcătuită din trei versuri;
- catren - strofă alcătuită din patru versuri;
- cvintarie - strofă alcătuită din cinci versuri;
- sextină - strofă alcătuită din şase versuri;
- poliformă - strofă alcătuită din mai multe versuri;
- sînt poezii care nu au versurile grupate în strofe.

TEME

1. Explicaţi titlul poeziei "Bade Ioane..." de T. Arghezi.
2. Arătaţi care sînt trăsăturile morale ale ţăranului român, aşa cum se desprind ele din poezia "Bade Ioane..."
3. Care este semnificaţia folosirii persoanei a II-a singular a verbelor în "Bade Ioane..."
4. Stabiliţi măsura primelor două versuri din "Bade Ioane..."
5. Arătaţi cum sînt strofele din "Bade Ioane..."

CLASA A V-A

I. AL. BRĂTESCU-VOINEŞTI: "PUIUL"

LOCUL LUI BRĂTESCU-VOINEŞTI ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

Scriitor afirmat în literatura română la începutul secolului XX, Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti şi-a făcut debutul literar sub oblăduirea ilustrului critic şi istoric literar Titu Maiorescu, publicînd apoi multe din nuvelele şi schiţele sale în revista "Viaţa românească", condusă de Garabet Ibrăileanu. Noutatea prozei sale constă în impunerea tipului de individ inadaptat, ce trăieşte într-un mediu provincial, mediocru, printre funcţionari, magistraţi, avocaţi, grefieri, profesori, ce îşi consumă timpul cu preocupări mărunte. Duioasa înţelegere a acestei existenţe umile este prezentă şi în descrierea dramelor micilor vietăţi "din lumea celor care nu cuvîntă", cum avea s-o numească Emil Gârleanu şi care dă "originalitatea indiscutabilă" a scrierilor sale, după cum spunea G. Călinescu în "Istoria literaturii române (Compendiu)", (Editura pentru literatură, Bucureşti, 1968, p. 207). Brătescu-Voineşti va surprinde în personajele animaliere caractere umane, prin

Scanned with OKEN Scanner

care va urmări, cu intenţii moralizatoare, cultivarea unor alese virtuţi, ca în nuvelele "Bietul Tric", "Moartea lui Castor", "Privighetoarea", "Minunea".

LOCUL NUVELEI "PUIUL" ÎN CREAŢIA AUTORULUI

Reprezentativă rămîne în acest sens nuvela "Puiul", concepută ca o pildă pentru cei aflaţi la vîrsta minunată a jocului. Oferind numeroase detalii despre viaţa unor zburătoare, despre muncile cîmpului sau despre transformările naturii în diferite anotimpuri, naraţiunea prezintă înduioşătoarele întîmplări trăite de un pui care nu a ţinut seamă de poveţele mamei.

EXPOZIŢIUNEA. LOCUL, TIMPUL ŞI PERSONAJELE PRINCIPALE

Povestirea începe cu descrierea unui peisaj de primăvară, în care apare o prepeliţă, venită din ţările calde. "Aproape moartă de oboseală", cum spune autorul, se lasă la marginea unui lăstar, unde îşi face cuibul, pe un muşuroi mai înalt, ca să nu i-l înece ploile. Aici va depune şapte ouă mici, pe care autorul le compară cu "nişte cofeturi". După ce le clocește timp de trei săptămîni, din ele ies şapte pui drăguţi, acoperiţi cu "puf galben", încît, spune povestitorul, seamănă cu nişte "gogoşi de mătase". Familia trăia fericită, mama găsind de mîncare pentru puii care erau "frumoşi, cuminţi şi ascultători", cum arată epitetul triplu. Folosind personificarea, autorul transformă prepeliţa într-o mamă gata de sacrificiu, puiul cel mare devenind copilul neascultător, în linia unei tradiţii folclorice româneşti, conform căreia mezinii sînt totdeauna, plini de calităţi, în timp ce fiii cei mari sînt neastîmpăraţi, aşa cum se întîmplă şi în "Capra cu trei iezi" a lui Ion Creangă.

INTRIGA. PUIUL CEL MARE NU E ASCULTĂTOR

Prima întîmplare care dovedeşte acest lucru se petrece prin iunie, cînd ţăranii au venit la secerat. Puiul cel mare nu a alergat la chemarea mamei lui şi a fost prins sub căciulă de un flăcău. I-a fost atît de frică, încît inima îi bătea la fel de tare ca ceasornicul din buzunarul povestitorului, dar a avut noroc cu un ţăran bătrîn, care l-a rugat pe flăcău să-i dea drumul, pentru că e mic "cît luleaua" şi nu va trăi. Scăpînd, puiul a fugit la prepeliţă şi, foarte speriat, i-a povestit ce s-a întîmplat. Mama l-a dojenit cu blîndeţe şi i-a spus să nu îi mai iasă din vorbă cît este mic, fiindcă s-ar putea să păţească şi mai rău altă dată, avînd încă multe de învăţat pînă cînd să se descurce singur în viaţă.

DESFĂŞURAREA ACŢIUNII

După această întîmplare, familia prepeliţei a dus mai departe o viaţă liniştită şi fericită, pentru că puii aveau hrană din belşug, ciugulind boabele care rămîneau pe mirişte după seceratul grîului şi potolindu-şi setea cu rouă de pe firele de iarbă. Pe mirişte nu ieşeau decît seara, după ce scădea căldura cea mare a zilei. Noaptea, aripa caldă a mamei îi ocrotea de răcoare. Încetul cu încetul, puful galben al puilor s-a schimbat în pene şi prepeliţa a început cu ei primele lecţii de zbor, pe care le făceau dimineaţa şi seara, pentru că ziua era periculos din cauza hreţilor. Ei zburau de la marginea lăstarului pînă

Scanned with OKEN Scanner

la cantonul de lîngă şosea, pregătindu-se pentru o călătorie lungă, în care vor vedea oraşe mari, şi rîuri, şi marea, după cum le spunea prepeliţa.

Tihna lor avea să fie tulburată însă de o întîmplare tragică al cărei erou a fost tot puiul cel mare, ce nu trăsese nici o învăţătură din tot ceea ce se petrecuse cu el pînă atunci.

APARIŢIA VÎNĂTORULUI

Într-o zi de august, pe drumeagul dinspre lăstar, s-a auzit venind o căruţă. Puii "au ridicat ochişorii lor ca nişte mărgele negre", plini de nelinişte şi curiozitate, întrebîndu-se ce ar putea să însemne acest sunet necunoscut. Prepeliţa a înţeles însă imediat că era un vînător şi a rămas "încremenită" de spaimă, văzînd că singura lor scăpare era chiar lăstarul dinspre care venea primejdia. S-a gîndit că ar putea să-şi salveze puii distrăgînd atenţia vînătorului spre a-l îndepărta de locul unde se găseau. Le-a spus puilor să se pitulească şi să nu se mişte din locul acela, pentru că altfel sînt pierduţi. Ei au clipit în semn că au înţeles şi au stat nemişcaţi. Cîinele s-a apropiat şi a rămas împietrit cînd i-a zărit. Vînătorul l-a urmat îndeaproape şi ei au văzut carîmbul cizmei, pe care urca o furnică, imaginea fragmentară amintind tehnica cinematografică a prim-planului şi sugerînd teama grozavă trăită de pui. Prepeliţa a zburat "ras cu pămîntul", de parcă ar fi fost rănită şi cîinele, urmărind-o, l-a împiedicat pe vînător să tragă. Cînd a ieşit din bătaia puştii, ea s-a îndreptat spre lăstar, scăpînd.

PUIUL CEL MARE E RĂNIT

Puiul cel mare, neascultător, a zburat însă şi vînătorul, auzind fîlfîitul aripii, s-a întors şi a tras, dar fiind prea departe, l-a nimerit doar în aripă, puiul putînd să mai zboare pînă la lăstar. Din cauza mişcării, osul, la început doar plesnit, a crăpat de tot şi puiul a căzut cu o "aripă moartă". Vînătorul, văzînd că a tras într-un pui şi cunoscînd desimea lăstarului, a renunţat să îl mai caute.

Într-un tîrziu, cînd omul şi cîinele se îndepărtaseră, prepeliţa şi-a strigat puii, constatînd însă cu groază că lipseşte puiul cel mare. A început să îl strige disperată, din ce în ce mai tare, sperînd că el îi va răspunde.

PREPELIŢA ÎNCEARCĂ SĂ ÎL ÎNCURAJEZE PE PUIUL RĂNIT

În cele din urmă, s-a auzit un "glas stins", epitetul sugerînd suferinţa puternică a puiului. Cînd l-a văzut, mama a înţeles că era pierdut, dar şi-a ascuns durerea ca să nu îl sperie şi pe el.

De atunci au început zile triste pentru bietul pui, care se uita cu ochii "plînşi" la fraţii săi ce învăţau să zboare. Cu spaimă, o întreba pe prepeliţă dacă se va face bine, ea spunîndu-i că se va însănătoşi, dar ascunzîndu-şi cu greu lacrimile.

VENIREA TOAMNEI

După trecerea verii, cînd ţăranii au arat ogorul, prepeliţa s-a mutat într-un lan de porumb, iar cînd cocenii au fost tăiaţi, ea şi-a schimbat cuibul în nişte pîrloage de la marginea lăstarului. În locul zilelor "mari şi frumoase" au venit zile "mici şi posomorîte", cum arată epitetele. Frunza lăstarului s-a rărit, a început să cadă bruma şi păsările călătoare au plecat spre ţările calde.În inima bietei prepelite se ducea o luptă sfîşietoare, căci ar fi vrut să se împartă în două, jumătate să rămînă cu puiul schilod şi jumătate să plece cu cei-

Scanned with OKEN Scanner

PUNCTUL CULMINANT. PREPELIŢA DECIDE SĂ PLECE CU PUII SĂNĂTOŞI

lalţi pui. Suflarea "duşmănoasă" a crivăţului a hotărît-o să pornească la drum cu puii sănătoşi, deşi îi era foarte milă de cel bolnav. Nu a aruncat nici o privire înapoi ca să nu îi slăbească hotărîrea de a-şi salva măcar o parte din pui. Cel rănit i-a strigat cu disperare şi a încercat să se tîrască după ei, dar nu a reuşit şi i-a privit cum s-au pierdut în zare.

DEZNODĂMÎNTUL. PUIUL MOARE

După trei zile toată preajma era "albă şi rece", pentru că ninsoarea acoperise totul. A urmat un "senin ca sticla", după care a venit un ger "aprig". În marginea lăstarului, puiul cu aripa ruptă stătea zgribulit de frig. Dureri grozave au început să-l chinuie, apoi a urmat o moleşeală plăcută. Prin mintea lui treceau crîmpeie de vedenii din scurta-i viaţă: aripa caldă a mamei, miriştea. Moartea l-a surprins cu ghearele "împreunate ca pentru rugăciune".

MORALA POVESTIRII

Tragica întîmplare a puiului este menită să aibă un efect moralizator pentru cei mici. Ei trebuie să fie conştienţi de pericolul pe care îl reprezintă lipsa de obedienţă faţă de părinţi, ce au mai multă experienţă şi îi pot ajuta. Motoul povestirii, "Sandi, să asculţi pe mămica!", se dezvăluie astfel ca o adevărată învăţătură pentru toţi copiii ce se pot recunoaşte în faptele puiului de prepeliţă. Copie a lumii umane, sugerată mai ales de personificarea păsărilor, acest univers al necuvîntătoarelor, zugrăvit cu căldură şi sensibilitate, revelă un model ideal pentru formarea caracterului şi comportamentului celor mici.

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

SCHIŢA este opera epică de dimensiune redusă, cu o acţiune limitată la un singur episod, în care apar puţine personaje.

NUVELA este opera epică a cărei acţiune este mai dezvoltată decît schiţa, dar cu un singur fir fabulativ, avînd o intrigă mai complicată, ce determină conflicte puternice, punînd în evidenţă caracterul cîtorva personaje.

COMPARAŢIA este figura de stil cu ajutorul căreia se exprimă o asemănare între doi termeni.

Legătura dintre termenii comparaţiei se face în mod obişnuit prin prepoziţia "ca" provenită din adverb de mod; uneori apar tot cu valoare prepoziţională "asemenea" şi "cît".

REZUMATUL este compunerea în care se prezintă pe scurt conţinutul unei lucrări.

TEME

1. Rezumaţi nuvela "Puiul" de Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti.
2. Alcătuiţi o compunere în care să faceţi aprecieri asupra purtării puiului neascultător din "Puiul".
3. Povestiţi fragmentul în care apare vînătorul în nuvela "Puiul".
4. Demonstraţi că "Puiul" este o naraţiune.
5. Demonstraţi că "Puiul" este o nuvelă.
6. Definiţi comparaţia şi daţi două exemple din "Puiul".
7. Alcătuiţi planul dezvoltat al nuvelei "Puiul".
8. Transformaţi planul dezvoltat al nuvelei "Puiul" în plan simplu.

Scanned with OKEN Scanner

MIHAIL SADOVEANU: "DOMNU TRANDAFIR"

UNIVERSUL COPILĂRIEI ÎN CREAŢIA SADOVENIANĂ

De sub neistovitul condei sadovenian s-au ivit, pe lîngă memorabile romane ce surprind o existenţă cu rădăcini adînci în negura vremurilor, şi povestiri în care a creionat, cu delicateţe şi profundă înţelegere, universul copilăriei, ca în "Dumbrava minunată" sau "Domnu Trandafir".

PERSONAJUL PRINCIPAL

În ultima povestire, concepută sub forma unei scrisori adresată unui prieten, se prezintă figura luminoasă a unuia dintre minunaţii dascăli care au îndrumat cu dragoste pe drumul greu al cunoaşterii primii paşi ai mai multor generaţii. Tulburătorul personaj al lui Mihail Sadoveanu are un corespondent în realitate în persoana domnului Busuioc, primul învăţător al scriitorului.

LOCURILE COPILĂRIEI

Rememorarea vremurilor fericite ale copilăriei începe odată cu întoarcerea în vechiul tîrguşor natal, povestitorul constatînd că întîmplările acelei nevinovate vîrste "i-au rămas vii în suflet". Cu nostalgie, se va duce să vadă malul Siretului, unde, cu exuberanţă juvenilă se juca împreună cu colegii săi, bălăcindu-se şi hîrjonindu-se în apele rîului. Zăvoaiele aveau, ca şi în copilărie, aceleaşi "sălcii cenuşii", epitetul cromatic surprinzînd un peisaj în care lumina şi umbra se amestecă, dînd impresia de basm, de fabulos, ce învăluie totdeauna lumea celor mici. Cu aceeaşi melancolică bucurie revede povestitorul şi şurile dărăpănate în care se jucau de-a v-aţi ascunselea.

Cel mai mult l-a mişcat însă locul, căci numai locul a rămas, unde era odinioară şcoala. Acolo, intrase cu emoţii, "în freamătul de copii", în întîia zi de cursuri, întîlnindu-l pentru prima dată pe domnu Trandafir. În amintire, mai vede încă în curtea şcolii părul din care el dăruia copiilor cu generozitate toate fructele la începutul fiecărei vacanţe. Tot în curte, iarna, înălţau uriaşi oameni de zăpadă, cărora le puneau în locul ochilor cărbuni. Peste toate aceste locuri mai veghează parcă privirea caldă a domnului Trandafir, ca şi cum sufletul său ar fi devenit o parte din meleagurile pe care s-a ostenit harul său de dascăl.

PORTRETUL FIZIC

Învăţătorul avea înfăţişarea unui om obişnuit, dar întreaga sa figură exprima o blîndeţe extraordinară. Portretul, realizat mai ales cu ajutorul epitetelor, i-a rămas fostului elev întipărit în memorie. Domnu Trandafir era un "om bine făcut, puţin chel în vîrful capului, cu ochi foarte blajini". Sub mustaţa tunsă scurt apăreau nişte "dinţi lungi" cu strungă mare la mijloc atunci cînd îi înflorea zîmbetul pe faţă.

BUNĂTATEA ŞI DRAGOSTEA DE COPII A DOMNULUI TRANDAFIR

Personajul era un dascăl deosebit, pentru că îşi iubea meseria şi o făcea cu tot sufletul. Povestitorul

Scanned with OKEN Scanner

chiar spune că nu-i învăţa pentru că se temea de cei mari sau pentru că i se plătea, ci pentru că îi iubea pe copii ca şi cum ar fi fost ai lui. Din această dragoste venea şi "învăţătura sufletească" pe care le-o dădea pentru întreaga viaţă. Domnu Trandafir avea în el "un prisos de bunătate", cum spune autorul, şi o curăţenie de apostol, care l-au transformat într-un adevărat model pentru elevii lui.

PASIUNEA PENTRU PROFESIE

Deşi se afla într-un colţ de ţară uitat, el ştia că este dator să-i înveţe carte pe toţi copiii. Împlinindu-şi cu pasiune menirea, reuşea să le insufle sentimente înalte, precum dragostea de ţară şi de neam, atunci cînd îi învăţa să recite "poezii eroice" şi să cînte melodii ce răsunau cristalin în glasurile lor. Se înflăcăra şi era deosebit de convingător, cînd vorbea şi citea, trăind puternic fiecare sentiment.

Învăţătorul reuşise să le cultive elevilor plăcerea lecturii, citindu-le în fiecare sîmbătă din povestirile marelui Ion Creangă, şi el un model de dascăl ideal. Copiii învăţau fiecare după puterile lui, domnul înţelegîndu-i, ştiind să-i laude, dar şi să-i dojenească atunci cînd trebuia. Mînia lui se reducea doar la a ridica glasul, supărîndu-se rar şi fiind din fire blînd.

INSPECŢIA MINISTRULUI DOVEDEŞTE ÎNCĂ O DATĂ MĂIESTRIA DASCĂLULUI

Dovada cea mai grăitoare a calităţilor sale profesionale a constituit-o admiraţia pe care a stîrnit-o chiar ministrului învăţămîntului, ce, întîmplător, s-a oprit într-o inspecţie în tîrguşorul moldovenesc. Ospitalier, domnul i-a poftit pe străinii care îi intraseră în curte să ia o dulceaţă şi să se odihnească la umbră. Ei l-au rugat însă să ţină o lecţie, pentru că se grăbeau şi ar fi vrut să vadă cum se făcea carte în acele locuri. Învăţătorul a ţinut o oră aşa cum o ţinea de obicei, copiii dovedind că au cunoştinţe bogate şi că pun suflet în tot ceea ce fac. Impresionaţi de măiestria dascălului, străinii l-au felicitat şi de-abia la sfîrşit i-au spus cine sînt. Modest, învăţătorul nu a crezut că asemenea personalităţi ar putea aprecia munca unui dascăl dintr-un oarecare tîrg de provincie, dar cuvintele lor de laudă i-au adus un binemeritat omagiu.

DRAGOSTEA COPIILOR PENTRU ÎNVĂŢĂTOR

Pentru calităţile sale deosebite, copiii îl iubeau foarte mult, şi atunci cînd s-a zvonit că va pleca peste Siret au hotărît să-şi urmeze învăţătorul. El nu a plecat însă, ci a rămas legat de oamenii şi de locurile unde a trăit şi a muncit, fiind îngropat tot acolo. În felul acesta, domnu Trandafir coboară alături de strămoşii săi în pămîntul sfînt al ţării. Pentru că a făcut ca atîtea generaţii de copii să-şi însuşească precepte morale deprinse de la înaintaşi, personajul devine simbolul unei înţelepciuni şi al unei călduri sufleteşti ce sînt proprii omului caracterizat de un impresionant altruism. Tocmai de aceea, cu respect şi admiraţie, povestitorul spune că "în locul acela odată a trăit un om", a cărui fiinţă mai dăinuie încă în sufletele învăţăceilor săi, intrînd parcă în memoria locurilor, care, schimbate, păstrează în ele frumuseţea umană a celor ce au vieţuit acolo. Mihail Sadoveanu se întoarce astfel la copilărie pentru a releva străvechea pildă de omenie a românilor, rădăcinile unei ancestrale şi înalte spiritualităţi, pe care întreaga sa operă a încercat să o dezvăluie şi să o zugrăvească în lumina inestimabilei ei valori morale.

Scanned with OKEN Scanner

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

DIALOGUL este modul de expunere prin care, în cadrul unei conversaţii, personajele se prezintă direct prin ceea ce spun sau oferă alte informaţii.

- Apare în operele epice şi este singura formă de expunere în operele dramatice.

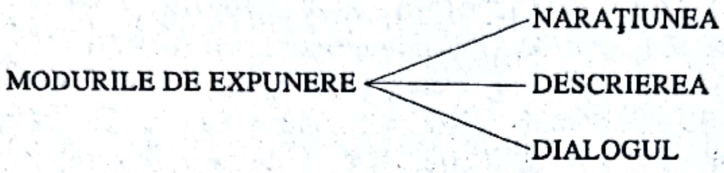

TRANSFORMAREA VORBIRII DIRECTE ÎN VORBIRE INDIRECTĂ

Se face astfel:

- se elimină linia de dialog;
- se trece de la persoana I şi a II-a singular la persoana a III-a;
- cuvintele rostite de fiecare vorbitor se introduc printr-un verb care înseamnă "a spune" ("a spune", "a zice", "a întreba", "a mărturisi", "a răspunde", "a arăta", "a anunţa" etc.);
- verbul care înseamnă "a spune" e urmat de conjuncţiile "să" şi "că", de adverbe relative sau de pronume relative;
- se păstrează aproximativ aceleaşi cuvinte spuse de vorbitor;
- în vorbire indirectă vocativul devine acuzativ sau dativ;
- exclamaţiile simple şi interjecţiile se elimină;
- în vorbirea indirectă imperativul devine conjunctiv.

De exemplu citatul:

"- Deh, zmeule viteaz, vino să ne batem, în săbii să ne tăiem, în suliţi să ne lovim, ori în luptă să ne luptăm." ("Greuceanu")

transformat în vorbire indirectă devine:

Greuceanu a spus zmeului viteaz să vină să se bată, în săbii să se taie, în sulițe să se lovească, ori în luptă să se lupte.

Atenţie! Vorbirea indirectă se poate transforma şi ea în vorbire directă.

TEME

1. Faceţi caracterizarea personajului Domnu Trandafir.
2. Transformaţi vorbirea directă din text în vorbire indirectă.
3. Indicaţi pasajele descriptive din "Domnu Trandafir".
4. Demonstraţi că "Domnu Trandafir" de Mihail Sadoveanu este o naraţiune.
5. Definiţi epitetul şi daţi două exemple din "Domnu Trandafir".
6. Alcătuiţi planul simplu al naraţiunii "Domnu Trandafir" apoi dezvoltaţi ideile principale, elaborînd planul dezvoltat.

Scanned with OKEN Scanner

MIHAI EMINESCU: "SCRISOAREA III"

LOCUL CREAŢIEI EMINESCIENE ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

Cel care ar fi putut spune, precum geniul din "Odin şi poetul", "ca un luceafăr am trecut prin lume", "omul deplin al culturii româneşti", cum îl considera filosoful Constantin Noica, marele Mihai Eminescu a realizat în opera sa o strălucită sinteză a spiritualităţii româneşti, ale cărei rădăcini se pierd în negura timpului. Deşi, de cele mai multe ori, Eminescu a văzut istoria omenirii ca o "panoramă a deşertăciunilor", aşa cum apare în "Memento mori", ca o succesiune de civilizaţii surpate de zădărnicia vremurilor, ca o repetare mecanică a ascensiunilor şi căderilor, istoria naţională însă i s-a înfăţişat ruptă de această cronologie subiectivă. Marile figuri ale trecutului nostru de luptă sînt proiectate în mit, în planul "adîncei întocmeli", cum spune în "Andrei Mureşanu", căpătînd aură de legendă şi situîndu-se într-o antiteză dramatică cu bîlciul demagogiei prezentului, acuzat în "Scrisoarea III", unul dintre puţinele poeme narative eminesciene.

LOCUL POEMULUI ÎN CREAŢIA EMINESCIANĂ

Coborîrea în trecutul istoric naţional va dezvălui în "Scrisoarea III", prin Mircea cel Bătrîn, o nouă ipostază a geniului, după cea de savant şi artist din primele două "Scrisori", şi anume aceea de om politic, de conducător menit să hotărască destinul neamului său. Figură statuară, model exemplar, domnitorul va întruchipa fiinţa naţională, care, de-a lungul unei istorii vitrege, a învăţat valoarea continuităţii tradiţiei eroice.

EVOCAREA BĂTĂLIEI DE LA ROVINE

Deplasînd încă din partea întîi a poemului realul spre mitic, prin visul sultanului, a cărui profetică unire cu luna preschimbată în fecioară devine un corespondent al ascensiunii fulminante a Imperiului Otoman, Eminescu va transforma evocarea bătăliei de la Rovine într-un model legendar, care, prin repetare, capătă atributele eternităţii.

DESCRIEREA CADRULUI NATURAL

Scurtul episod dramatic al confruntării dintre cei doi conducători de oşti este precedat de o descriere a locului viitoarei bătălii, unde:

"La un semn, un ţărm de altul, legînd vas de vas, se leagă

Şi în sunet de fanfare trece oastea lui întreagă;
Ieniceri, copii de suflet ai lui Alah şi spahii
Vin de-ntunecă pămîntul la Rovine în cîmpii;
Răspîndindu-se în roiuri întind corturile mari...
Numa-n zarea depărtată sună codrul de stejari".

Scanned with OKEN Scanner

Trecerea Dunării de către turci pe un pod de vase, construit cu rapiditate, echivalează cu intrarea într-un spaţiu a cărui sacralitate nu i se poate revela străinului. Pentru român acest fluviu a trecut din geografie în mitologie, motiv pentru care codrul, în "Revedere", îl includea în rîndul elementelor eterne, atunci cînd spunea:

"Şi de-i vremea bună, rea,
Mie-mi curge Dunărea".

Fastul zgomotos al armatei otomane, sugerat de arhaismele lexicale care dau culoarea de epocă, este contrapunctat cu discreţie de sunetul codrului de stejari, care devine o ameninţare pentru invadatori. Imaginile panoramice surprind aşezarea taberei turceşti în cîmpie, loc deschis, expus primejdiilor, în ciuda numărului mare al oştenilor, care metaforic întunecă pămîntul, adăpostindu-se vremelnic în corturi, ce sugerează condiţia lor de nomazi. Românii, spre deosebire de străini, sînt adăpostiţi în codru, care în poezia eminesciană este un loc sacru, "cu puteri supranaturale, benefice şi protectoare", cum arată Zoe Dumitrescu-Buşulenga în volumul "Eminescu - cultură şi creaţie" (Editura Eminescu, Bucureşti, 1976, p. 39). Ocrotind întregul neam de vicisitudinile unei existenţe vitrege, codrul asigură veşnicia patriei, luptătorii părăsindu-l pentru a ieşi în cîmpie doar cînd trebuie să îi izgonească pe năvălitori.

SOSIREA UNUI SOL DE PACE

Românii mai fac o ultimă încercare de evitare a unei înfruntări sîngeroase, trimiţînd lui Baiazid "un sol de pace", care anunţă intenţia lui Mircea de a discuta cu sultanul.

VOIEVODUL ROMÂN EROU NAŢIONAL

Dialogul dintre cei doi conducători este viu, exprimînd caracterul şi idealurile lor, evidenţiind , prin antiteză, mai ales patriotismul ardent al strălucitului domnitor român din veacul de mijloc. Cîntat anterior de poetul paşoptist Grigore Alexandrescu în "Umbra lui Mircea. La Cozia" şi de Dimitrie Bolintineanu în "Mircea şi solii", la Eminescu voievodul este văzut ca un erou tradiţional, urmaş al Basarabilor şi Muşatinilor, "descălecători de ţară, dătători de legi şi datini".

SIMPLITATEA DOMNULUI ROMÂN

Portretul fizic al domnitorului este conturat încă de la apariţia sa, sub ipostaza unui "bătrîn atît de simplu, după vorbă, după port". Epitetul întăreşte ideea simplităţii voievodului român, în opoziţie cu luxul şi opulenţa sultanului. Antiteza dintre cele două personaje se manifestă pe toate planurile. Chiar şi tonalitatea replicii fiind contrastantă, Mircea vorbind firesc, cumpătat, în timp ce Baiazid e ameninţător şi categoric.

MIRCEA - BAIAZID: CARACTERE ANTITETICE

Firea deschisă, ospitalitatea şi înţelepciunea domnului român, care doreşte pacea, nu războiul, se evidenţiază încă de la început, el spunîndu-i lui Baiazid:

Scanned with OKEN Scanner

"Orice gînd ai, împărate, şi oricum vei fi sosit,
Cît sîntem încă pe pace, eu îţi zic: «Bine-ai venit»."

Felul ceremonios în care se adresează sultanului dovedeşte că, în ciuda modestiei sale, voievodul stăpîneşte perfect acel complicat protocol al relaţiilor medievale, fiind în fond un cavaler european şi nu un barbar izolat de lume.

Trufiei lui Baiazid, Mircea îi opune o demnitate ce se întemeiază pe încrederea nestrămutată în forţele poporului său, dîndu-i tăria să respingă orice gest de supunere. Sub masca falsei umilinţe, cu diplomaţie, el îi propune sultanului să se întoarcă în ţara sa, spunînd:

"Despre partea închinării însă, doamne, să ne ierţi;
Dar acu vei vrea cu oaste şi război ca să ne certi,
Ori vei vrea să faci întoarsă de pe-acuma a ta cale,
Să ne dai un semn şi nouă de mila Măriei tale..."

Pentru Baiazid, disprețuitor şi sarcastic, Mircea devine printr-o metaforă "un ciot" ce nu poate împiedica desfăşurarea impresionantă a armatelor sale, care au învins "toată floarea cea vestită a întregului Apus". În zadar creştinătatea, trezită parcă din "pacea adîncă" a începuturilor, s-a opus, cu disperare, forţei devastatoare a Imperiului Otoman, ce dorea umilirea atotputernicei Rome. Încrezător în steaua lui, Baiazid aminteşte de victoria sa de la Nicopole, bătălie la care participase şi Mircea alături de alţi cavaleri apuseni şi îşi exprimă convingerea că va zdrobi cu uşurinţă mica oaste română. Din această perspectivă a înfrîngerii strălucitilor războinici europeni, pentru sultan, Mircea este neînsemnat şi slab, el întrebîndu-l cu o totală lipsă de consideraţie:

"Şi de crunta-mi vitejie tu te aperi c-un toiag?
Şi, purtat de biruinţă, să mă-mpiedic de-un moşneag?"

HOTĂRÎREA DOMNULUI ROMÂN DE A-ŞI APĂRA ŢARA

Răspunsul lui Mircea este o adevărată lecţie de patriotism, el explicînd lacomului cuceritor miracolul rezistenţei poporului român în faţa atîtor permanente ameninţări din partea unor duşmani totdeauna mai puternici. Acest moment de cumpănă nu face decît să repete situaţii similare, în care, atacaţi de străini însetaţi de cuceriri, românii şi-au apărat plaiurile străbune. Este amintită vechea întîmplare cu perşii, povestită de istoricul grec antic Herodot, în "Istoriile" sale, regele Darius devenind un simbol al agresorului care cere "pămînt şi apă", adică întreaga ţară. Evocarea acestei întîmplări produce o regresie într-un timp străvechi, în care a fost imprimată românilor lecţia dăinuirii demne. Mircea îl avertizează pe Baiazid că nu ar dori să ajungă să ne cunoască, pentru că românii sînt un neam puternic peste care nu se poate trece. Drept argument, îi va dezvălui simplu soarta cotropitorilor, care călcînd spaţiul sacru al ţării şi-au ispăşit acest păcat devenind "toţi o apă şi-un pămînt". Este imaginea palpabilă a unei istorii în care poporul şi-a apărat neatîrnarea, fără a dori vreodată gloria deşartă pe care o urmăreau cavalerii Apusului.

Scanned with OKEN Scanner

Fiind nevoit să-şi apere patria, precum înaintaşii săi, Mircea îi răspunde cu demnitate lui Baiazid că moşneagul ce i se înfăţişează "nu e om de rînd, el este Domnul Ţării Româneşti". Înlocuirea persoanei întîi singular cu persoana a treia a pronumelui personal ţine să sublinieze în acest limbaj ceremonios că îndatoririle de conducător sînt deasupra persoanei individuale. Trebuie remarcat şi faptul că apariţia persoanei întîi singular în text sugerează voinţa domnească, astfel încît "eu" echivalează simbolic cu arhaicul "Io", ce desemna hotărîrea voievodală, autoritatea legitimă. Mircea se identifică cu soarta meleagurilor străbune, conştient de avantajul înfruntării duşmanului pe un teren cunoscut, el declarînd:

"Eu? Îmi apăr sărăcia şi nevoile şi neamul...
Şi de-aceea tot ce mişcă-n ţara asta, rîul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ţie duşman este,
Duşmănit vei fi de toate, făr-a prinde chiar de veste;
N-avem oşti, dară iubirea de moşie e un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!"

LEGĂTURA OM-NATURĂ

Dragostea de ţară se transformă metaforic într-un zid de neînvins, ce apără individualitatea poporului român, "sărăcia şi nevoile", exprimînd statornicia şi dreptul la existenţă în faţa forţei devastatoare a agresorilor. Este o adevărată contopire a voievodului, şi prin el a românilor, cu natura patriei, sugerată de "rîul" şi "ramul", care simbolizează spaţiul românesc aşa cum este el privit prin prisma mentalităţii arhaice, pentru care pădurea şi apele sînt elemente eterne. Continuînd această spiritualitate, pentru Eminescu, "codrul, marea, rîul, luna sînt nu fenomene, ci idei, divinităţi", cum spunea G. Călinescu (în "Opera lui Mihai Eminescu", vol. II, Editura Minerva, Bucureşti, 1970, p. 247), căpătînd puteri protectoare şi devenind pentru români prieteni, care printr-o tainică metamorfoză se vor transforma în duşmanii nevăzuţi ai năvălitorilor.

Concizia şi simplitatea răspunsurilor domnului român se opun amplei şi emfaticei argumentaţii a lui Baiazid, evidenţiind încă o dată, prin antiteză, voinţa întregului neam de a-şi îndeplini sfînta datorie a apărării gliei străbune.

DESCRIEREA BĂTĂLIEI

Lupta va dezvălui curajul, vitejia şi calităţile de luptător ale voievodului român, care în fruntea oştirii va învinge "acea grindin-oţelită".

Începutul bătăliei este anunţat de sunetele codrului, ce cresc în intensitate, propoziţiile exclamative sugerînd avîntul tumultuos de care sînt animaţi oştenii români. Codrul este şi în acest moment un personaj mitic, învestit cu o cunoaştere superioară, prin care se intuieşte puterea de regenerare permanentă a neamului românesc, stejarul fiind simbolul acestei perenităţi.

Este o identificare perfectă între codru şi ostaşii români, ce se desprind parcă din trunchiurile copacilor, într-o mişcare abia perceptibilă la început, prinzînd consistenţă odată cu apariţia călăreţilor. Dinamica luptei este surprinsă printr-o tehnică aproape cinematografică, deoarece se prezintă detalii care reflectă înfruntarea în ansamblu. Se văd mişcările precipitate ale călăreţilor, copitele cailor, arcurile,

Scanned with OKEN Scanner

lăncile şi din acest amalgam de prim-planuri se conturează îndîrjirea confruntării dintre cele două armate. Imaginile fragmentare sînt schimbate apoi în imagini panoramice, în care orizontul este întunecat de săgeţile venite de pretutindeni şi care sînt comparate cu "nouri de aramă" şi cu "ropotul de grindeni". Aliteraţiile şi asonanţele, ca şi cuvintele derivate de la interjecţii, sugerează tumultul acestei bătălii "vîjîind ca vijelia şi ca plesnetul de ploaie".

VICTORIA ARMATEI ROMÂNE

Căderea armatei otomane, dezorientată şi nestăpînită de sultanul disperat, ce strigă "ca şi leul în turbare", va reliefa, din nou prin contrast, forţa de neînvins a românilor, călăuziţi de Mircea însuşi. Strateg strălucit, oştean neîntrecut, voievodul "mînă-n luptă vijelia-ngrozitoare / Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare". El este un exemplu viu pentru soldaţii pe care îi conduce spre victorie. Forţa armatei române creşte hiperbolic, aşa cum sugerează repetiţia, ca şi comparaţiile prin care ea devine o "mare turburată", un "potop ce prăpădeşte". Acea infernală putere distructivă este învinsă de forţa unui popor care nu a acceptat să îşi plece capul în faţa nici unui duşman, ce, simbolic, se va transforma mereu într-o "pleavă vînturată". Dunărea va înghiţi în apele sale spumegate pe cei care au nesocotit, în orgoliul lor nemăsurat, dreptul la existenţă al poporului nostru. În urma lor "se-ntinde falnic armia română", într-un nimb de glorie, desprins parcă dintr-un epos arhaic. Curajul, puterea de sacrificiu şi patriotismul sînt atributele unui neam, ce a avut conştiinţa că "naţionalitatea trebuie să fie simţită cu inima", cum scrie Eminescu într-unul dintre articolele sale. În felul acesta evocarea figurii legendare a lui Mircea cel Bătrîn se transformă într-un elogiu al eroismului şi al patriotismului neamului românesc.

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

ANTITEZA este figura de stil care constă în punerea în opoziţie a două cuvinte, idei, imagini, personaje, situaţii menite să se reliefeze reciproc.

- Poate să apară la nivelul versului, la nivelul frazei sau la nivelul întregii opere.

REPETIŢIA este figura de stil care constă în folosirea de mai multe ori a aceluiaşi cuvînt sau a mai multor cuvinte spre a evidenţia o idee.

- Formele de repetiţie sînt variate, dînd ideea de continuitate la reluarea formelor verbale ("Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare") sau de creştere la reluarea adjectivelor sau adverbelor ("Umbra morţii se întinde tot mai mare şi mai mare").

- REFRENUL este un grup de versuri, un vers sau chiar un grup de cuvinte (putînd să fie şi un singur cuvînt), care se repetă în poezie la intervale regulate.
- Repetiţia poate să apară şi în unităţi mai mici decît cuvîntul, raportîndu-se la sunete, fiind vorba în acest caz de aliteraţii şi asonanţe.

- ALITERAŢIA constă în repetiţia unei consoane cu scopul de a imita sunetele. De exemplu: "Vîjîind ca vijelia şi ca plesnetul de ploaie".

Scanned with OKEN Scanner

◆ ASONANŢA constă în repetiţia vocalei accentuate în două sau mai multe cuvinte. De exemplu: "Căci unde-ajunge nu-i hotar" (Mihai Eminescu, "Luceafărul").

HIPERBOLA este figura de stil care constă în mărirea sau micşorarea dimensiunilor, a intensificării sau slăbirii însuşirilor sau acţiunilor.

◆ De obicei, hiperbola apare însoţind o altă figură de stil. De exemplu: "uraganul ridicat de semilună" hiperbola este combinată cu metafora.

TEME

1. Faceţi caracterizarea domnitorului Mircea cel Bătrîn, aşa cum e surprins în "Scrisoarea III" de Mihai Eminescu.
2. Arătaţi care sînt mijloacele artistice prin care este descrisă lupta dintre armata română şi cea otomană în "Scrisoarea III".
3. Arătaţi cum e surprinsă legătura om-natură în "Scrisoarea III".
4. Definiţi antiteza şi daţi exemple din "Scrisoarea III".
5. Definiţi repetiţia şi daţi exemple din "Scrisoarea III".
6. Arătaţi care este măsura versului.
7. Găsiţi epitetele din fragmentul care prezintă lupta, în "Scrisoarea III".

CLASA A VI-A

ALEXE MATEEVICI: "LIMBA NOASTRĂ"

NECESITATEA CULTIVĂRII LIMBII NAŢIONALE

Limba unui popor exprimă gîndurile, aspiraţiile, sentimentele lui, devenind o componentă esenţială a noţiunii de patrie, ceea ce îl determina pe Nichita Stănescu să afirme: "limba română este patria mea". Românii au avut totdeauna un respect deosebit pentru graiul prin care s-au transmis de la o generaţie la alta marile noastre valori spirituale, cultivarea lui fiind considerată o îndatorire fundamentală a oricărui cărturar, aşa cum reieşea şi din simbolicul "Testament al lui Ienăchiţă Văcărescu, unul din primii noştri poeţi, care declara:

"Urmaşilor mei Văcăreşti
Las vouă moştenire
Creşterea limbei româneşti
Şi-a patriei cinstire".

LOCUL POEZIEI ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

Efortul de valorificare a potenţialului expresiv al graiului strămoşesc a fost şi este considerat în cultura noastră un adevărat act patriotic, aşa cum se subliniază şi în poezia "Limba noastră" de Alexe Mateevici, în care sînt exprimate sentimentele de adîncă dragoste şi preţuire pentru limba română şi pentru patria în care ea s-a plămădit de-a lungul secolelor.

Scanned with OKEN Scanner

Tînăr poet, care înflăcăra cu versurile sale inimile luptătorilor de la Mărăşeşti şi avea să se numere printre eroii căzuţi la datorie în timpul primului război mondial, Alexe Mateevici închină limbii române o odă, a cărei căldură şi cantabilitate fac din ea o creaţie memorabilă, "cu imagini superioare de mare poezie", cum spunea George Călinescu în "Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent" (Editura Nagard, Roma, 1989, p. 856). Poemul este o succesiune de definiţii lirice ale graiului naţional, fapt subliniat şi de structura primelor şase strofe la începutul cărora se repetă cuvintele "limba noastră", urmate de un predicat nominal, al cărui nume predicativ încearcă să surprindă cîteva din caracteristicile esenţiale ale limbii române. Adjectivul pronominal "noastră", desemnînd posesia, subliniază apartenenţa poetului la poporul ce a făurit această limbă, "ca un fagure de miere", cum spunea Mihai Eminescu în "Epigonii".

LIMBA - O COMOARĂ DE GÎNDIRE ŞI SIMŢIRE

Pentru Alexe Mateevici virtuţile expresive ale limbii materne reprezintă o adevărată "comoară", o bogăţie nepreţuită, el declarînd:

"Limba noastră-i o comoară
În adîncuri înfundată,
Un şirag de piatră rară
Pe moşie revărsată".

LIMBA - UNUL DIN SECRETELE UNITĂŢII TUTUROR ROMÂNILOR

Cuvîntul "moşie" capătă în aceste versuri sensul de patrie, sugerîndu-se comunitatea de limbă a tuturor românilor, ce a constituit de-a lungul secolelor unul dintre secretele unităţii şi dăinuirii neamului românesc în faţa vicisitudinilor istoriei. Valorea acestei comori, ce vine din "adîncurile" trecutului nostru eroic, trebuie redescoperită de fiecare nouă generaţie, care va găsi în ea un străvechi tezaur de gîndire, simţire şi înţelepciune.

Născută odată cu poporul, limba română oglindeşte viaţa şi idealurile oamenilor plaiurilor carpato-dunărene, constituind conştiinţa de sine a unui neam nevoit să îşi apere permanent independenţa. Tocmai de aceea pentru poet:

"Limba noastră-i foc ce arde
Într-un neam ce, fără veste,
S-a trezit din somn de moarte,
Ca viteazul din poveste".

Limba, numită metaforic "foc", trimite cu gîndul la combustia uriaşă a naşterii universului, contrapunctînd astfel plămădirea unei noi realităţi istorice, prin care graniţele artificiale dintre cei de acelaşi grai vor dispărea. Scris în preajma actului istoric de la 1 Decembrie 1918, poemul prefigurează momentul crucial al realizării unităţii naţionale printr-o grandioasă imagine în care neamul, personificat, se trezeşte asemenea viteazului din poveste dintr-un "somn de moarte", dobîndind conştiinţa legăturii profunde dintre toţi fiii pămîntului străbun.

Scanned with OKEN Scanner

GRAIUL - EXPRESIE A FRUMUSEŢII SUFLETULUI ROMÂNULUI

Exprimînd trăirile, sensibilitatea profundă a poporului, limba română a fost

"...numai cîntec,
Doina dorurilor noastre,
Roi de fulgere ce spintec
Nouri negri, zări albastre".

Muzicalitatea şi farmecul limbii române au transformat-o într-un "cîntec", simbol al frumuseţii artistice, a cărei expresie deplină este în creaţia populară doina, adevărată emblemă a simţirii şi spiritualităţii româneşti. Doina dă glas dorului, cuvînt intraductibil, ce dezvăluie aici iubirea de ţară şi de limbă a românilor, care animaţi de sentimente patriotice şi-au apărat cu îndîrjire de-a lungul veacurilor fiinţa naţională. Graiul a fost prin "nourii negri" ai istoriei un "roi de fulgere", a căror luminozitate este evidenţiată prin contrast cu întunericul împilării, sugerată de epitetul cromatic "negru". Limba va birui însă aceste tenebre ale trecutului şi va străluci la fel de puternic într-un viitor senin, reprezentat de "zările albastre". Se degajă astfel din poemul lui Alexe Mateevici aceeaşi încredere în vitalitatea poporului, acelaşi robust optimism, ce se întîlneşte la George Coşbuc, care spunea în "Graiul neamului":

"Vor căta mereu duşmanii
Graiului român pierzare;
Dar să piară ei cu toţii
Nu l-am dat, şi nici nepoţii
Nu-l vor da!"

ISTORIA LIMBII ROMÂNE SE IDENTIFICĂ CU VIAŢA ŢĂRANULUI ROMÂN

Taina miracolului dăinuirii şi unităţii limbii române stă după Alexe Mateevici în identificarea ei cu viaţa ţăranului, acela care a dat ţării, cum va spune mai tîrziu Tudor Arghezi, "şi sînge şi sudoare". Ea este "graiul pîinii", adică al muncii, al trudei cu care bătrînii "sfinţit-au ţara".

Din acest grai "cu-ndemnuri pentru vite", cum se spune în "Testamentul" arghezian, se vor naşte marile capodopere ale literaturii române, ale cărei începuturi se pierd în "vechile izvoade", în "povestirile din alte vremuri". Întoarcerea într-un timp legendar trezeşte în inima oricărui român un sentiment de adînc respect, poetul mărturisind cu veneraţie că se-nfioară "adînc" în faţa acestei limbi "sfinte", epitetul sugerînd preţuirea pe care i-o acordă.

VECHIMEA LIMBII ROMÂNE

Depozitară a străvechii noastre tradiţii, limba a oglindit sufletul ţăranilor, "care-o plîng şi care-o cîntă" pe la vatra lor, transformînd-o în "întîiul mare poem al unui popor", cum spunea Lucian Bla-

Scanned with OKEN Scanner

ga. Prin aceasta ea va fi una dintre componentele esenţiale ale noţiunii de patrie, dobîndind atributul eternităţii.

ÎNDEMNUL LA CULTIVAREA LIMBII

În finalul poemului, Alexe Mateevici îndeamnă la cultivarea limbii, folosind verbul la imperativ, atunci cînd spune:

"Strîngeţi piatra lucitoare,
Ce din soare se aprinde,
Şi-ţi avea în revărsare
Un potop nou de cuvinte".

Metaforic, limba este o piatră preţioasă, a cărei strălucire a fost umbrită pentru un timp de întunericul oprimării naţionale. Aprinsă din soare, astrul dătător de viaţă, ea revigorează speranţa de lumină, de libertate, de renaştere naţională. Cuvintele graiului nostru se vor revărsa într-un "potop", dovedind forţa vitală a vorbelor străbune. Limba îşi va dovedi astfel bogăţia şi forţa, exprimînd gîndurile şi aspiraţiile întregului neam.

VIITORUL LIMBII ROMÂNE

În ultima strofă a poemului, se proiectează destinul limbii în viitor, deoarece ea nu va înceta să fie un tezaur preţios slujind generaţiilor ce vor urma, poetul spunînd:

"Răsări-va o comoară
În adîncuri înfundată,
Un şirag de piatră rară
Pe moşie revărsată".

Simetria poemului, realizată prin preluarea aproape identică a primei strofe în final, sugerează continuitatea poporului român, a cărui fiinţă nu poate fi imaginată fără limba prin care şi-a exprimat geniul creator. Viitorul verbului dă poeziei un ton mesianic, subliniind în acelaşi timp necesitatea cultivării limbii, care este "tezaurul cel mai preţios pe care îl moştenesc copiii de la părinţi, depozitul cel mai sacru lăsat de generaţiile care-l primesc", cum spune Vasile Alecsandri.

Reflex al existenţei noastre milenare pe acest pămînt, limba se constituie ca un proces în continuă devenire, avînd puterea miraculoasă de a ne uni pe toţi prin inepuizabila ei frumuseţe şi forţă de expresie.

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

RIMA este procedeul poetic care presupune potrivirea versurilor în silabele lor finale, începînd cu ultima silabă accentuată.

Tipuri de rimă:

- MONORIMA constă în repetarea aceleiaşi rime la sfîrşitul mai multor versuri succesive:
- este caracteristică versurilor populare:

Scanned with OKEN Scanner

"Codrule, frate mai mare, a
Ce m-aş ruga dumitale: a
Să-nfrunzeşti numai pe poale a
Şi pe vîrf crengile goale..." a

◆ RIMA ÎMPERECHEATĂ constă în rimarea versului întîi cu al doilea şi al celui de-al treilea cu al patrulea:

"La mijloc de codru des a
Toate păsările ies a
Din hugeag de aluniş b
La voiosul luminiş". b

Mihai Eminescu, "La mijloc de codru..."

◆ RIMA ÎNCRUCIŞATĂ constă în rimarea versului întîi cu al treilea şi al celui de al doilea cu al patrulea:

"Limba noastră-i numai cîntec, a
Doina dorurilor noastre, b
Roi de fulgere, ce spintec a
Nouri negri, zări albastre". b

Alexe Mateevici, "Limba noastră"

◆ RIMA ÎMBRĂŢIŞATĂ constă în rimarea primului vers cu al patrulea şi a celui de al doilea cu al treilea:

"Haide în codru cu verdeaţă a
Und-izvoare plîng în vale b
Stîncă stă să se prăvale b
În prăpastia măreaţă". a

Mihai Eminescu, "Floare albastră"

RITMUL constă în succesiunea regulată, armonioasă şi periodică a silabelor accentuată şi neaccentuată, a pauzelor într-un vers.

METRUL este unitatea ritmică alcătuită din şilabe accentuată şi neaccentute, care asigură tipuri de ritm.

◆ IAMBUL este unitatea metrică alcătuită din două silabe, prima neaccentuată, a doua, accentuată.

⏑ – / La voi a-lear-gă tot dea-u-na

◆ TROHEUL este unitatea metrică alcătuită din două silabe, prima accentuată, a doua, neaccentuată.

/ ⏑ Pe-un pi-cior de plai

◆ AMFIBRAHUL este unitatea metrică alcătuită din trei silabe, în care silaba accentuată e încadrată de două silabe neaccentuate.

⏑ / ⏑ Săl-ba-te-cul vo-dă
E-n-za-le şi-n-fier

◆ ALTE RITMURI: DACTILUL / ⏑ ⏑ ANAPESTUL ⏑ ⏑ /

◆ VERSUL LIBER constă în nerespectarea ritmului versurilor. Este caracteristic poeziei moderne:

"Lumina, ce-o simt năvălindu-mi
în piept cînd te văd - minunato,
e poate că ultimul strop
din lumina creată în ziua dintîi".

Lucian Blaga, "Lumina"

Scanned with OKEN Scanner

TEME

1. Arătaţi de ce consideră Alexe Mateevici limba română "o comoară".
2. Explicaţi cum prezintă Alexe Mateevici în poezia "Limba noastră" legătura dintre viaţa ţăranului şi limba română.
3. Arătaţi care sînt mijloacele artistice prin care Alexe Mateevici surprinde în "Limba noastră" legătura dintre istoria românilor şi graiul lor.
4. Plecînd de la poezia "Limba noastră", explicaţi de ce este necesar să cultivăm limba noastră.
5. Stabiliţi care este măsura, ritmul şi rima poeziei.

CLASA A VI-A

COSTACHE NEGRUZZI: "SOBIESKI ŞI ROMÂNII"

LOCUL LUI NEGRUZZI ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

Evocînd în operele sale paginile pline de glorie ale trecutului nostru naţional, Costache Negruzzi a ilustrat cu strălucire dezideratele revistei "Dacia literară", apărută la Iaşi în 1840 sub conducerea lui Mihail Kogălniceanu, în al cărei articol-program se arăta că "istoria noastră are destule fapte eroice" spre a constitui o sursă de inspiraţie pentru literatură. Atras de culoarea locală, ca şi de spectaculosul evului mediu, scriitorul moldovean a căutat în acelaşi timp să zugrăvească fapte exemplare prin care să fie cultivat sentimentul patriotic, în opere precum poemul eroic "Aprodul Purice", nuvela "Alexandru Lăpuşneanul", povestirile "Sobieski şi românii", "Regele Poloniei şi Domnul Moldovei", motiv pentru care numele lui este amintit cu respect de Mihai Eminescu în "Epigonii", atunci cînd spune că "Negruzzi şterge colbul de pe cronice bătrîne".

LOCUL NUVELEI ÎN OPERA LUI NEGRUZZI

Folosind tot un izvor vechi, "Viaţa lui Constantin Cantemir" de ilustrul cărturar şi domn Dimitrie Cantemir, Negruzzi va zugrăvi în "Sobieski şi românii" un episod din lupta eroică pentru libertate dusă de poporul român. Prin plasarea acţiunii în secolul al XVII-lea, cînd Cetatea Neamţului a fost asediată de oastea polonă, este evidenţiată dragostea de glie a omului simplu, pentru care fiecare palmă din pămîntul românesc trebuie apărată cu îndîrjire, căci ea este un simbol al întregii ţări. Apărarea cetăţii de către plăieşi repetă gestul ancestral de rezistenţă al românilor faţă de toţi cei care au venit să ceară "pămînt şi apă", cum spunea Eminescu.

EXPOZIŢIUNEA. DESCRIEREA ARMATEI POLONEZE

Cel străin de aceste plaiuri şi avînd intenţii agresive este pus în situaţia unui călător rătăcit într-un tărîm necunoscut, aşa cum sugerează Negruzzi în descrierea din expoziţiunea acestei povestiri. Ostilitatea oamenilor, care i-au hărţuit necontenit pe invadatori, dar şi a locurilor, care nu le oferă decît "o fioroasă pus-

Scanned with OKEN Scanner

tietate", rămasă în urma unei deliberate distrugeri, au dus la starea jalnică zugrăvită în partea de început. Ostaşii merg în neregulă, trăsurile, bagajele, pedestraşii, "şleahta pospolită", îngrămădindu-se într-o mare dezordine, relevată de ampla enumeraţie, în care apar o serie de arhaisme lexicale, cu rolul de a da culoare de epocă. Polonii înaintau într-o tăcere dureroasă tulburată numai de tropotul cailor şi paşii oamenilor ce abia se mişcau.

În fruntea oştirii se aflau trei ofiţeri, dintre care unul "în floarea vîrstei", pe chipul căruia se imprimase adînc tristeţea, deoarece, aşa cum arată epitetul triplu, era "posomorît, gînditor şi necăjit". Acesta era însuşi Jan Sobieski, regele Poloniei, pezentat, printr-o serie de apoziţii dezvoltate, drept "fala leşilor, eroul creştinătăţii, mîntuitorul Vienei". Ceilalţi doi erau hatmanii Iablonovski şi Potoţki, sfătuitorii cei mai apropiaţi ai suveranului.

INTRIGA. HOTĂRÎREA REGELUI

Hotărîrea bruscă a lui Sobieski de a cuceri Cetatea Neamţului constituie intriga povestirii. Este de remarcat faptul că acest moment important al naraţiunii este concentrat într-un dialog între cei trei ofiţeri. În acest sens, Tudor Vianu observa că la Negruzzi "scena dramatică, dialogată, domină ansamblul compoziţiei". ("Arta prozatorilor români", Editura Albatros, Bucureşti, 1977, p. 47). Tot prin dialog se dezvăluie şi caracterul celor doi hatmani, care sînt prezentaţi în antiteză, căci Iablonovski se arată înţelept şi bun comandant militar, în timp ce Potoţki, linguşitor, preferă să rişte vieţile soldaţilor săi, spunînd că numele lui e "destul tun" pentru a cuceri acest castel, unde domnii Moldovei obişnuiau să-şi trimită averile în timp de război.

DESFĂŞURAREA ACŢIUNII

Intriga determină desfăşurarea acţiunii, care va evidenţia eroismul celor cîţiva plăieşi ce se aflau în cetate. Vicisitudinile acestui veac îşi trimit ecourile în depărtata cetăţuie, ce fusese lipsită pînă şi de garnizoană, căci ea plecase să îl ajute pe domnul Cantemir care trebuia să ţină piept atacurilor turceşti. Un tînăr plăieş, întors din ţară, tocmai dădea de ştire că un alt pericol îi ameninţa pe moldoveni: oastea leşilor, ajunsă la Cotnari. Dar sunetul deznădăjduit al buciumului vesti plăieşilor că polonii ajunseseră de pe acum sub zidurile cetăţii.

FIGURA BĂTRÎNULUI PLĂIEŞ

Pregătirile pentru luptă se fac rapid, sufletul lor fiind un bătrîn plăieş, căruia povestitorul nu îi dă un nume, pentru a întruchipa simbolic în el înţelepciunea şi eroismul neamului românesc. Deşi erau doar nouăsprezece plăieşi, ei decid să lupte pînă la ultimul om, pentru că nu vor să zică "leahul că au intrat într-o cetate românească ca într-o ţarină pustie".

SOLIA POLONEZILOR

Conform protocolului medieval, regele polon trimite înainte de atac o solie care să negocieze predarea cetăţii fără luptă. Parlamentarul vorbeşte ceremonios, folosind pluralul de politeţe şi amintind toate înaltele titluri ale lui Jan Sobieski cu scopul de a impresiona pe moldovenii pe care îi consideră o forţă neînsemnată.

HOTĂRÎREA PLĂIEŞILOR DE A APĂRA CETATEA

Răspunsul bătrînului poate fi considerat o lecţie de patriotism, a cărei gravitate e dată toc-

Scanned with OKEN Scanner

mai de simplitatea argumentației. Pașnici și știindu-se stăpîni pe pămîntul natal, moldovenii refuză categoric să predea cetatea, spunînd că nu se sperie de "laude și îngroziri", pe care le-au mai auzit și din partea altor agresori. Expresiile populare și regionalismele folosite de personaj dezvăluie originea țărănească a eroului, devenit simbol al poporului român, legat de pămîntul muncit cu atîta trudă de-a lungul veacurilor. Răspunsul relevă în același timp demnitatea, înțelepciunea, spiritul de sacrificiu și vitejia strămoșilor pentru care apărarea patriei era un principiu de existență.

ASALTUL ASUPRA CETĂȚII

Urmează asaltul asupra cetății, în timpul căruia plăieșii, adevărat personaj colectiv al acestei povestiri, luptă cu eroism doborînd mai mulți dușmani. "Numărul bravilor scădea însă pe toată ziua", cum spune Negruzzi, astfel încît după cinci zile de înfruntări crîncene pieriseră zece plăieși și merindele și munițiile se sfîrșiseră.

CAPITULAREA PLĂIEȘILOR

În această situație disperată, bătrînul plăieș, rănit și el, hotărăște să închine cetatea, dar numai dacă polonezii vor accepta condițiile lor.

PUNCTUL CULMINANT. REGELE VREA SĂ ÎI SPÎNZURE PE PLĂIEȘI

Momentul de maximă intensitate în desfășurarea acțiunii, punctul culminant al povestirii, este reprezentat de clipa dramatică, în care, ieșind din cetate doar șase luptători, dintre care trei erau răniți, regele polon, atins în orgoliul său, poruncește spînzurarea moldovenilor. Hotărîrea suveranului e primită de români cu demnitate, privind moartea cu un calm ce amintește de atitudinea ciobanului mioritic. Curajul și demnitatea plăieșului care spune că ceilalți au murit din "mila" marelui Sobieski diminuează victoria polonezilor, transformînd înfrîngerea moldovenilor într-o biruință morală.

DEZNODĂMÎNTUL. PLĂIEȘII SÎNT ELIBERAȚI ȘI POLONEZII PLEACĂ

Deznodămîntul, care marchează sfîrșitul acțiunii, duce prin intervenția înțeleaptă a hatmanului Iablonovski la salvarea moldovenilor. Mînia exagerată a lui Sobieski umbrește pentru o clipă rațiunea sa, făcîndu-l să uite de promisiunea de a le lăsa viața vitejilor plăieși. Nobilul polonez îi arată suveranului că nu poate să își calce cuvîntul dat, pentru că aceasta l-ar fi dezonorat conform legilor cavalerismului medieval. Furia lui Sobieski se domolește și, eliberîndu-i pe plăieși, le spune să povestească urmașilor și fraților lor că au avut "cinstea" de a se împotrivi cinci zile regelui Poloniei, dînd dovadă de o vitejie deosebită.

Descrierea finală, în care se văd plăieșii urcînd spre munți și oastea polonă mergînd la vale, sugerează rezistența poporului român în fața tuturor agresorilor, care de-a lungul veacurilor au fost siliți să părăsească acest pămînt, coborînd în fapt pînă la josnicia propriului lor gest acaparator. Imaginea panoramică a cetății, comparată cu un mare schelet de uriaș, al cărui suflet putea fi, metaforic, mîna de plăieși, devine simbolul viu al eroismului și vitejiei strămoșilor, ce au asigurat, prin sacrificiul lor, continuitatea în timp a neamului românesc.

Scanned with OKEN Scanner

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

SUBIECTUL LITERAR constă în totalitatea întîmplărilor prezentate de autor după o anumită logică interioară a textului.

◆ Este întîlnit numai în operele epice şi dramatice.

MOMENTELE SUBIECTULUI LITERAR

◆ EXPOZIŢIUNEA este partea de început a unei opere epice sau dramatice, în care se prezintă locul şi timpul acţiunii şi se fac cunoscute personajele;

◆ are o întindere mai mare dacă intenţia autorului este de a realiza o micromonografie (Gala Galaction, "La Vulturi!").

◆ INTRIGA (CONFLICTUL) este momentul ce declanşează acţiunea.

◆ DESFĂŞURAREA ACŢIUNII este momentul de cea mai mare întindere care urmăreşte devenirea întîmplărilor şi a personajelor.

◆ Se urmăreşte o gradare ascendentă a acţiunii;

◆ în proza tradiţională se urmăreşte timpul cronologic al acţiunii;

◆ în proza modernă, nu se mai respectă timpul cronologic, introducîndu-se secvenţe retrospective.

◆ PUNCTUL CULMINANT AL ACŢIUNII este momentul de cea mai mare intensitate, care dezleagă, într-un fel, motivaţia intrigii.

◆ DEZNODĂMÎNTUL (FINALUL) este momentul care prezintă sfîrşitul acţiunii, destinul personajelor după acţiunea propriu-zisă.

MODALITĂŢI DE CARACTERIZARE A PERSONAJULUI:

◆ caracterizarea realizată de autor prin portretul fizic şi moral şi prin epitetul apreciativ;

◆ caracterizarea realizată cu ajutorul faptelor şi vorbelor personajului;

◆ caracterizarea prin evocarea mediului ambiant şi descrierea vestimentaţiei;

◆ autocaracterizarea.

CARACTERIZAREA PERSONAJULUI este o compunere în care sînt descrise trăsăturile fizice şi morale ale unui erou dintr-o operă literară;

◆ se prezintă personajul, precizîndu-se numele, locul lui în relaţiile cu celelalte personaje din operă;

◆ se face portretul fizic;

◆ se face portretul moral al personajului, apelîndu-se la modalităţile de caracterizare indicate mai sus.

TEME

1. Povestiţi nuvela "Sobieski şi românii" de C. Negruzzi, indicînd şi care sînt momentele subiectului.
2. Arătaţi cum se manifestă eroismul plăieşilor din "Sobieski şi românii".
3. Prezentaţi figura bătrînului plăieş din "Sobieski şi românii".
4. Arătaţi care sînt modurile de expunere folosite în nuvela "Sobieski şi românii"; unde apar ele şi care este rolul lor.
5. Alcătuiţi planul dezvoltat al nuvelei "Sobieski şi românii".
6. Treceţi din vorbire directă în vorbire indirectă dialogul dintre Sobieski şi hatmanii săi.

Scanned with OKEN Scanner

IONEL TEODOREANU: "PRĂVALE-BABA"

LOCUL ROMANULUI ÎN CREAŢIA LUI IONEL TEODOREANU

Întoarcerea spre o patriarhalitate pierdută, spre o vîrstă de aur a începuturilor este nota dominantă a literaturii lui Ionel Teodoreanu, despre care George Călinescu spunea, referindu-se în special la ciclul "La Medeleni", că opera sa trăieşte "aproape exclusiv din evocarea vîrstei infantile", rămînînd "foarte personală" prin tinereţea ei autentică şi prin extraordinara memorie a copilăriei ("Istoria literaturii române. Compendiu", op. cit., pg. 293). În proza lui Ionel Teodoreanu, candoarea şi sensibilitatea acestui univers sînt expresia unei stări de spirit pe care o aflăm şi în atmosfera din volumul de debut, "Uliţa copilăriei". Era dar firesc să o regăsim în romanul "Prăvale-Baba", apărut în 1939 şi care urmăreşte devenirea personajului principal, ce trece de pragul copilăriei şi începe lungul drum al maturizării.

PERSONAJUL PRINCIPAL

Nostalgia liniştii tîrgului moldovenesc şi a ingenuităţii vîrstei jocului apare şi în descrierea primei zile de şcoală a lui Ştefan Damaschin. O anume poezie învăluie acest moment al primului impact al copilului cu educaţia instruită, astfel încît lumea cunoaşterii pare o lume de basm, ale cărei semne trebuie descifrate încetul cu încetul sub îndrumarea grijulie a învăţătoarei.

PORTRETUL FIZIC AL LUI FĂNUŢĂ

Personajul principal, Ştefan Damaschin, este fiul unor oameni sărmani dintr-un cartier al Iaşului interbelic. Fănuţă, cum îl mîngîia cu multă dragoste mama, plecă spre şcoală, terminînd cu joaca şi intrînd "în rîndul oamenilor". Încă de la început, autorul îi face portretul fizic. Personajul este mic de statură, o "mai-nimica-toată-de-om", cum i se părea mamei sale, Domnica. "Tuns chilug", pentru că aşa i se spusése mamei la şcoală, copilul părea o cătană în miniatură, pornită să deprindă însă alt fel de disciplină, cea a învăţăturii. El portă un surtuc croit dintr-unul mai vechi al tatălui său, ceea ce dovedeşte că făcea parte dintr-o familie de oameni săraci. În picioare are o pereche de "botfori potcoviţi", iar pe cap "pălărie neagră de flăcău". Prins de spate cu două cureluşe, ducea ghiozdanul, pe care scriitorul îl compară cu o raniţă. Printr-o enumeraţie, e înfăţişată modesta avere a lui Fănuţă: "abecedarul, placa, plumbul, buretele, o bucată de pîine şi nişte perje afumate", singua mîncare pe care mama sa putea să i-o dea. Batista curată din buzunar arăta că e un băiat îngrijit, aşa cum dovedeau şi unghiile sale tăiate scurt.

PRIMA ZI DE ŞCOALĂ A LUI FĂNUŢĂ

De acasă fusese învăţat să spună cum îl cheamă, al cui este, cîţi ani are şi să numească literele alfabetului. În afară de bunăcuviinţă, aceasta era toată ştiinţa cu

Scanned with OKEN Scanner

care pleca să înfrunte lumea în acea zi de toamnă cu "brumă deasă", cu un cer "albastru - siniliu peste frunze galbene şi roşii". Epitetul cromatic este principalul mijloc stilistic folosit de autor în descrierea dimineţii, în care sub castanii din curtea şcolii se strîngeau pentru începerea unui nou an elevii, pe care autorul îi aseamănă, din cauza "larmei subţiri" pe care o făceau, cu vrăbiile din copaci.

RELAŢIILE LUI FĂNUŢĂ CU COLEGII

În mijlocul colegilor săi, Fănuţă părea mai voinic, feciorul primarului considerîndu-l chiar repetent. Felul lui de a se îmbrăca contrasta cu cel al şcolarilor veniţi din familiile înstărite. Şerban Postelnicu putea să fie considerat mai curînd o domnişoară decît un băiat, în hăinuţa lui, încît Fănuţă se simţea pe lîngă el ca un dulău de stînă, alături de pisicuţa cu "fiong la gîtul gulerat".

ÎNTÎLNIREA CU ÎNVĂŢĂTOAREA

Ajuns la şcoală, Ştefan Damaschin se evidenţiază faţă de ceilalţi colegi prin mai multe calităţi, ce se dezvăluie în acelaşi timp cu desfăşurarea primei zile de învăţătură. Se va arăta îndrăzneţ şi cu iniţiativă, atunci cînd îi strînge pe cei din clasa întîi şi îi îndrumă spre sala în care vor învăţa. Dezinvolt, nu este speriat de noile sale cunoştinţe, simţind că le este superior şi putînd să declare mîndru şi sigur de sine că se descurcă şi în codru. Damaschin nu se simte intimidat nici de prezenţa învăţătoarei, pe care, necunoscînd-o, ceilalţi copii o privesc "cu îngheţ", cum spune autorul. La binele Doamnei el este singurul care răspunde, dînd dovadă de bună creştere şi respect. Astfel, încă din prima clipă el cîştigă bunăvoinţa şi admiraţia învăţătoarei, stîrnind invidia nemărturisită a colegilor, care s-au uitat la el cu şi "mai multă uite-al-dracului privire".

PROBA INTELIGENŢEI EROULUI

După ce a făcut apelul, oprindu-l pe Fănuţă în prima bancă, Doamna încearcă să îi facă pe copii să înţeleagă ce este "crida". Inteligent şi spontan, Ştefan Damaschin este singurul în stare să dea o definiţie, el constatînd care sînt asemănările, dar şi deosebirile dintre obiecte, pe baza unui fin spirit de observaţie, datorită căruia înţelesese ce este "crida" încă de cînd îi croise mama surtucul pentru şcoală. Dialogul viu dintre copii evidenţiază mobilitatea gîndirii lor şi umorul, uşor ironic, al lui Fănuţă, care îl compară pe Şerban Postelnicu cu o pătlăgică, născîndu-se astfel o nouă poreclă.

MODESTIA PERSONAJULUI

Fănuţă este modest şi ştie să îşi aprecieze puterile, neavînd pretenţia să se numere printre "cărturarii clasei", care au impresia că pot să scrie. El pleacă din prima bancă şi se îndreaptă spre ultima, considerînd că nu cunoaşte atîtea lucruri, încît să se numere printre ştiutorii de carte, pe care Doamna vrea să-i aşeze în primele rînduri. Cu toate acestea, Fănuţă este cel care dă cele mai bune răspunsuri din clasă, uimind cu ascuţimea minţii sale şi recîştigîndu-şi pe merit locul în banca întîi.

POVESTEA METAFORICĂ A LITERELOR

Povestea metaforică a literelor spusă de Doamna este un nou prilej de a dovedi inte-

Scanned with OKEN Scanner

ligenţa deosebită a lui Fănuţă, care, ajutat de un talent nativ, este singurul în stare să deseneze pe tablă povestea "Punguţa cu doi bani", cu ajutorul căreia învăţătoarea dezvăluie copiilor secretele primelor litere ale alfabetului. Ca şi domnu Trandafir, eminentul pedagog din scrierile lui Mihail Sadoveanu, dăscăliţa lui Ionel Teodoreanu alege tot o povestire a neîntrecutului Ion Creangă spre a deschide minţilor fragede drumul cunoaşterii, pentru a le dezvălui tainicele legături ce se ascund dincolo de aparenţe. Desenul de pe tablă încheagă cu fantezie şi umor - căci Fănuţă pune oul "unde trebuie", băieţii, ca şi Doamna, făcînd haz de o asemenea ispravă - imagini ale povestirii începută de învăţătoare. Cu isteţimea sa, Ştefan Damaschin cîştigă pe deplin dragostea Doamnei, căreia i se pare că "venea o rîndunică dinspre el, vestind o primăvară". În admiraţia întregii clase, Fănuţă obţine nota zece, care este nota "premianţilor", a elevilor cuminţi, silitori la învăţătură şi cu mintea ageră, anunţînd, aşa cum spune metaforic autorul, o primăvară, primăvara cunoaşterii inteligente a vieţii.

COLEGII ŞI ÎNVĂŢĂTOAREA LUI FĂNUŢĂ

Ştefan Damaschin devine astfel un exemplu demn de urmat pentru colegii săi, prin felul de a se purta stimulîndu-i şi pe ceilalţi, nelăsîndu-i să lîncezească într-o suficienţă ce putea să provină şi din concepţia de viaţă a părinţilor lor, care credeau că numai averea asigură reuşita. Tocmai de aceea, fiii persoanelor cu reputaţie în oraş sînt îngîmfaţi, emfaza trecînd parcă şi asupra numelor pe care le poartă, deoarece Şerban Postelnicu sugerează o străveche boierie, iar Decebal Codruţă se vrea cu rezonanţă antică. În comparaţie cu aceştia, Ştefan Damaschin, copilul unor oameni modeşti, demonstrează prin ceea ce face că însuşirile alese ale spiritului nu sînt condiţionate nici de poziţia socială şi nici de avere. Cea care a intuit calităţile deosebite ale lui Fănuţă a fost Doamna. Avînd o rară vocaţie de dascăl, ea insuflă dragoste de carte, de cunoaştere tuturor elevilor săi, fiind prin blîndeţe, răbdare şi iubire pentru copii o figură luminoasă, plină de frumuseţe.

Această primă zi de şcoală are prin candoarea şi ineditul ei ceva din recunoscutul "medelenism", prin care Ionel Teodoreanu s-a consacrat drept o voce inconfundabilă în literatura română.

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

◆ **ENUMERAŢIA** este figura de stil constînd în înşiruirea unor termeni de acelaşi fel sau purtători ai unor sensuri apropiate cu scopul de a amplifica ideea exprimată.

TEME

1. Faceţi caracterizarea lui Ştefan Damaschin.
2. Povestiţi întîmplările prin care trece Fănuţă în prima zi de şcoală.
3. Transformaţi în vorbire indirectă dialogul dintre Doamnă şi copii (momentul cînd se încearcă definirea "cridei").
4. Definiţi enumeraţia şi daţi două exemple din "Prăvale-Baba".
5. Definiţi comparaţia şi daţi două exemple din "Prăvale-Baba".
6. Arătaţi care sînt cele trei moduri de expunere şi identificaţi-le în fragmentul din "Prăvale-Baba".

Scanned with OKEN Scanner

NICOLAE BĂLCESCU: "ARDEALUL"

LOCUL LUI BĂLCESCU ÎN CULTURA ROMÂNĂ

Dedicîndu-şi întreaga viaţă schimbării revoluţionare a societăţii româneşti şi momentului crucial de la 1848, Nicolae Bălcescu a devenit în cultura română un adevărat simbol al revoluţionarului, care ştie să înflăcăreze inimile nu numai luptînd pe baricade, ci şi folosind forţa percutantă a cuvîntului. Făuritor de istorie, Bălcescu a studiat şi a îndrăgit timpurile trecute ale neamului încă de pe vremea copilăriei, aşa după cum arăta Ion Ghica în "Scrisori către Vasile Alecsandri".

NICOLAE BĂLCESCU, ISTORIC ŞI LITERAT

Singura sa operă, rămasă neterminată, este "Românii supt Mihai-Voievod Viteazul", publicată postum în "Revista română" de către Alexandru Odobescu, care va îngriji şi apariţia în volum, în 1878. Scrierea este o istorie a poporului român, nu numai a unei domnii strălucite, în care paşoptiştii vedeau întruchipate idealurile lor de unire. Operă ştiinţifică, solid documentată, cartea devine beletristică prin frumuseţea stilului, George Călinescu arătînd în "Istoria literaturii române" că personalitatea ei stă în "tonul inspirat", în "poza romantică", în "unele descripţii geologice înfiorate". ("Istoria literaturii române. Compendiu", op. cit.)

UNITATEA PEISAJULUI ARDELENESC EXPRESIE A UNITĂŢII NAŢIONALE

O memorabilă descriere este şi cea a Ardealului, ce se găseşte la începutul cărţii a IV-a, "Unitatea naţională". Primul argument pe care Bălcescu îl alege pentru demonstrarea necesităţii unităţii naţionale este acela al surprinderii peisajului românesc ca un tot organic. În ciuda diversităţii meleagurilor noastre, ele reprezintă aceeaşi unitate şi Ţara Ardealului nu face decît să repete la o scară mai mică această trăsătură dominantă a naturii româneşti. Tocmai din această cauză tabloul zugrăvit în cest fragment are un caracter de sinteză.

FORMELE DE RELIEF ALE ARDEALULUI

Ardealul este prezentat la început printr-o imagine panoramică, autorul spunînd: "Pe culmea cea mai naltă a munţilor Carpaţi, se întinde o ţară mîndră şi binecuvîntată între toate ţările semănate de Domnul pre pămînt". Înălţimea vîrfurilor carpatine creează impresia de grandoare, iar epitetul dublu "mîndră şi binecuvîntată" exprimă frumuseţea impresionantă a acestei regiuni. Aluzia biblică, ca şi arhaismul "pre" produc o întoarcere într-un timp mitic, oferind o explicaţie pentru înzestrarea deosebită a acestui ţinut ce se evidenţiază prin frumuseţe şi bogăţie.

Asemănarea Ardealului cu un palat, ce pare o capodoperă de arhitectură, exprimă intenţia integratoare a autorului, care trece apoi la prezentarea detaliilor componente ale imaginii globale pe care a schiţat-o. Brîul de munţi care ocoleşte

Scanned with OKEN Scanner

această țară ce seamănă cu o cetate medievală este un adevărat zid de apărare. În spatele culmilor carpatine se întind dealurile "nalte și frumoase", cum arată epitetul dublu, acestea fiind comparate cu niște valuri "proptitoare". Ele i se par autorului a fi "mărețe pedestaluri înverzite", din care se varsă peste văi și peste lunci zăpada ce le acoperă adesea.

Există o gradare în coborîrea privirii de la înălțimea Carpaților la dealurile unduitoare și apoi la văi și lunci, pentru ca, brusc, ea să se ridice din nou, zărind "mai presus de acel brîu muntos" două culmi asemenea unor piramide, ale căror creștete sînt încununate de o "vecinică diademă de ninsoare". Personificați, cei doi munți sînt comparați cu "doi uriași", care stau de strajă "la ambele capete ale țării, cătînd unul în fața altuia", ca un simbol viu al statorniciei noastre pe acest pămînt. Ca însemn al maiestății lor, ei poartă cununa zăpezilor permanente, care prin albul imaculat se transformă într-o podoabă ce sugerează puritatea, dar și înțelepciunea pe care trecerea timpului a adus-o parcă acestor bătrîne culmi muntoase, considerate de autor ființe vii ce au apărat neabătut existența neamului românesc.

REGIUNE A CONTRASTELOR, ARDEALUL ESTE TOTUȘI UNITAR

După prezentarea așezării geografice și a formelor de relief, Bălcescu înfățișează bogățiile Ardealului oprindu-se mai întîi la "pădurile stufoase" în care ursul se plimbă "ca un domn stăpînitor". Regiune a contrastelor, nu departe de aceste locuri ce amintesc nordul înghețat, Ardealul își desfășoară cîmpiile "arse și văruite", în care "bivolul dormitează alene" sub un soare a cărui căldură trimite cu gîndul la sudul european, sugerat de amintirea măreței Rome. Ținutul are o anumită sălbăticie dată de animalele a căror masivitate și libertate dă impresia de fabulos.

Adunînd elementele surprinse pînă în acest moment într-o singură propoziție ce împarte descrierea în două părți, autorul trage o primă concluzie, spunînd că "miazănoapte și miazăzi trăiesc într-acest ținut alături, una de alta și armonizînd împreună", verbul la gerunziu sugerînd unitatea peisajului a cărui armonie impresionează tocmai prin faptul că reunește aspecte contrastante.

BOGĂȚIILE ARDEALULUI

În cea de-a doua porțiune a textului, diversitatea peisajului este dezvăluită printr-o serie de enumerații, care alăturînd amănunte realizează tot o imagine de ansamblu. Astfel, în păduri, se găsesc "brazi, fagi, stejari" care își înalță "trufași", cum arată epitetul, "capul spre cer", exprimînd aspirația spre înalt a acestui ținut.

Cîmpiile sînt pline de roade, astfel încît devin hiperbolic "o mare de grîu și de porumb", din care nu se mai văd calul și călărețul, plantele crescînd mirific. Tabloul încîntă privirea mai ales prin diversitatea culorilor, care alcătuiesc un "întins curcubeu", cum spune autorul.

Țara pare un adevărat paradis în care stau alături "stînci prăpăstioase", "munți uriași", "păduri întunecoase", "lanuri înverzite", "livezi mirositoare", "văi răcoroase", gîrle care curg lin printre "cîmpiile înflorite", "păraie repezi", care "mugesc groaznic" în prăvălirea lor în cataracte. Varietatea peisajului este surprinsă de această amplă enumerație, în care fiecare dintre termeni este determinat de un epi-

Scanned with OKEN Scanner

tet care evidenţiază caracteristicile tabloului de natură, Tudor Vianu arătînd în "Arta prozatorilor români" (Editura Albatros, Bucureşti, 1977, p. 25) că "cititorul lui Bălcescu are adeseori ocazia să noteze justeţea adjectivului său". Se poate constata că în acest pasaj imaginile vizuale sînt îmbinate cu cele auditive, date de zgomotul pîraielor, ce coboară printre ameninţătoare stînci de piatră, care "plac vederii şi o spăimîntează totodată", sălbăticia acestui ţinut generînd sentimente contradictorii, ce se integrează însă admiraţiei adînci pe care autorul o are faţă de Ardeal şi în care încearcă să îl implice pe cititor prin folosirea verbelor la persoana a doua singular, în expresii precum "te afunzi", "orîncotro te-i uita dai de rîuri mari".

Plecînd de la observaţia că undele rîurilor poartă în ele aur, Bălcescu prezintă tot cu ajutorul unei enumeraţii bogăţiile minerale ale subsolului. Aurul, simbol al bogăţiei, se găseşte pînă şi în noroiul drumurilor, făcînd din acest ţinut un eden terestru. Cuvintele finale ale descrierii, "Astfel este Ţara Ardealului", conturează sintetic imaginea Transilvaniei, a cărei numire directă făcută de-abia în final devine un fel de concluzie a textului, care contrastează prin concluzia ei cu abundenţa epitetelor şi amploarea enumeraţiilor anterioare. Frumuseţea şi bogăţia peisajului ardelenesc, în care este intuită întreaga natură a patriei, determină înfiripparea sentimentului patriotic, ce se degajă din întreaga lucrare a lui Nicolae Bălcescu.

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

- DESCRIEREA este modul de expunere care opreşte firul fabulativ, oferind informaţii despre trăsăturile caracteristice ale spaţiului fizic, despre înfăţişarea personajelor.

- Descrierea se realizează în special prin imaginea vizuală;
- descrierea poate fi în proză sau în versuri.

TEME

1. Demonstraţi că fragmentul "Ardealul" din "Românii supt Mihai-Voievod Viteazul" de Nicolae Bălcescu este o descriere.
2. Explicaţi de ce numele ţinutului apare doar în finalul fragmentului.
3. Arătaţi cum descrie Nicolae Bălcescu peisajul Transilvaniei.
4. Arătaţi care sînt bogăţiile Transilvaniei amintite de Nicolae Bălcescu.
5. Definiţi enumeraţia şi daţi trei exemple din "Ardealul".
6. Definiţi epitetul şi daţi trei exemple din "Ardealul".

Scanned with OKEN Scanner

VASILE ALECSANDRI: "DAN, CĂPITAN DE PLAI"

LOCUL POEMULUI ÎN CREAŢIA LUI ALECSANDRI

Încercînd să dea răspuns marilor probleme ale timpului său, bardul de la Mirceşti a deschis căi noi în literatura noastră, fiind, printre altele, primul scriitor român care are conştiinţa valorificării ancestralei noastre culturi populare, atît sub aspectul culegerii de folclor, cît şi sub aspectul folosirii lui ca sursă de inspiraţie pentru literatura cultă. O asemenea interpretare creatoare a folclorului nostru se întîlneşte şi în volumul "Legende", din care face parte şi amplul poem eroic "Dan, căpitan de plai", ale cărui personaje, venind din trecutul îndepărtat de luptă pentru libertate al poporului român, păstrează o aură de legendă.

ŞTEFAN CEL MARE - MODEL EROIC

George Călinescu arăta în "Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent" (op. cit., pag. 271) că, folosind drept model "Legenda secolelor" a scriitorului francez Victor Hugo, Vasile Alecsandri a încercat să realizeze în volumele sale "Legende" şi "Legende nouă" o epopee naţională, limitîndu-se, spre deosebire de poetul francez, "la istorii de vitejii". Figura legendară asupra căreia se îndreaptă atenţia lui Alecsandri este Ştefan cel Mare, domnul a cărui personalitate copleşitoare dăinuie peste timp, dincolo de fiinţa lui, ca şi mai tîrziu în trilogia lui Barbu Ştefănescu-Delavrancea. Dacă în "Dumbrava Roşie", inspirată din "O samă de cuvinte" a lui Ion Neculce, este prezentată una dintre luptele marelui Muşatin, în "Dan, căpitan de plai", dispărut, el rămîne modelul eroic la care se raportează personajele. Astfel, Dan mărturiseşte în ultima parte a poemului că

"Aşa m-au deprins Ştefan, uşoară ţărna-i fie!
La trai fără mustrare şi fără prihănire".

De asemenea, Ursan, prietenul lui Dan, luptase în oastea lui Ştefan, domnul răsplătindu-l pentru prinderea hanului Mîrza.

DAN ŞI URSAN - EROI LEGENDARI

Eroii poemului sînt zugrăviţi din punct de vedere caracterial prin reliefarea unei trăsături fundamentale care le estompează pe celelalte, Dan şi Ursan reprezentînd eroi exemplari a căror frămîntare sufletească este determinată în primul rînd de patriotismul lor fierbinte. În felul acesta ei par rupţi de realul imediat, intrînd într-o lume a fabulosului, ce ţine de mentalitatea populară, anunţată încă de la început de fragmentul dintr-un vechi cîntec popular aşezat ca moto al poemului. Epica, eliberată de imperativele cronologiei, se plasează la graniţa dintre istorie şi legendă, dintre realitate şi mit, într-un timp eroic, în care personajul principal, Dan, capătă o proiecţie statuară.

Scanned with OKEN Scanner

LEGĂTURA OM - NATURĂ REFLECTATĂ ÎN EXISTENŢA LUI DAN

Încă din primele versuri ale poemului autorul îl surprinde pe Dan, vestitul căpitan de plai, într-o ipostază esenţială, aceea de a veghea la hotarele ţării, retras în mijlocul naturii, în munţii apăraţi de el cu atîta bărbăţie, deoarece

"Bătrînul Dan trăieşte ca şoimul singuratic,
În peşteră de stîncă, pe un munte păduratic".

Comparaţia folosită are un dublu rol, pe de o parte ea semnifică sihăstria bătrînului viteaz, iar pe de alta vitejia lui. El contemplă melancolic răsăritul şi apusul soarelui, gîndind la efemeritatea vieţii omului, ce se îndreaptă implacabil spre un apus ce nu pote fi urmat de un răsărit. Dan este integrat acestei naturi, ca şi cînd ar fi o parte a ei, şi se poate constata o corespondenţă între viaţa lui şi ciclul natural, deoarece asemenea soarelui el "apune" din zile mari şi bune.

Singur şi bătrîn, Dan este

"Vechi pustnic, rămas singur din timpul său afară,
Ca pe un gol de munte o stîncă solitară".

Metafora sugerează vitaliatea eroului, ieşit din curgerea normală a timpului, ce nu îl mai afectează, puterile lui păstrîndu-se intacte. Dan învinge astfel timpul fizic şi intră într-un timp legendar, devenind simbolul rezistenţei acerbe a unui întreg popor în faţa vitregiei istoriei. Singularitatea eroului este sugerată şi de compararea lui cu o "stîncă solitară", aflată pe un "gol de munte", epitetul accentuînd şi el ideea că personajul este o individualitate deosebită.

Dan se răsfrînge în oglinda timpului şi nu se mai recunoaşte, tinereţea părîndu-i o "tainică fantasmă", ce îi aduce în suflet o undă de tristeţe, mărturisită într-un monolog interior, în care cu luciditate bătrînul îşi priveşte soarta, condiţia limitată de muritor. Cu nelinişte, se întreabă "cînd s-o toci oare a vremii lungă coasă", metafora definind inevitabilul sfîrşit, pe care Dan îl aşteaptă totuşi cu o anumită resemnare, căci "pleacă fruntea şi cade în visare". Natura legată tainic şi strîns de acest apărător al pămîntului strămoşesc participă la suferinţa lui, pentru că "munţii albi ca dînsu, se-nclină-n depărtare". Comparaţia măreţilor munţi cu Dan sugerează statura impozantă a viteazului şi bătrîneţea lui, albit cum este de ani şi de zile, precum înaltele culmi înzăpezite. Acest portret fizic, mai mult schiţat, este realizat prin dominaţia culorii albe, simbol al purităţii, care apare în aprecierea pe care Dan însuşi o face asupra vieţii sale, spunînd "alb am trăit un secul". Chiar Ghirai, duşmanul său, consideră că viaţa bătrînului Dan este "albă ca zăpada". În ciuda bătrîneţii, el împrumută în statura sa ceva din forţa locurilor unde trăieşte, fiind "măreţul om de munte" şi conturîndu-se în dimensiuni hiperbolice, deoarece are "paşi gigantici". Forţa sa impresionează întreaga natură. În drumul spre Ursan, rîul, recunoscîndu-l, îşi retrage valurile.

Scanned with OKEN Scanner

REMEMORAREA FAPTELOR EROICE ALE TINEREŢII

O rememorare a "timpilor eroici" ai tinereţii bătrînului evidenţiază dăruirea sa în lupta binelui împotriva răului, reprezentat în primul rînd prin "cei care în lume purtau bici de urgie", căutînd să ocupe pămîntul ce nu le aparţinea. Patriotismul fierbinte l-a făcut pe Dan să răspundă de fiecare dată la chemarea ţării, vînturînd ca "pleava" cu "dalba-i vitejie" oştirile duşmane. Epitetul "dalbă" şi dativul posesiv "i" subliniază curajul ieşit din comun al lui Dan. În lupta pentru apărarea ţării, în îndepărtatul "atunci" al tinereţii, personajul e surprins cu ajutorul hiperbolei, mînia lui comparîndu-se cu un trăznet care ajungea să tune şi să fulgere în toate cele patru hotare ale ţării, ce

"...dormea-n pace pe timpii cei mai răi
Cît Dan veghea-n picioare la căpătîiul ei".

PRIN GLASUL NATURII, DAN AFLĂ DE NĂVĂLIREA TĂTARILOR

Comunicînd cu natura, Dan are puteri fabuloase, înţelegîndu-i glasul şi izbutind să o stăpînească, încît va colinda fără primejdie, singur "prin codrii fioroşi" bîntuiţi de fiare sălbatice. Curajul şi puterea de sacrificiu îl fac să înfrunte orice primejdie, natura ajutîndu-l printr-o yrajă bună, ce devine "rea" pentru duşmani, Alecsandri anticipînd, sub o altă formă, celebrele versuri eminesciene din "Scrisoarea III" în care natura este "un duşman" al agresorului trufaş, fiind prietenă numai celui care apără pămîntul străbun. Tocmai această profundă comuniune om - natură, ce constituie o caracteristică a spiritualităţii româneşti şi pe care o regăsim în aproape orice creaţie folclorică, devine pentru Dan un sprijin real în lupta pentru apărarea libertăţii patriei, născînd în inima lui încrederea în victorie. "Vulturii carpatici" îi arată calea prin "codrii fără drumuri şi fără de lumină" şi doi stejari, personificaţi, la fel de bătrîni ca şi el, îl trezesc din visarea sa printr-o discuţie în care deplîng urgia ce s-a abătut peste ţară prin năvălirea tătarilor, căci

"Ard satele române! Ard holdele-n cîmpii!
Ard codrii!... sub robie cad fete şi copii,
Şi-n fumul ce se-nalţă cu larme zgomotoase
Zbor suflete gonite din trupuri sîngeroase!"

DAN PLEACĂ LA LUPTĂ

Din relatarea indirectă a celor doi stejari, în care, prin culori şi sonorităţi sumbre, este evocată o pagină din istoria zbuciumată a ţării, Dan înţelege că patria are nevoie de ajutorul său, întinerind parcă brusc şi hotărîndu-se să plece la luptă, căci "ţara-i în jac, ţara-i în foc". Apare astfel o a doua ipostază a eroului, cea de oştean, justificată prin conştiinţa apartenenţei la neamul românesc, deoarece

Scanned with OKEN Scanner

"Bătrînul Dan desprinde un paloş vechi din cui
Şi paloşul luceşte voios în mîna lui.
Bătrînul Dan pe sînu-i apasă a lui mînă
Şi simte că tot bate o inimă română".

Repetiţia din aceste versuri este menită să sublinieze transformarea prin care trece eroul, în sufletul căruia se naşte hotărîrea nestrămutată de a apăra din nou libertatea ţării. Imaginea paloşului, care, personificat, "luceşte voios în mîna lui", va fi imaginea simbol a oşteanului ce s-a sprijinit totdeauna pe arma sa ca pe un prieten devotat. Printr-o invocaţie retorică Dan cere divinităţii forţa de a trăi pînă va strivi duşmanii ţării, metaforic numiţi "toţi lupii, toţi şerpii de pe plai".

PRIETENUL SĂU URSAN ÎL AJUTĂ

Pentru această luptă cere ajutorul prietenului său Ursan, care aparţine aceleiaşi galerii de personaje fabuloase. Sentimentul de caldă prietenie care îi uneşte face din ei un cuplu al unei unităţi ce reuneşte spiritul cu forţa, fiecare dintre ei fiind călăuzit de o cumpătată înţelepciune, clădită pe dragostea de ţară.

LUPTA CU TĂTARII ŞI PRINDEREA LUI DAN DE CĂTRE DUŞMANI

În luptă cei doi prieteni dau dovadă de o vitejie deosebită, Dan semănînd spaima printre duşmani. Ursan este rănit, şi Dan rămîne cu devotament alături de prietenul său, apărîndu-l de duşmani, pînă cînd, "ca o vijelie", soseşte Fulga, fiica lui Ursan, care îşi salvează părintele. În acelaşi timp sosesc şi arcaşii din Orhei şi întreaga tătărime este alungată, însă Dan, rănit, este luat de Ghirai, "ca pradă şi trofeu".

ÎNFRUNTAREA CU GHIRAI

Bărbăţia, curajul şi demnitatea eroului sînt puternic reliefate de poet atunci cînd Dan, ferecat în lanţuri, este adus înaintea lui Ghirai. Scena înfruntării dintre cei doi evidenţiază patriotismul şi forţa morală a lui Dan, care, neacceptînd nici un fel de compromis, preferă moartea, în schimbul unei existenţe umilite de trădare. Dragostea de ţară pe care Dan o pune mai presus de propria-i viaţă se dezvăluie impresionant, cînd la întrebarea hanului "Ce simte firul ierbii cînd coasa e vecină?", întrebare ce conţine în subtext o ameninţare, el răspunde cu demnitate că "are să renască mai fragedă la anul". Dialogul are simplitatea sublimă a limbajului eroic, punînd în faţă doi duşmani, Dan fiind surprins în antiteză cu hanul. Răspunsul românului are şi el un subtext şi evidenţiază nu numai înţelepciunea lui Dan, ci şi încrederea lui în generaţiile viitoare, care îi vor continua lupta, făcînd să renască vitejia pe pămîntul românesc, precum iarba primăvara. Se produce, paradoxal, o inversare de termeni. Ironia hanului menită să atingă orgoliul viteazului Dan, are, prin răspunsul acestuia, un efect de bumerang, căci se întoarce asupra lui, descărcată însă de orice intenţie denigratoare, reliefînd frumuseţea morală a românului, care produce o adevărată metamorfozare a duşmanului. Tătarul îl priveşte cu respect şi admiraţie pe cel care şi-a închinat viaţa binelui ţării, libertăţii ei. Bătrîneţea demnă a lui Dan îi evocă hanului figura tatălui său. Este un sentiment prin care se va oferi motivaţia de suprafaţă a gestului

Scanned with OKEN Scanner

de a-i reda captivului libertatea, dar cu condiţia inacceptabilă a abjurării credinţei şi renunţării, în fond, la patrie. Personaj de o anumită complexitate, hanul se simte lăuntric legat de curajul şi bravura românului, calităţi ce sînt şi pentru sine un simbol al vitejiei ostăşeşti.

DRAGOSTEA DE ŢARĂ

Răspunsul lui Dan subliniază însă că aceste virtuţi au preţ numai cînd se întemeiază pe iubirea de ţară, ca pe singurul punct de sprijin al unei vieţi eroice. Se întîlneşte în această replică aceeaşi identificare cu natura patriei, Dan devenind sub aspect moral un adevărat Ceahlău, ca şi el dovedindu-şi statornicia în faţa loviturilor soartei. Versurile capătă valoare de maxime şi conţin în ele un demn refuz al compromisului din partea celui care, avînd "un suflet luminos", nu se teme de moarte şi renunţă la o viaţă ce s-ar transforma într-o "cupă mult plină de amaruri". Prestigiul eroului creşte astfel în dimensiuni prin hotărîrea de a se jertfi.

Singura dorinţă a lui Dan este aceea de a fi lăsat să meargă să sărute pentru ultima oară pămîntul ţării, pe care l-a iubit şi l-a apărat atunci cînd a fost nevoie, încercînd să-şi regăsească astfel pentru o singură clipă întoarcerea la matcă, la origine. Impresionat şi uimit de cererea bătrînului, Ghirai îl eliberează pe Dan, lăsîndu-l să meargă să respire pentru ultima dată aerul Moldovei şi să sărute cu un gest ritualic pămîntul patriei. Într-o imagine statuară, Dan se contopeşte cu peisajul ţării, transformat într-un amplu templu, în care se săvîrşeşte miracolul fuziunii sufletului său cu pămîntul care îl recunoaşte. Forţa ultimă ce renaşte în Dan este dată de acest pămînt, el devenind o ipostază autohtonă a eroului mitic grec, Anteu şi murind ca şi acesta cînd îi sînt rupte legăturile cu pămîntul ţării, căci, respectîndu-şi cuvîntul dat, se întoarce în cortul hanului şi "suspină, şovăieşte şi palid cade mort".

Portretul schiţat cu admiraţie şi căldură sufletească de către han închide parcă o pagină a acelui timp eroic intrat în mit, el spunînd:

"O! Dan viteaz, ferice ca tine care pere,
Avînd o viaţă verde în timpul tinereţii
Şi albă ca zăpada în iarna bătrîneţii..."

Caldul patriotism, impresia de tablou cu contururi estompate de trecerea timpului fac din poemul "Dan, căpitan de plai" una din cele mai izbutite pagini din literatura noastră, un adevărat imn închinat acelora care şi-au jertfit viaţa pentru libertatea ţării.

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

POEMUL EROIC este o naraţiune amplă în versuri, care evocă fapte istorice sau legendare din trecutul unui popor, evidenţiind figura unui erou excepţional.

INVOCAŢIA este o rugă adresată divinităţii sau muzei.

Scanned with OKEN Scanner

- Cînd cererea este adresată unui personaj imaginar sau absent, este vorba de o invocaţie retorică;
- cînd se pune o întrebare unui auditoriu din partea căruia nu se aşteaptă un răspuns, este vorba de o interogaţie retorică.

TEME

1. Faceţi caracterizarea lui Dan, personajul principal din "Dan, căpitan de plai" de Vasile Alecsandri.
2. Arătaţi cum e surprinsă legătura om-natură în "Dan, căpitan de plai".
3. Desprindeţi semnificaţiile dialogului dintre Dan şi Ghirai.
4. Demonstraţi că "Dan, căpitan de plai" este un poem eroic.
5. Definiţi antiteza şi daţi exemple din "Dan, căpitan de plai".
6. Definiţi hiperbola şi daţi exemple din "Dan, căpitan de plai".
7. Identificaţi figurile de stil din primele opt versuri şi arătaţi ce sugerează ele.
8. Stabiliţi momentele subiectului acestei opere epice.
9. Identificaţi în partea a VII-a a poemului modurile de expunere folosite de autor.

CLASA A VII-A

GEORGE COŞBUC: "PAŞA HASSAN"

LOCUL BALADEI ÎN CREAŢIA LITERARĂ COŞBUCIANĂ

Unindu-şi glasul şi idealurile cu cele ale poporului, George Coşbuc a omagiat în creaţia sa virtuţile alese ale neamului românesc, care şi-a păstrat neştirbită identitatea. Opera sa, ca şi aceea a altui mare poet ardelean, Octavian Goga, exprimă totodată aspiraţia de libertate a unui popor oprimat. Evocarea trecutului de luptă, în linia tradiţiei iniţiată în literatura română de Vasile Alecsandri şi Dimitrie Bolintineanu, avea în lirica lui George Coşbuc scopul de a cultiva sentimentul de mîndrie naţională, poetul considerîndu-se doar un interpret al gîndurilor şi năzuinţelor oamenilor simpli, căci el mărturisea:

"Sînt suflet în sufletul neamului meu
Şi-i cînt bucuria şi-amarul".

Tocmai consonanţa de trăire dintre colectivitatea obidită şi artist va fi temeiul izvodirii baladei "Paşa Hassan", inclusă în volumul "Cîntece de vitejie". Episodul din lupta de la Călugăreni evocat situează în prim-plan chipul glorios al lui Mihai Viteazul, adevărat ctitor de ţară, a cărui personalitate este încărcată de o aură de legendă. Balada este nu numai un imn închinat măreţiei voievodului, ci şi o persiflare a agresorului - Imperiul Otoman, ale cărui oşti au suferit o ruşinoasă înfrîngere în 1595, ceea ce constituie şi o justificare a titlului ce preia numele comandantului oştirii turceşti.

Scanned with OKEN Scanner

EVIDENŢIEREA FIGURII LUI MIHAI ÎN LUPTĂ

Poemul se deschide printr-o panoramare a cîmpului de bătălie, unde lupta e în plină desfăşurare, autorul schiţînd atmosfera baladei, atunci cînd spune:

"Pe vodă-l zăreşte călare trecînd
Prin şiruri, cu fulgeru-n mînă.
În lături s-azvîrle mulţimea păgînă,
Căci vodă o-mparte, cărare făcînd,
Şi-n urmă-i se-ndeasă, cu vuiet curgînd,
Oştirea română".

Încă din primul vers, atenţia se concentrează asupra figurii lui Mihai Viteazul, care, cu o forţă stihinică, striveşte totul în cale, avînd parcă puteri supraomeneşti, căci sabia sa devine printr-o metaforă "un fulger", pe care îl poartă în mînă, precum miticul Zeus. Voievodul răspîndeşte groază în rîndurile armatei turceşti, pe care o despică în două şi în urmă-i oştirea română se revarsă în mulţimea păgînă, asemeni unui uriaş fluviu ce curge "cu vuiet". Viziunea este regizorală, războiul fiind prezentat ca un spectacol apocaliptic, în care imaginile înspăimîntătoare sînt contrapunctate de sunetele infricoşătoare, sugerate de poet printr-o serie de asonanţe, ca aceea a lui "u" din prezentarea armatei române ce vine cu "vuiet curgînd" sau aliteraţii, ca cea a lui "v", care surprinde căderea turcimii în mocirlă, "val după val". Cuvintele derivate de la interjecţii, precum "tropote", "zuruie", "dîrdîie", au şi ele calităţi onomatopeice, dînd dinamism prezentării acestei lupte. De asemenea, gerunziile "trecînd", "făcînd", "curgînd", cu valoarea lor durativă, sînt plasate în rimă, într-o poziţie tare, tocmai pentru a închipui tumultul bătăliei. Prezentul istoric al verbelor conturează o imagine vie a luptei în care marele voievod român este, prin faptele sale eroice, exemplu de curaj pentru armata sa, pusă de la început în antiteză cu cea otomană.

NIMICIREA ARMATEI OTOMANE

Atacul surprinzător, ce dovedeşte calităţile de excepţional strateg ale domnitorului român, creează panică în oştirea turcească, peste care dezordinea pune stăpînire, deoarece

"Cu tropote roibii de spaimă pe mal
Rup frînele-n zbucium şi saltă;
Turcimea-nvrăjbită se rupe deolaltă
Şi cade-n mocirlă, un val după val,
Iar fulgerul Sinan, izbit de pe cal,
Se-nchină prin baltă".

Căderea puternicei armte otomane se produce brusc şi violent, repetiţia verbului "a rupe" sugerînd slăbiciunea de care dau dovadă în luptă turcii, pe care comandantul nu-i mai poate stăpîni, silit el însuşi să se "închine prin baltă". Folosirea epitetului calificativ în prezentarea personajelor creează o atmosferă însufleţitoare

Scanned with OKEN Scanner

şi eroică asemănătoare celei din epopeile antice, de altfel acest procedeu stilistic fiind specific creaţiei marelui Homer. Este de remarcat însă că un astfel de epitet prin care e prezentată căpetenia turcească, "fulgerul Sinan", are evidente intenţii ironice, deoarece conduce la o asemănare cu Baiazid Ildîrîm, care a suferit o înfrîngere răsunătoare în faţa lui Mircea cel Bătrîn, la Rovine, episod din istoria noastră naţională evocat de Mihai Eminescu.

ATACUL LUI HASSAN ŞI RĂSPUNSUL NEAŞTEPTAT AL LUI MIHAI

În strofele următoare, se trasează în cîteva linii intriga baladei, urmărindu-se apoi desfăşurarea narativă cu o oarecare detaşare. Paşa Hassan, un alt comandant al armatei turceşti de la Călugăreni, încercînd o manevră abilă împotriva oştirii române, o atacă din spate, cu ajutorul lui Mihnea Turcitul. Mihai înţelege pericolul şi, constatînd că paşa a rămas singur, apreciază că cea mai bună tactică e aceea a luptei faţişe dintre cei doi comandanţi ai armatelor, care ar putea hotărî soarta bătăliei. Curajul şi spiritul de sacrificiu, ca şi calitatea de a fi un neîntrecut luptător, îl vor face pe Mihai să se avînte spre noul pîlc de soldaţi trimis de paşa Hassan. Voievodul român pătrunde în "urdia" duşmană, "ca volbura toamnei", "ca lupu-ntre oi", cum arată comparaţiile remarcabile prin limbajul popular ce dă plasticitate exprimării. Arhaismele lexicale, precum "flinte", "ghiaur", "ianicer", "spahii", dau şi ele autenticitate descrierii luptei, al cărei dinamism se conturează şi prin folosirea masivă a verbelor de mişcare. Înainte de înfruntarea directă, cei doi scrutează cu privirea poziţia strategică pe care se situează, intuind desfăşurarea viitoare a bătăliei. Ca şi la Nicolae Bălcescu, în "Românii supt Mihai-Voievod Viteazul" sau la Dimitrie Bolintineanu, în "Mihai şi călăul", voievodul român fascinează prin forţa privirii sale, care exprimă un caracter puternic, ce îi impresionează pe cei din jur, anihilîndu-le puterea de a-l înfrunta, sentiment pe care îl va încerca şi paşa Hassan.

FUGA LUI HASSAN

Paşa este văzut în antiteză cu Mihai, fuga lui din faţa vijeliosului domnitor fiind descrisă de Coşbuc cu aceeaşi măiestrie ca şi apariţia voievodului român. Există o gradare în apropierea domnitorului de Hassan. Acesta, înţelegînd că armata otomană va fi înfrîntă, e "negru-pămînt", adjectivul compus surprinzînd plastic starea de spirit a personajului, care

"...vede cum zboară flăcăii Sucevei,
El vede ghiaurul că-i suflet de vînt
Şi-n faţă-i puterile turcilor sînt
Tăriile plevei".

Repetiţia verbului "a vedea" marchează momentele luptei, în care armata română, îmbărbătată de eroismul conducătorului ei, înaintează distrugător. Flăcăii Sucevei parcă zboară, iar Mihai - înfăţişat printr-o metaforă ce presupune o analogie cu elementul natural, "suflet de vînt", - este dezlănţuit ca o stihie în atacul său hotărît şi rapid.

URMĂRIREA DUŞMANULUI DE CĂTRE MIHAI

În acest moment al luptei, figura lui Mihai concentrează întreaga atenţie asupra ei, ecourile luptei

Scanned with OKEN Scanner

estompîndu-se şi constituind fundalul unui portret realizat cu simţul monumentalităţii. În înfruntarea directă de arme, imaginea voievodului e adusă în primplanul unei uriaşe fresce de epocă, autorul spunînd:

"Dar iată-l! E vodă, ghiaurul Mihai:
Aleargă năvală nebună.
Împrăştie singur pe cîţi îi adună,
Cutreieră cîmpul tăind de pe cai -
El vine spre paşă: e groază şi vai,
Că vine furtună".

Interjecţia predicativă "iată" indică o simultaneitate între desfăşurarea luptei şi momentul narării, figura domnitorului părînd desprinsă din realitate, atacul lui producînd groază în rîndurile duşmanilor, aşa cum creează impresia epitetul "nebună", ca şi numele predicativ multiplu "groază şi vai". Mihai reprezintă o forţă justiţiară, ce devine metaforic o "furtună", spulberînd armata turcească. Rezultatul nimicitor al atacului românilor se evidenţiază prin folosirea unei adevărte cascade de verbe de mişcare, ce surprind dinamismul luptei condusă de Mihai, model exemplar pentru oştenii săi, bun cunoscător al artei armelor, recunoscut ca atare de lumea evului mediu european.

Cu un remarcabil simţ al punerii în scenă, George Coşbuc foloseşte stilul direct, Mihai invitîndu-şi cu evidentă ironie adversarul să se apropie, pentru că doreşte să-i spună "o vorbă de aproape". Dialogul dintre Mihai şi paşă dezvăluie hotărîrea, curajul şi puterea de sacrificiu ce îl caracterizează pe domnul român, pus în antiteză cu Hassan, care, înspăimîntat şi ridicol, fuge cuprins de disperare, neputînd să-şi stăpînească teama de o înfruntare pe cîmpul de luptă.

PORTRETUL FIZIC AL LUI MIHAI

Portretul fizic al lui Mihai este conturat în dimensiuni hiperbolice, turnat parcă în bronz, într-o statuară atitudine a războinicului, al cărui piept devine scut de apărare al întregii ţări, poetul spunînd:

"Sălbatecul vodă e-n zale şi-n fier
Şi zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poart-o cupolă pe frunte,
Şi vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stînga-i ajunge la cer,
Şi vodă-i un munte".

Descrierea înfăţişării de cavaler medieval înveşmîntat în zale a domnitorului se realizează şi prin utilizarea aliteraţiei lui "z" şi a asonanţei lui "u" cînd se prezintă armura, probînd încă o dată că George Coşbuc este un maestru al acestor procedee artistice. Metaforele hiperbolice prin care voievodul e asemănat cu elemente ale naturii, invincibilă prin forţa ei de regenerare, integrează personalitatea lui Mihai pămîntului românesc, pe care s-a întemeiat statornicia românilor de-a lungul

Scanned with OKEN Scanner

timpului. Voievodul este în aceste momente asemenea unui "munte", ce domină întreaga zare, iar barda ajungîndu-i pînă la cer, el integrîndu-se naturii ce îi e prietenă doar neamului acestuia, fiind "dușman" tuturor agresorilor, așa cum spunea Mihai Eminescu în "Scrisoarea III". În vodă se întrupează optimismul unui popor, care, deși lovit adeseori de un destin potrivnic, nu și-a pierdut niciodată speranța și nu a plecat niciodată capul sub sabia dușmană, iar la vremuri de restriște trebuind

"Să ție potrivnicii minte
Că-s vii, cînd e vorba de țară,
Și morți-n morminte!"

cum avertiza Coșbuc în "Moartea lui "Gelu".

MIHAI VITEAZUL - MODEL EROIC

Voința voievodului de a înfrunta direct pe conducătorul turc, hotărîrea sa de a lupta pînă cînd unul din ei va fi învins exprimă o demnitate ce vine dintr-un trecut îndepărtat, în care libertatea a fost idealul în numele căruia înaintașii și-au apărat plaiurile, deoarece, așa cum se arată în "Decebal către popor":

"Viața asta-i bun pierdut
Cînd n-o trăiești cum ai fi vrut".

Mihai Viteazul întruchipează astfel un adevărat model de existență eroică, în care se poate recunoaște viziunea coșbuciană, după care "viața-i datorie grea", cum spunea bătrînul înțelept din "Moartea lui Fulger".

FIGURA RIDICOLĂ A LUI HASSAN

Figura ridicolă a pașei, care disperat lovește calul cu pumnii, își rupe veștmîntul, tremurînd de frică, dă, prin antiteză, măsura staturii morale a lui Mihai. Hassan e "galben-perit", epitetul reflectînd spaima sa, el liniștindu-se doar în momentul în care reușește să ajungă la corturi, unde se pune la adăpost ajutat de spahii. Exclamația retorică și învinuirile aduse divinității exprimă încă o dată disprețul autorului față de acest luptător care nici măcar nu îndrăznește să stea în calea domnului român.

FINALUL NEAȘTEPTAT ȘI IRONIC

Simțul scenic al lui Coșbuc se dezvăluie în deplinătatea lui în finalul poemului, care, preluînd din anecdotă procedeul poantei, subliniază ridicolul spaimei și lașitatea pașei care acceptă că "fuga e bună".

Balada, prin evocarea figurii luminoase a lui Mihai Viteazul, capătă o valoare etică deosebită, cultivînd respectul față de marii eroi ai istoriei naționale, care au asigurat dăinuirea neamului de-a lungul veacurilor.

Scanned with OKEN Scanner

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

◆ BALADA CULTĂ este o naraţiune în versuri inspirată din tradiţia istorică sau populară, cu personaje avînd carctere ce impresionează puternic.

◆ PREZENTUL ISTORIC sau DRAMATIC se foloseşte în naraţiuni pentru a reda mai sugestiv faptele, pentru a impresiona lectorul.

◆ POZIŢIE TARE a unui cuvînt este poziţia în care se atrage atenţia asupra lui, de exemplu în rimă.

TEME

1. Faceţi portretul lui Mihai Viteazul, aşa cum se conturează în "Paşa Hassan".
2. Definiţi hiperbola şi daţi exemple din "Paşa Hassan".
3. Definiţi antiteza şi daţi exemple din "Paşa Hassan".
4. Arătaţi care sînt procedeele artistice prin care e descrisă bătălia în "Paşa Hassan.
5. Indicaţi ce figuri de stil apar în strofa a VIII-a din "Paşa Hassan".
6. Definiţi metafora şi daţi un exemplu din "Paşa Hassan".
7. Arătaţi măsura, ritmul, rima şi tipul de strofă din "Paşa Hassan" de Coşbuc.

CLASA A VII-A

ION CREANGĂ: "AMINTIRI DIN COPILĂRIE"

ION CREANGĂ ŞI SPIRITUALITATEA POPULARĂ

Străvechi, deci statornic, poporul român a avut timpul să-şi decanteze valorile pentru a-şi configura profilul spiritual în universalitate. Din mijlocul lui, cu adîncă înţelepciune, s-a ridicat Ion Creangă, creatorul care, asumîndu-şi viaţa colectivităţii, va fi exponentul ei, reprezentînd cel mai bine spiritualitatea milenară a neamului. El este scriitorul ce dezvăluie latura mitică a existenţei noastre.

"AMINTIRILE" ÎNTRE AUTOBIOGRAFIE ŞI ROMAN

Socotit, la început, doar "scriitor popular", născocitor, în linie folclorică, a unor basme, şi numai atît, destinul literar al clasicului Creangă se descifrează complet prin exegeza călinesciană.

Roman al copilăriei, "Amintirile..." recurg la fapte autobiografice, care, obiectivîndu-se, se vor sublima în simboluri ale existenţei româneşti. Scriindu-le la o vîrstă înaintată, după poveşti şi povestiri, Ion Creangă are sentimentul că-şi redobîndeşte paradisul său pierdut, satul natal şi copilăria. Pentru scriitor, evocarea copilăriei este doar un pretext de a înfăţişa un mod de viaţă prielnic structurii sale sufleteşti de ţăran. Satul este văzut astfel ca un centru al universului, un popas

Scanned with OKEN Scanner

magic unde s-a întîmplat marea minune de a se naşte, unde existenţa se petrece după anumite ritualuri şi norme morale.

CASA PĂRINTEASCĂ - ESENŢĂ A UNIVERSULUI RURAL

Pornind de la aserţiunea că nu ştie "alţii cum sînt", scriitorul îşi expune propria concepţie despre naşterea operei, sentimentul nostalgic fiind izvorul ce declanşează creaţia. Ca şi satul Humuleşti, casa părintească este matricea spirituală a universului ţărănesc. Aici se fac şi se desfac marile miracole ale vîrstei dintîi, aici copilul învaţă a merge "copăcel", ţinîndu-se de "prichiciul vetrei cel humuit", aici se iniţiază treptat în marile taine ale existenţei ţărăneşti, aici traiul i se petrece după un anume ceremonial străvechi, cu "jocuri şi jucării" pline de farmecul şi hazul copilăresc.

Evocînd satul Humuleşti, casa părintească, atmosfera familială, eul narator are nostalgia unui timp şi a unui spaţiu în care şi-a trăit plenar viaţa. Printr-o frază frumos cadenţată, cu tonuri imprevizibile, impresionînd prin bogăţie lexicală, scriitorul îşi aminteşte, declarînd: "Nu ştiu alţii cum sînt, dar eu cînd mă gîndesc la locul naşterii mele, la casa părintească din Humuleşti, la stîlpul hornului unde lega mama o şfară cu motocei la capăt de crăpau mîţele jucîndu-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă ţineam cînd începusem a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam, cînd ne jucam noi, băieţii, de-a mijoarca, şi la alte jocuri şi jucării pline de hazul şi farmecul copilăresc, prcă-mi saltă şi acuma inima de bucurie!" Bucuria e a povestitorului care îşi sacralizează copilăria.

CREANGĂ ŞI IMAGINEA FEERICĂ A COPILĂRIEI

Orice început de capitol, liric prin excelenţă, este un preambul care pregăteşte înscenarea dramatică. Amintirea casei părinteşti, a părinţilor, a jocurilor şi jucăriilor copilăriei cheamă sentimentul nostalgic, inundat de un umor tonifiant, de esenţă populară. Creangă, naratorul jovial, pătruns de o inegalabilă conştiinţă artistică, închipuie o imagine feerică a copilăriei, a satului natal şi a casei părinteşti, părînd că urmează un ritual al acestei vîrste "vesele şi nevinovate".

Reîntoarcerea la vremea copilăriei îi aduce în memorie sentimentul siguranţei de sine, din acel timp, al îndestulării, al trăirii plenare, "de parcă era toată lumea" a lui. Toate erau "frumoase", îi "mergeau după plac, fără leac de supărare", întrucît copilul se iniţiază treptat în tainele vieţii săteşti, cunoscîndu-i rosturile. Veselia îi cuprinde toată fiinţa, căci copilăria este ca "vremea cea bună", fără înnorări şi tulburări sufleteşti.

PORTRETUL MAMEI

Lirismul este prezent în realizarea portretului mamei, înfăţişată ca o fiinţă aureolată de fabulos. Cu efuziuni lirice, Ion Creangă evocă chipul aceleia care îl adusese pe lume, îl ocrotise, spunînd: "Şi sînge din sîngele ei şi carne din carnea ei am împrumutat, şi a vorbi de la dînsa am învăţat".

Portretul mamei se încheagă în jurul unui scenariu mitic, relevînd spiritualitatea veche a unui sat păstrător de tradiţii. Cu umor şi cu îngăduinţă, cu ştiinţa de a introduce monologul şi atunci cînd se înscenează vechi mentalităţi, scriitorul umanizează supranaturalul pe pămînt, fenomene inexplicabile se clarifică, univer-

Scanned with OKEN Scanner

sul ştiut şi neştiut este asumat de gîndirea copilului tot prin medierea celei mai apropiate fiinţe: "Şi mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zîmbet uneori, cînd începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată: «Ieşi copile cu părul bălan afară şi rîde la soare, doar s-a îndrepta vremea». Şi vremea se îndrepta după rîsul meu".

PRACTICI MAGICE ŞI SUPERSTIŢII POPULARE

"Năzdrăvăniile" mamei evocă o gîndire mitică, fapt ce nu contrazice, ci derivă chiar dintr-o normală încadrare a fiinţei în conceptele morale ale colectivităţii. Smaranda Creangă, mai mult decît Ştefan a Petrei, care era umblat prin lume şi luase contact cu civilizaţia cea nouă, este un om al satului, crescut numai în spiritul vechilor mentalităţi pe care le urmează cu înfrigurare. Credinţele străvechi sînt, într-un fel, tot atîtea procedee de iniţiere a băiatului în tainele universului ţărănesc, deoarece "Cînd vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face a vînt şi vreme rea, sau cînd ţiuia tăciunele despre care se zice că te vorbeşte cineva de rău, mama îl mustra acolo, în vatra focului, şi-l buchisea cu cleştele, să se mai potolească duşmanul".

Aceste "îndreptări" morale nu-i dau băiatului suficienţă, deoarece, crescînd, dorul lui "era acum nemărginit", dorinţa de a cunoaşte mai mare. De multe ori "comentariul" naratorului se expune în sentinţe: "Înşelător este gîndul omului, pe ale cărui aripi te poartă dorul necontenit şi nu te lasă în pace, pînă ce intri în mormînt!"

VOCILE NARATORULUI

Vocea naratorului îndeamnă la revenirea în universul copilăriei dominat de prezenţa unui subiect, "copil universal", cum spune George Călinescu ("Istoria literaturii române. Compendiu", op. cit., pg. 172), care retrăieşte un ceremonial fastuos al copilăriei. Îndemnurile sînt repetate şi dau senzaţia unui dialog imaginat între narator şi ascultător, ca în basmele populare, potenţîndu-se astfel oralitatea scrierii, povestitorul spunînd: "Hai, mai bine despre copilărie să povestim, căci ea singură este veselă şi nevinovată. Şi drept vorbind, acesta-i adevărul".

EVOCAREA "JOCURILOR ŞI JUCĂRIILOR"

Jocurile şi jucăriile copilăriei, petrecute-n lipsa şi-n prezenţa părinţilor, sînt tot atîtea motive de creare a umorului, prin alunecarea, pe nesimţite, de la vorba serioasă la glumă, prin discrepanţa dintre esenţă şi aparenţă, prin hiperbolizarea situaţiilor şi a trăirilor, prin folosirea expresiilor populare, a proverbelor şi a zicalelor, toate creînd un neobişnuit spectacol lingvistic. Încălecarea unui cal imaginar, joaca de-a "Tîta-mare" şi de-a tocatul în stafire, "incotele" copiilor înainte de culcare, certurile dintre părinţi şi copii fac ca faptele atobiografice să se obiectiveze, să devină simboluri ale existenţei ţărăneşti tradiţionale. Evocarea jocurilor îi dă scriitorului privilegiul de a se desfăşura dramatic, ca un regizor genial care joacă toate rolurile, punînd personajele "să se mişte", să vorbească după cum le e felul, individualizînd prin cuvînt. Smaranda Creangă de-abia acum apare în mod natural, vorbind şi muncind ca toate mamele de la ţară cu o casă de copii şi cu toate grijile vieţii pe cap. Ea este o femeie aprigă, autoritară, o mamă care vrea să-şi educe copiii în spiritul bunului simţ şi al muncii: "Acuş iau varga din coardă şi vă croiesc de vă merg petecile" sînt

Scanned with OKEN Scanner

vorbele ei cînd vede că băieţii întrec măsura. Ea este iute la vorbă şi va revărsa potop de ocări: "dormire-ai somnul de veci", "pughibale spurcate", "mînca-i-ar pămîntul".

MAMA - SPIRITUL TUTELAR AL CASEI

Smaranda Creangă este totuşi o mamă iubitoare, cînd e nevoie, se poartă cu tandreţe. Pe moment, Nică şi ceilalţi nu se sinchisesc de vorbele ei, dar eul narator consideră atitudinea mamei normală, dovedind că aşa trebuie să fie un părinte care-şi educă băieţii în spiritul normelor morale de la sat, unde copilul trebuie să respecte şi să asculte pe cel mai mare decît el. Smaranda este un om al Humuleştilor, neumblată în alte părţi, e o fiinţă a unui univers închis, în care totul se petrece ca la început de lume. În vorbirea Smarandei se întîlnesc regionalisme, particularităţi de limbă specifice satului natal, dovedind că este, mai mult decît oricare personaj, elementul statornic al casei şi al satului, văzută ca o matcă a spiritualităţii ţărăneşti. Portretul mamei este realizat printr-o aglomerare de situaţii, de secvenţe dramatice, din care se evidenţiază isteţimea ţăranului român, morala lui sănătoasă, bunul simţ, tandreţea şi jovialitatea.

PORTRETUL TATĂLUI

Din acelaşi dialog de mare naturaleţe, pus în pagină de un creator de tipuri umane genial, se desprinde şi portretul tatălui, Ştefan a Petrei. Acesta este om gospodar, care umblă în pădure la Dumesnicu sau prin iarmaroace cu negoţul, avînd însă grijă ca în casă să fie îndestulare, să nu sufere copiii de foame, dar nu are ambiţii prea mari cu învăţătura decît cînd este îndemnat de Smaranda. El este mai îngăduitor cu copiii, pentru că se conduce după un cunoscut precept moral: "Dacă-i copil, să se joace, dacă-i cal, să tragă, şi dacă-i popă, să citească". În vorbirea tatălui se întîlnesc proverbe ce vădesc un om cu experienţă, umblat şi prin alte locuri, sfătos, cu mult bun simţ. Ştiind să creeze o atmosferă familială plăcută, tatăl îşi dovedea dragostea faţă de copiii pe care i-ar fi vrut aşezaţi, ca şi el, la casele lor.

NICĂ ŞI NOSTALGIA SATULUI NATAL

Totuşi jocurile copilăreşti sînt evocate într-o lumină nostalgică; ele dezvăluie acea notă specifică sufletului ţărănesc, care este predispus şi la "haz de necaz" în momentele mai dificile. Din aceste "jocuri şi jucării" se desprinde portretul moral al lui Nică, tipul "copilului universal", care se implică în viaţa satului, se iniţiază treptat în misterele existenţei, trecînd cu inocenţă peste momentele de sfadă cu mama.

Nică intră în viaţă cu sentimentul liniştii dintr-un sat arhaic, cu orgoliul copilului care era "feciorul mamei", care şi ea "cu adevărat că ştia a face multe şi mari minunăţii". Copilul este tulburat uneori de ameninţările mamei, dar, ca oricare altul, uită imediat de ele, fiindcă "Pielea rea şi răpănoasă, / Ori o bate, ori o lasă". Nică îşi trăieşte copilăria cu toată fiinţa sa, bucurîndu-se de concordia din familie, de relaţiile prieteneşti cu cei de seama lui, de o lume care îi dă senzaţia că este a sa. Inocent îşi trăieşte copilăria sub semnul seninătăţii, fără învolburări sufleteşti, ca orice copil care urmează un joc al vieţii de netăgăduit. Este în exuberanţa eului-subiect un mod tainic de a urma legi firesti ale copilăriei, pentru că

Scanned with OKEN Scanner

"dacă-i copil, să se joace", spune o zicală populară, pe care Ştefan a Petrei o ştie foarte bine, iar Nică o pune în practică.

CARACTERUL MONOLOGIC ŞI DIALOGIC AL OPEREI

În evocare, Ion Creangă foloseşte expresii populare, vorbe şi zicale, inserează dialogul, se adresează unui auditoriu fictiv, recurge la interjecţii şi adresări directe, este în postura povestitorului popular care stă "pe laviţă şi istoriseşte", îndemnînd la ascultare. Arta lui Creangă izvorăşte din darul povestitorului "de a spune". "A spune" înseamnă vorbă, gestică şi tonalitate, ceea ce la Creangă echivalează cu autentice indicaţii de regie. Am putea spune că dacă în "Amintiri..." se desfăşoară un spectacol al voioşiei şi înţelepciunii populare, se poate vorbi şi de unul lingvistic tot atît de autentic. Creangă este un geniu lingvistic, remarcabil prin naturaleţe şi autenticitate, un artizan al scrisului, cu o deosebită grijă pentru poziţia cuvîntului în propoziţie şi a propoziţiilor în frază, un creator al unui original univers lingvistic de esenţă populară.

ORALITATEA - CONSTANTĂ A "AMINTIRILOR"

Scriitorul are o mare încredere în puterea cuvîntului. Dar oralitatea nu înseamnă numai vorbire, ci şi o anumită ritmică a naraţiunii şi evocării, un "aranjament" regizoral al materialului lingvistic. Se creează impresia că opera se naşte în faţa noastră, odată cu reprezentaţia pe care o susţine autorul însuşi, vorbind şi gesticulînd, intonînd cuvinte şi propoziţii pentru a ieşi în evidenţă intenţia. "Amintirile" vor fi astfel un spectacol în care oralitatea creează un aliaj nou, de esenţă rară, dintr-un material faptic şi lingvistic statornicit în tipare. Materialul lingvistic tradiţional, acele proverbe şi zicale ce vin din substratul autohton sînt introduse în povestire ca un "adaos" cu funcţii morale, instituind acea "impersonalitate arhetipală" prin care "scriitorul se povesteşte pe el însuşi din perspectiva unui timp biografic a-temporal în ordine strict fenomenală, adică din perspectiva unui timp etern, complet străin de incidenţele biografice ale duratei vieţii personale" (Nicolae Ciobanu, "Imaginar şi fantastic în proza românească", Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1987, pg. 302).

Ion Creangă nu evocă o copilărie obişnuită, "Amintirile..." devenind un basm al copilăriei, aşa încît fiecare episod reprezintă un miracol al existenţei ţărăneşti milenare. G. Călinescu, în inimitabilu-i stil aforistic, spunea că Ion Creangă "este o expresie monumentală a naturii umane în ipostaza ei istorică ce se numeşte poporul român sau, mai simplu, e poporul român însuşi, surprins într-un moment de genială expansiune. Ion Creangă este, de fapt, un anonim" ("Ion Creangă", E. S. P. L. A., Bucureşti, 1964, pg. 382).

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

EVOCAREA este compoziţia literară prin care se reînvie, în mod sugestiv, fapte, evenimente, întîmplări, chipuri de oameni din trecut.

Scanned with OKEN Scanner

AMINTIREA este procedeul artistic prin care scriitorul povesteşte fapte din viaţa sa şi din epoca în care a trăit.

- Poate fi scrisă la persoana I;
- poate fi scrisă la persoana a III-a.

AUTOBIOGRAFIA constă în prezentarea, adeseori fără pretenţii literare, a vieţii unei persoane, făcută de ea însăşi.

TEME

1. Realizaţi portretul mamei din "Amintiri din copilărie" de Ion Creangă.
2. Evocaţi "jocurile şi jucăriile" copilăriei lui Nică.
3. Evidenţiaţi diverse mijloace de realizare a umorului: extrageţi din text cîteva secvenţe umoristice din fragmentul analizat.
4. Selectaţi cîteva fragmente prin care este evidenţiat dialogul dintre povestitor şi ascultători.
5. Oralitatea este o trăsătură constantă a stilului din "Amintiri"; precizaţi cîteva elemente ale oralităţii.
6. Arătaţi cum este evocată casa părintească în "Amintiri din copilărie".

CLASA A VII-A

MIHAI EMINESCU: "CĂLIN (FILE DIN POVESTE)"

EMINESCU, FOLCLORUL ŞI DESTINUL SĂU LITERAR

Ca orice mare creator, Mihai Eminescu scrie o poezie cu un pronunţat specific naţional, provenit şi din marea forţă artistică a folclorului nostru. Poetul se inspiră din literatura populară, filtrînd prin sensibilitatea şi gîndirea sa teme şi motive care, sub pecetea geniului său, au creat acea stare de graţie ce se numeşte eminescianism. Valoarea liricii marelui nostru clasic este relevată de G. Călinescu într-o inspirată observaţie: "ape vor seca în albie şi peste locul îngropării sale va răsări pădure sau cetate şi cîte o stea va vesteji pe cer în depărtări, pînă cînd acest pămînt să-şi strîngă toate sevele şi să le ridice în ţeava subţire a altui crin de tăria parfumurilor sale" ("Viaţa lui Mihai Eminescu", Editura Eminescu, Bucureşti, 1973, pag. 317).

SENTIMENTUL EROTIC ŞI SENTIMENTUL NATURII

Ca în poezia populară, sentimentul naturii se îmbină armonios cu sentimentul erotic, pentru a se înfiripa convingeri şi atitudini, "o filosofie" de viaţă proprie unui poet care exprimă dorinţa fiinţei omeneşti de a se eterniza prin încadrarea într-o natură pură şi purificatoare, paradisiacă.

DEOSEBIRI FAŢĂ DE CREAŢIA POPULARĂ

Apărut la 1874 în "Convorbiri literare", poemul implică o sursă folclorică, preluînd mitul Zburătorului din creaţia populară. În poemul emi-

Scanned with OKEN Scanner

nescian nu se pune accentul pe spectaculosul folcloric, ci se urmăreşte o "umanizare" a schemei folclorice, tema şi motivele apărînd în ordinea firescului natural. În majoritate visuri erotice, poeziile de dragoste au un caracter de meditaţie, prevestind marele poem "Luceafărul". Numai aici, în acest poem erotic cu implicaţii filosofice, Eminescu exprima sentimentul dragostei împlinite, exuberanţa trăirilor într-un moment de armonizare cosmică.

DESCRIEREA CODRULUI

Partea a VIII-a a poemului descrie ceremonialul nupţial într-un cadru natural plin de lumină şi culoare, feeric prin clocotul neîntrerupt al vieţii. Peisajul paradisiac, amintind de cadrul basmului unde totul este cuprins de vrajă, are accente mitice, fiecare element natural avînd viaţa sa desfăşurată într-o solemnitate desăvîrşită.

Păstrînd schema basmului, "pădurea de argint" urmează "codrilor de aramă". Ea are "mîndră glăsuire", iar în strălucirea razelor de lună dobîndeşte o aură misterioasă.

Auzul, privirea, toate simţurile sînt atrase de farmecul naturii eterne, armonice, în care omul este o prezenţă familiară, căci teluricul aspiră spre celest, pămînt şi cer se îmbină armonios sugerînd o curgere eternă, o geneză continuă. Apa, element al genezei, cu multiplele ei manifestări, dă o dinamică neobişnuită unui peisaj selenar. Urmărind motivele poeziei eminesciene, G. Călinescu afirmă: "Codrul e ideea de speţă, statornicul în curgător, apa e substanţa primară, şi iarăşi conţinerea tuturor mişcărilor, cerul este locul de plecare al luminilor ("Opera lui Mihai Eminescu", vol. II, "Minerva", Bucureşti, 1970, p. 404).

Fragmentul de început este un pastel, ca şi în "Scrisoarea I", susţinut însă de un fond ideatic. Eminescu descrie un tablou al naturii pentru a-şi exprima o anumită "filosofie" a vieţii, sub prezentare ascunzîndu-se fondul gîndirii sale de poet al cosmicului şi al ritmurilor biologice ce se revarsă în marele circuit universal.

VIZUAL ŞI AUDITIV

Argintul, simbol al purităţii şi visării, este culoarea ce domină întregul peisaj. Epitetele cromatice ("de aramă", "de argint", "de omăt", "albastre") se armonizează cu cele auditive ("zdruncinate", "harnici", "dulce"), aşa încît se conferă tabloului, prin alternanţa lumină/întuneric şi linişte/murmur, o mişcare neobişnuită. Este în descrierea acestui tablou de natură o imagine sinestezică pasibilă să ofere sugestii multiple.

DINAMICA PEISAJULUI

Întregul peisaj este personificat. "Pădurea de argint", cu "mîndra glăsuire", proiecţie a unui eu poetic ce-şi trăieşte din plin sentimentul dragostei împlinite, este tainică, trunchii copacilor "au suflete sub coajă", iar sufletele copacilor "suspină", florile "tremur", izvoarele trec "cu harnici unde", luna "zace în cuibar rotind de ape", fluturii "curg în rîuri sclipitoare". Toată viaţa "pădurii de argint" se scurge spre lacul care "somnoros şi lin se bate", topos magic ca şi în alte poezii eminesciene, precum "Lacul" sau "La mijloc de codru".

Apa, element primordial, şi luna, semn al visării romantice, dau plăsmuitei compoziţii o fascinaţie de sorginte estetică. Interpretarea fericită a versului o vom

Scanned with OKEN Scanner

afla la Tudor Arghezi: "Nimeni nu zice cuibar de ape. Toată lumea zice copcă, vîrtej. Dar "cuibar de ape" e plastic şi pitoresc şi frumos".

NUNTA ÎMPĂRĂTEASCĂ ŞI RITUALUL POPULAR

În acest cadru natural, plin de vitalitate şi armonie, are loc ceremonialul nupţial, lîngă lacul ce sugerează statornicia şi vechimea. Aici, se desfăşoară nunta după un ritual străvechi, universal, participanţii venind "din patru părţi a lumii". Elementele fantastice şi reale dau un cadru de basm nunţii. Ca la o nuntă ţărănească, însă, participanţii se aşează "cum li-s anii, cum li-i rangul", chiar dacă însemnele supranaturalului se insinuează peste tot. Fata de împărat "o stea în frunte poartă", flori albastre are-n păru-i", semne distinctive ale crăieselor din poveşti, dar "faţa-i roşie ca mărul", "de noroc i-s umezi ochii" sînt semne ale existenţei terestre. Atmosfera de basm se amplifică în momentul cînd se aşează la masă "nunul mare", "mîndrul soare" şi nuna, "mîndra lună", "zmei cu solzii de oţele", "cititorii cei de zodii şi şăgalnicul Pepele". Călin nu mai este "zburător cu plete negre", ci este în rolul omului comun, căci "acum iată că din codru şi Călin mirele iese / Care ţine-n a lui mînă mîna gingaşei mirese"..

PORTRETELE PERSONAJELOR

În descrierea personajelor care participă la nuntă, Eminescu urmăreşte portretul fizic, ce conţine uneori note şăgalnice. Mireasa este "gingaşă", faţa îi este "roşie ca mărul", ochii ei sînt "umezi", părul "de aur moale" este lung; ea "vine mlădioasă", cu alură maiestuoasă. Figura ţeapănă, a unei demnităţi puţin ridicole, a socrului mare este realizată însă cu umor. "Rezemat în jilţ cu spată", "cu schiptru-n mînă", el "şade-n perine de puf", fiind apărat "de muscuţe şi năduf" de pajii care au în mîini "crengi". Eminescu are marele talent de a releva psihologia personajelor şi starea lor socială prin cîteva notaţii fizice.

LEXICUL

Lexicul popular cu rezonanţe arhaice corespunde intenţiilor poetului de a evoca un ceremonial popular ("jilţ"; "ţapăn"; "şede"; "zăduf"; "noroc", "mitră" "perine"). Inversiunile sintactice, punînd în valoare cuvîntul, dau un aer de solemnitate evenimentului: "La pămînt mai că ajunge al ei păr de aur moale".

NUNTA GÎZELOR ŞI ARMONIA COSMICĂ

Nota umoristică, emblematică pentru ceremonialul popular, se amplifică odată cu descrierea unei nunţi a micilor vieţuitoare, petrecută şi ea după tipicul ţărănesc. Armonia universală, comuniunea dintre om şi natură sînt imaginate aici prin această nuntă alegorică ce dă o deosebită prospeţime tabloului natural. Nunta gîzelor este în întregime o personificare. Mirii sînt fluturele şi viorica, reprezentînd regnul animal şi vegetal, care se asociază universului uman în această subtilă senzaţie de armonie cosmică dată de sentimentul dragostei împlinite. La nuntă participă "o mulţime de norod", fără ranguri înalte, fără etichetă. În pregătirea ospăţului, munca este în toi, prilej de a face multora din micile vieţuitoare un portret în care poetul distinge din mulţimea de trăsături una singură, dar caracteristică. Furnicile duc în gură "de făină marii saci" pentru a face "plăcinte şi colaci". Albinele aduc miere, "aduc colb mărunt de aur" ca să facă din el cercei cariul, puricii au, ca-n basme, potcoave de oţel. Bondarul "rotund în

Scanned with OKEN Scanner

pîntec" este pe post de preot, greierul este "vornicel", altul este "crainic sprinten" şi roagă pe cei mari să le îngăduie a porni şi ei nunta "alături". Prin procedee stilistice ingenioase, în faţa noastră apar personaje alegorice, remarcabile prin diversitate psihologică şi tipologică.

Imaginea mirilor este realizată prin notaţie filigranată. Trăsura mirelui este "o cojiţă de alună" trasă de "lăcuste", mirele are "musteaţa răsucită", viorica, sfioasă, stă "-ndărătul uşii". Imaginea fabuloasă a nunţii este sugerată prin enumeraţii multiple ("Fluturi mulţi, de multe neamuri, vin în umbra lui în lanţ / Toţi cu inime uşoare, toţi şăgalnici şi berbanţi"), prin comparaţie ("somnoros pe nas ca popii glăsueşte-ncet un cîntec"; "pînă văd păienjenişul între tufe ca un pod"), prin epitete ("meşter faur"; "bondar rotund"; "musteaţă răsucită"; "inime uşoare"; "şăgalnic"; "berbanţi" - fluturi) şi metaforă ("colb mărunt de aur").

Tonul solemn al formulelor încremenite şi al ritualului amplifică şi el atmosfera de basm şi de vechime. Lexicul popular, chiar regional, evidenţiază forţa poetului de a da noi valenţe cuvintelor în context, de a crea o sintaxă poetică de un inefabil sublim în care ritmul, inversiunea şi relieful vorbelor înseamnă ele însele poezie. Vraja poemului poate că vine din muzicalitatea incantatorie a versului, ea însăşi transfigurînd peisajul şi punînd totul sub semnul reveriei.

În acest ultim capitol se împletesc armonios toate intenţiile, disponibilităţile sufleteşti, elementele gîndirii poetice eminesciene într-o exprimare exuberantă a sentimentelor tinereşti.

"CĂLIN (FILE DIN POVESTE)" ŞI CREAŢIA ULTERIOARĂ

Poetul a păstrat doar "file din poveste", un fir narativ care înseamnă mult pentru structura ideilor poetice, dar frecventele descrieri de natură, ca în finalul poemului, dau o accentuată notă lirică textului. Prin experienţa acestui poem, Eminescu pregăteşte marea izbîndă a poeziei sale, "Luceafărul". Zoe Dumitrescu-Buşulenga, observînd subtilitatea textului şi simbolistica personajelor, afirmă cu îndreptăţire că "De fapt, «Călin (file din poveste)» ni se pare o prefigurare a «Luceafărului», într-o tonalitate majoră, în culori de paletă luminoasă, în perspectiva însă a împlinirii dragostei după toate nenorocirile, în persectiva încă vie a nădejdilor de iubire ale poetului în perioada ieşeană" ("Eminescu", op. cit., 1963, pg. 185).

NOŢIUNI DE TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

PASTELUL este o poezie lirică, prin esenţa descriptivă, în care se prezintă un tablou din natură cu intenţia ca autorul să îşi exprime convingerile, atitudinile şi sentimentele.

METAFORA este figura de stil care constă în denumirea "obiectului" (fiinţe, lucruri, acţiuni) cu un cuvînt impropriu, şi anume cu numele altui "obiect" asemănător, folosit nu ca noţiune, ci ca imagine care să evoce obiectul asemănat.

◆ Este o comparaţie prescurtată.

Scanned with OKEN Scanner

SENSUL PROPRIU al cuvîntului constă în folosirea acestuia pentru a da imaginea obişnuită a unui obiect sau a unei acţiuni.

- Sens de bază: sprînceană;
- sens secundar: sprînceana dealului.

SENSUL FIGURAT al cuvîntului constă în folosirea acestuia în alt context decît cel obişnuit, atribuindu-i-se însuşirile altor obiecte sau acţiuni.

- Modalitate de a forma figuri de stil.

TEME

1. Evidenţiaţi elementele de pastel din partea a VIII-a a poemului "Călin (file din poveste)" de Mihai Eminescu.
2. Descrieţi "pădurea de argint" cu toată vraja ei.
3. Recunoaşteţi figurile de stil folosite de poet în acest fragment.
4. Selectaţi din descrierea nunţii împărăteşti elemente reale şi fantastice.
5. Descrieţi nunta gîzelor şi găsiţi-i semnificaţiile în contextul operei.
6. Arătaţi care sînt elementele de basm din descrierea celor două nunţi.

CLASA A VIII-A

"MIORIŢA"

FOLCLORUL LITERAR

Folclorul literar românesc reprezintă un adevărat tezaur de opere ce reflectă artistic gîndurile, sentimentele, experienţa de viaţă a poporului, lupta sa pentru libertate, legătura lui profundă cu pămîntul natal.

LOCUL BALADEI ÎN EPICA POPULARĂ

În epica populară, balada ocupă un loc deosebit, exprimînd în versuri impresionante o mentalitate arhaică, motiv pentru care e cunoscută şi sub numele de cîntec bătrînesc. Valoarea estetică a acestei specii folclorice a fost subliniată pentru prima dată de către Vasile Alecsandri, care a realizat, în spiritul romantic al epocii paşoptiste şi în direcţia recomandărilor "Daciei literare", prima colecţie de balade tipărită la noi (1852). Una dintre piesele de rezistenţă ale culegerii era "Mioriţa", care fusese publicată mai întîi în ziarul "Bucovina", la 1850 şi a fost reprodusă apoi de Vasile Alecsandri în celebra sa culegere "Poezii populare ale românilor", apărută în 1866. Creată în vremurile îndepărtate ale istoriei noastre, această baladă, născută din contemplarea lumii şi a vieţii, va reprezenta o culme a creaţiei populare şi un semn distinctiv al spiritualităţii româneşti în ansamblul ei, căpătînd valoare emblematică pentru spaţiul carpato-dunărean, pe care Lucian Blaga îl va numi chiar "spaţiu mioritic".

VARIANTA ALECSANDRI-RUSSO

Transmisă din generaţie în generaţie pe cale orală, balada are o largă arie de

Scanned with OKEN Scanner

răspîndire şi peste o mie de variante, dintre care cea mai cunoscută şi cea mai valoroasă din punct de vedere poetic este aceea descoperită de Alecsandri şi Alecu Russo, în zona de curbură a Carpaţilor, în ţinutul Vrancei, punct de confluenţă în străvechea transhumanţă românească. Numeroase variante se găsesc şi în jurul Piteştiului şi Craiovei, în Ardeal întîlnindu-se doar aşa-zisele colinde mioritice, în care un ciobănaş îşi exprimă dorinţa de a se integra în natură după moartea sa.

SCENARIUL EPIC AL BALADEI

Scenariul epic al baladei, de o evidentă simplitate, face referire la primejdia care planează asupra unui cioban pe care însoţitorii săi, şi ei oieri, vor să îl omoare. Practic, întreaga baladă este o desfăşurare a posibilului, a ipoteticului, deoarece în planul realului nu se produce nici o acţiune, moartea fiind doar presupusă. În structura compoziţională a baladei se pot distinge patru motive fundamentale: oiţa năzdrăvană, testamentul ciobanului, măicuţa bătrînă şi moartea ca nuntă.

CADRUL NATURAL

Încă de la început, este surprins cadrul natural, care va susţine sub raport poetic splendida alegorie din final, prezentîndu-se un fapt obişnuit al transhumanţei: turmele de oi care coboară de la munte pentru a merge la iernat. Al doilea vers conferă însă spaţiului calităţi deosebite, rupîndu-l de cotidian şi dîndu-i o aură de basm, deoarece "piciorul de plai" este şi "gură de rai". În felul acesta spaţiul devine benefic şi se poate interpreta integrarea ciobănaşului în natură ca o prelungire a influenţei exercitate de acest spaţiu asupra omului, care nu mai este terorizat de moarte, ştiind că existenţa sa poate fi continuată în elementul natural.

PERSONAJELE BALADEI

În acest peisaj paradisiac, apar personajele, trei în varianta Alecsandri-Russo, mai multe sau mai puţine în alte variante, dar totdeauna grupate conform schemei asasin - victimă, schemă care poate fi interpretată ca o opoziţie între bine şi rău, ce are analogii cu cea din basme. Şi în baladă mentalitatea populară face ca binele să învingă răul, căci moartea ciobanului apare ca începutul unui alt fel de existenţă din care dispare teama de moarte, integrarea în natură echivalînd cu intrarea în eternitate. Personajele sînt prezentate printr-o enumeraţie, precedată de o interjecţie de adresare, care, prin simultaneitatea pe care o presupune între momentul narării şi cel al receptării, evidenţiază caracterul oral al creaţiei populare, relaţie specifică dintre cîntăreţ şi ascultător. Prezentul verbelor sugerează o întoarcere într-un timp mitic, în care legăturile omului cu universul par firesti, izvorînd dintr-o profundă comuniune cu întregul cosmos.

OIŢA NĂZDRĂVANĂ

Cea care comunică hotărîrea de omor a celor doi ciobani este mioriţa, animal năzdrăvan, personificat, capabil să înţeleagă şi să folosească vorba omului. Mai mult decît atît, avînd şi darul prezicerii, ea este neliniştită, presimţind moartea stăpînului, pentru că

"...cea mioriţă
Cu lîna plăviţă
De trei zile-ncoace

Scanned with OKEN Scanner

Gura nu-i mai tace,
Iarba nu-i mai place."

Oiţa seamănă cu personajele animaliere din basme, căci ea comunică baciului intenţia celor doi de a-l ucide, ca şi momentul acestui act monstruos, apusul, ce, prin sugestia stingerii, contrapunctează simbolic sfîrşitul vieţii păstorului, fiindcă

"Ei se sfătuiră
Pe l-apus de soare
Ca să mi-l omoare
Pe cel moldovan"

Motivaţia gestului celor doi oieri este invidia, deoarece crima este justificată astfel:

"Că-i mai ortoman
Ş-are oi mai multe,
Mîndre şi cornute,
Şi cai învăţaţi,
Şi cîini mai bărbaţi!...".

Tensiunea dramatică se intensifică pe măsură ce păcurarul repetă întrebarea prin care vrea să afle de ce mioara este neliniştită, punctul de maximă intensitate fiind atins în clipa cînd ea destăinuie complotul însoţitorilor. Un înduioşător ataşament dezvăluie rugămintea plină de patetism a oiţei, ca şi sfaturile pe care i le dă stăpînului:

"Stăpîne, stăpîne,
Îţi cheamă ş-un cîne,
Cel mai bărbătesc,
Şi cel mai frăţesc".

Dialogul dintre păstor şi animalul năzdrăvan este o ipostază a dialogului mai profund dintre om şi lume, fluxul comunicativ fiind învăluit de o căldură afectivă, vizibilă în apariţia dativelor etice şi a diminutivelor, menite să micşoreze spaima produsă de pericolul morţii iminente.

TESTAMENTUL CIOBANULUI

Ar fi de aşteptat ca oierul să reacţioneze vehement în acest moment de tensiune, însă, imprevizibil, el se linişteşte, avînd puterea să lase mioarei un testament, prin care viaţa reală va continua în plan ideal, întrucît păstorul vrea să păstreze însemnele existenţei sale terestre şi după trecerea în nefiinţă.

În primul rînd, doreşte să păstreze fluieraşul, să păstreze deci cîntecul ca expresie a sufletului său, voind la cap

"Fluieraş de fag,
Mult zice cu drag!

Scanned with OKEN Scanner

Fluieraş de os,
Mult zice duios!
Fluieraş de soc,
Mult zice cu foc!"

Paralelismul, specific creaţiei orale şi înţeles ca un caz particular al repetiţiei, subliniază în versurile de mai sus valoarea cîntecului, prin care insul folcloric îşi exprimă o gamă largă de sentimente, mergînd de la duioşie pînă la bucuria exuberantă a jocului cîntat pe fluieraşul de soc. În acest pasaj se face un adevărat elogiu doinei, apreciată drept culmea poeziei lirice populare, prin diversitate tematică, frumuseţe a imaginii artistice şi profunzime a sentimentelor.

Subtilă este şi trecerea de la planul umanului la cel al naturalului, vîntul, simbol al existenţei efemere, va fi după moartea ciobanului cel care, în mod fabulos, va da glas durerii, căci

"Vîntul cînd a bate
Prin ele-a răzbate
Ş-oile s-or strînge,
Pe mine m-or plînge
Cu lacrimi de sînge!"

Dorind să fie îngropat în "dosul stînii", "în strunga de oi", ciobanul vrea să nu părăsească spaţiul existenţei sale terestre şi să fie alături de oile şi cîinii turmei. Atmosfera devine brusc sumbră în momentul în care oile îşi plîng stăpînul cu "lacrimi de sînge", metafora semnificînd omorul. Tot în testament, păstorul îşi prezintă moartea ca pe un ceremonial nupţial, la care participă întreaga natură şi a cărei motivaţie constă în dorinţa ciobanului de a ascunde oiţelor adevărul asupra soartei sale pentru a le scuti de suferinţă, ceea ce îi reliefează o trăsătură majoră a sufletului - sensibiliatea.

MĂICUŢA BĂTRÎNĂ

Se trece astfel de la desfăşurarea epică a faptelor la un adevărat monolog liric, care pregăteşte dureroasa lamentaţie a mamei. Femeia-mamă este, în general, un simbol al naşterii eterne a vieţii dintr-un haos primordial, dar, în baladă, "măicuţa bătrînă" nu este doar expresia perpetuării umane, ci devine, prin singurul epitet care îi conturează imaginea, depozitara unei străvechi înţelepciuni prin care ea poate descîfra semnele unei lumi mitice, în care omul s-a contopit cu natura.

De aici şi nota de generalitate a portretului ei, precum şi dorinţa ciobanului de a nu i se spune că la nunta lui a căzut o stea, în credinţa populară, semn al morţii. În acest context intrarea în veşnicie este privită ca moment al ritmurilor biologice fundamentale, integrate amplei evoluţii cosmice.

Mama este un adevărat portret al durerii şi al neliniştii, căci ea îşi caută pretutindeni fiul, trăind spaima de a-l pierde definitiv, alerta ei fiind sugerată de apariţia gerunziilor, cu valoarea lor durativă în rimă, într-o poziţie tare.

PORTRETUL CIOBANULUI

Ciobănelul este un simbol al tinereţii, al vigorii, dar şi al candorii, reprezentînd un

Scanned with OKEN Scanner

model ideal de frumusețe virilă, înțeleasă în limitele canoanelor populare, mama descriindu-l ca pe un

"Mîndru ciobănel
Tras printr-un inel.
Fețișoara lui
Spuma laptelui;
Mustăcioara lui
Spicul grîului;
Perișorul lui
Pana corbului;
Ochișorii lui
Mura cîmpului!..."

Conturat printr-un cumul de epitete metaforice, portretul se realizează în general prin comparația dintre elementul natural și cel uman, evidențiind încă o dată profunda comuniune a românului cu întreaga fire. Se remarcă în acest pasaj și prezența diminutivelor, caracteristice versului popular, ca și monorima, ritmul trohaic și măsura scurtă.

MOARTEA CA NUNTĂ

Ultimul motiv, moartea ca nuntă, va impresiona puternic prin atitudinea filosofică pe care o exprimă. Cel "nelumit" va trece în moarte printr-un ritual nupțial la care participă elementele cosmice, deoarece

"Soarele și luna
Mi-au ținut cununa.
Brazi și păltinași
I-am avut nuntași,
Preoți, munții mari,
Paseri, lăutari,
Păsărele mii
Și stele făclii!".

Alegoria folosită de poetul popular dă acestei nunți dimensiuni fantastice, impresionînd prin viziune poetică. Originea ei stă în obiceiul căsătoriei simbolice a morților tineri, celibatari, cu o persoană în viață sau cu un partener vegetal, bradul. "Zorile" și "Bradul" sînt cîntece ceremoniale care surprind tocmai asemenea ritualuri arhaice, menite să faciliteze drumul spre lumea de dincolo al celui care poate pierde cărarea firească, pentru că nu și-a împlinit existența în nuntă, privită ca o etapă obligatorie în viața omului. Ciobanul mioritic, izolat de lume prin chiar îndeletnicirea sa, găsește o singură soluție pentru împlinirea datinii, nunta cosmică. El se integrează astfel în natură, continuîndu-și existența în alt mod prin asimilarea lumii umane macrocosmosului, care este veșnic. În acest fel este depășită condiția limitată de muritor, și nu întîmplător nașii, care în comunitatea rurală românească au un rol inițiatic, sînt soarele și luna, aștrii tutelari ai pămîntului. Nuntașii sînt co-

Scanned with OKEN Scanner

pacii codrului, brazii şi păltinaşii, ce sugerează puterea regenerativă a firii. Ritualul nupţial e oficiat de munţi, simbol al statorniciei prin neclintirea lor în faţa trecerii timpului. Lăutarii sînt păsărelele, care, în acest context, unesc frumuseţea naturală cu aceea creată de om. Imaginea auditivă o va contrapuncta apoi pe cea vizuală a stelelor - făclii, care luminează calea celui intrat în lumea de dincolo, strălucirea lor fiind însă rece, ca tot ceea ce ţine de acest univers nemuritor. Elementele macrocosmice, personificate, sînt coborîte astfel din înălţimea veşniciei şi infuzate într-un cadru familiar. Trăirea afectivă este de intensitate maximă, chiar dacă ea nu se manifestă tumultuos, ci este doar întrevăzută dincolo de liniştea viziunii poetice, care exprimă o demnă şi adîncă înţelegere a destinului uman.

ATITUDINEA CIOBANULUI FAŢĂ DE MOARTE

S-a discutat mult despre atitudinea de acceptare necondiţionată a morţii şi a destinului de către ciobanul mioritic, argumentîndu-se că acesta nu schiţează nici un gest de apărare, ceea ce dovedeşte pesimismul lui. Dar pasivitatea păstorului nu trebuie absolutizată. Trebuie să nu se uite că moartea în baladă este ipotetică, iar oiţa năzdrăvană îşi sfătuieşte stăpînul să cheme un cîine. Nu există în "Miorița" nici un fel de exaltată dorinţă a stingerii, ci numai atitudine calmă, senină, meditativă, fără spaimă în faţa momentelor capitale ale existenţei umane. Atitudinea ciobanului mioritic este e o superioară înţelepciune, care se sprijină pe rosturile unei străvechi tradiţii.

NAŢIONAL ŞI UNIVERSAL ÎN BALADĂ

Integrarea omului în cosmos conferă baladei o largă deschidere filosofică, transformînd-o într-o creaţie ce exprimă specificitatea noastră naţională, într-o operă literară care surprinde neliniştile din totdeauna ale fiinţei umane care îşi caută locul în univers. Considerată de Mihail Sadoveanu "cea mai nobilă manifestare poetică a neamului nostru" şi de G. Călinescu un mit definitoriu al culturii române, "Miorița", zămislită pe meleagurile româneşti, tinde prin valoare ideatică şi artistică spre universalitate.

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

BALADA POPULARĂ este opera epică în versuri în care se povestesc întîmplări inspirate din tradiţia istorică sau populară, amestecate cu elemente fabuloase, într-un cîntec destinat ascultării şi care este opera colectivă şi anonimă a unei comunităţi folclorice.

- Balada populară are deci caracter:
- ORAL - se transmite din generaţie în generaţie pe cale orală;
- COLECTIV - este opera mai multor creatori;
- ANONIM - creatorii sînt necunoscuţi;
- SINCRETIC - se suprapune limbajul poetic cu cel muzical, balada fiind totdeauna cîntată;
- balada este cunoscută şi sub denumirea de "cîntec bătrînesc"; ambii termeni fiind folosiţi de Vasile Alecsandri în titlul culegerii sale din 1852, "Poezii poporale. Balade (cîntece bătrîneşti) adunate şi îndreptate...";
- termenul de baladă provine din franceză, "ballade";

Scanned with OKEN Scanner

◆ la început, balada era un cîntec alcătuit din trei strofe cu refren, cîntat în timpul dansului, fiind destul de răspîndit încă din secolul al XI-lea în Europa occidentală, pentru ca sensul termenului să se schimbe, începînd de prin secolul al XV-lea, cînd denumea cîntecele eroice cu caracter arhaic din zona anglo-saxonă;

◆ apariţia interesului pentru folclor odată cu generaţia paşoptistă pune în lumină valoarea baladei populare româneşti a cărei arie tematică este largă, clasificările fiind din acest punct de vedere diverse;

◆ există astfel:

BALADE LEGENDARE sau MITOLOGICE

◆ reflectă un mod de a gîndi străvechi;
◆ fantasticul este preponderent în epică;
◆ "Meşterul Manole", "Şarpele", "Soarele şi luna", "Cerul", "Vidros".

BALADE PĂSTOREŞTI

◆ reflectă străvechea îndeletnicire a românilor, păstoritul;
◆ elemente mitologice apar adeseori în aceste tipuri de balade;
◆ "Miorița", "Şalga", "Dolfa".

BALADE ISTORICE

◆ prezintă figuri istorice;
◆ de multe ori surprind lupta antiotomană;
◆ "Constantin Brîncovanul", "Novac şi corbul".

BALADE HAIDUCEŞTI

◆ prezintă figuri de haiduci:
◆ "Toma Alimoş", "Pintea haiducul", "Corbea", "Miu haiducul", "Iancu Jianu".

BALADE FAMILIALE

◆ prezintă întîmplări din viaţa de familie;
◆ "Vălean", "Mirea", "Ghiţă Cătănuţă".

Părţile componente ale baladei:

1. preludiul muzical instrumental (taxîm);
2. parte introductivă (exordiu), care anunţă:
   a) numele baladei;
   b) fixează locul povestirii;
   c) stabileşte timpul desfăşurării întîmplărilor;
3. povestirea subiectului;
4. deznodămîntul.

ALEGORIA este figura de stil constînd într-o înşiruire de metafore, comparaţii, personificări ce exprimă, unitar, o idee, o atitudine.

PARALELISMUL este un procedeu de compoziţie în creaţiile populare, bazat pe succesiunea de grupuri de cuvinte identice sau asemănătoare ca structură sintactică. De exemplu:

"Fluieraş de fag,
Mult zice cu drag!
Fluieraş de os,
Mult zice duios!"

TEME

1. Arătaţi care este semnificaţia testamentului lăsat de cioban în "Miorița".

Scanned with OKEN Scanner

2. Faceţi portretul ciobanului din "Miorița".
3. Arătaţi care este semnificaţia prezentării morţii ca nuntă în "Miorița".
4. Descrieţi cadrul natural din "Miorița".
5. Arătaţi modul în care comunică miorița cu stăpînul ei.
6. Faceţi portretul măicuţei bătrîne din "Miorița".
7. Arătaţi care este atitudinea ciobanului faţă de moarte.
8. Demonstraţi că "Miorița" este o baladă populară.
9. Arătaţi care sînt pasajele epice, dramatice şi lirice din "Miorița".
10. Definiţi alegoria şi daţi exemplu din "Miorița".
11. Stabiliţi măsura versului, ritmul şi rima.

CLASA A VIII-A

GEORGE COŞBUC: "VARA"

NATURA ÎN CREAŢIA LUI COŞBUC

George Coşbuc se impune în patrimoniul literaturii române clasice drept cîntăreţul lumii satului, aşa cum dovedesc toate volumele sale de versuri, "Balade şi idile", "Fire de tort", "Cîntece de vitejie", "Ziarul unui pierde vară", criticul literar Constantin Dobrogeanu-Gherea considerîndu-l "poetul ţărănimii".

LOCUL PASTELULUI ÎN CREAŢIA LUI COŞBUC

Tematica poemelor sale este legată de elementele rurale, chiar şi atunci cînd este cîntată natura, care, aşa după cum remarca George Călinescu ("Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent", op. cit., p. 520), la Coşbuc e "grupată pe îndeletniciri omeneşti, e socială, calendaristică". Peisajul se ipostaziază diferit, urmînd ciclicitatea anotimpurilor. Atmosfera pastorală din poeziile sale degajă un sentiment de certitudine şi de integrare în ritmurile naturale primordiale, ca şi pastelurile lui Vasile Alecsandri, mai rafinat însă şi mai detaşat decît Coşbuc, a cărui simplitate vine din imposibiliatea depăşirii contingentului, din reprezentarea practică pe care şi-o face despre lume. De aici la poetul ardelean şi preferinţa pentru vitalitatea verii, anotimp al căldurii solare, al împlinirii în rod, al echilibrului firii.

Pastelul "Vara" exprimă preferinţele unui temperament clasic, titlul însuşi sugerînd încrederea în viaţă, preţuirea măreţiei şi frumuseţii naturii, atingerea unei înţelepte seninătăţi în trăirea umană. Reflexivitatea ultimei strofe se va naşte astfel din atenta contemplare a unei naturi care în toate mişcările ei vibrează de viaţă.

IMAGINEA CEAHLĂULUI

Poezia se deschide cu un tablou al unei obişnuite zile de vară. Poetul, vădind o dispoziţie meditativă tulburătoare, descrie un peisaj dominat de imaginea statuară a Ceahlăului, care, personificat, este pus "de pază ţării", poetul declarînd:

Scanned with OKEN Scanner

"Priveam fără de ţintă-n sus -
Într-o sălbatică splendoare
Vedeam Ceahlăul la apus,
Departe-n zări albastre dus,
Un uriaş cu fruntea-n soare,
De pază ţării noastre pus."

Epitetele, care surprind sălbăticia şi frumuseţea firii, preced cuvintele determinate, realizîndu-se inversiuni, precum "sălbatică splendoare", "imens senin", care dau impresia unei dilatări a dimensiunilor, a unei deschideri spre infinitatea cosmică. Poetul admiră cu seninătate solemnă meleagurile ţării,implicîndu-se în peisaj, fapt reliefat de folosirea a două verbe la persoana întîi singular, plasate într-o poziţie tare, la început de vers, "priveam" şi "vedeam". Procedeul creează impresia unei difuziuni a eului poetic în imensitatea spaţiului. Din această postură verticalitatea dominantă a muntelui va fi percepută ca o prelungire spre celest, spre eternitatea universală. Ceahlăul, cu masivitatea lui, devine printr-o metaforă hiperbolică, "un uriaş cu fruntea-n soare", fiind elementul de legătură între planul terestru şi cel cosmic. El este un fel de axis mundi (axa lumii), întruchipînd statornicia pe acest pămînt, ce pare neschimbat de la începuturile lumii. Este o încremenire a naturii, observată prin prisma relaţiilor şi principiilor ei eterne, tabloul rămînînd static.

PEISAJ STATIC

Norul singuratic ivit în zare, şi care ar putea umbri acest sentiment de beatitudine, e comparat cu "o taină călătoare". În trecerea sa molcomă, fascinat de frumuseţea peisajului, el se abandonează contemplaţiei neavînd "aripi să mai zboare". Armonia pămîntului românesc se extrapolează astfel şi asupra instabilităţii şi efemerităţii lui. Uimitoarele şi nebănuitele conexiuni ale lumii se dezvăluie omului treptat, taina norului fiind "călătoare", cum arată epitetul, şi putînd deci coborî din înaltul cerului în plan terestru. Imaginile vizuale sînt completate de cele auditive, care produc o stare de misterioasă vrajă, de împăcată reverie, mai ales prin "cîntecele ciripitoare", epitetul, derivat de la o interjecţie, avînd calităţi onomatopeice.

IMAGINEA SATULUI

Poetul schimbă apoi unghiul de vedere, spunînd:

"Privirile de farmec bete
Mi le-am întors către pămînt -
Iar spicele jucau în vînt,
Ca-n horă dup-un vesel cînt
Copilele cu blonde plete,
Cînd saltă largul lor vestmînt."

Imaginea nu mai vizează imensitatea, nemărginirea, nemişcarea, ca în prima strofă, ci accentuează bucuria vieţii trăită plenar, percepţia orientîndu-se spre elementul uman. În contrast cu tabloul anterior acesta este dinamic, spicele jucînd "în vînt", fetele şi feciorii cîntînd "o doină-n cor", mieii alergînd pe cîmpuri şi graurii zburînd în cete. Mişcarea este sugerată şi de numeroasele verbe folosite, unele

Scanned with OKEN Scanner

dintre ele chiar verbe de mişcare, cum ar fi: "fugeau", "saltă", "zburau" şi "joacă", verb care se repetă de trei ori în această strofă.

Ca în aproape toate poeziile coşbuciene, imaginea satului este idilică. Fetele şi feciorii par a fi într-o permanentă petrecere şi pentru a completa acest cadru pastoral apar mieii şi graurii, Garabet Ibrăileanu considerînd că numai strofa a doua "are analogii cu restul operei", în timp ce celelalte strofe ar exprima în mod original "sentimentul de comuniune recunoscătoare cu natura".

PEISAJ DINAMIC

Euforia umanului cuprinde pînă şi elementele naturale, vîntul, personificat, jucîndu-se în pletele fetelor. Compararea mişcării spicelor cu cea a fetelor prinse în horă dă impresia de vitalitate, de ardere, ecoul ei fiind intîlnit mai tîrziu la Lucian Blaga, în poemele postbelice, din ciclul "Cîntecul focului", în care spicele sînt "fete-n văpaie". Doina, cîntecul care a însoţit de-a lungul secolelor viaţa românului, completează auditiv acest peisaj dinamic.

DIVERSITATEA PEISAJULUI

Ochii, în care joacă viaţa, vor fi pe de o parte o oglindă a sufletului, iar pe de alta a lumii, surprinsă în varietatea ei, nuanţele diversificîndu-se, spre dosebire de prima strofă în care singura culoare ce apare este albastrul zărilor. Auriul spicelor, ce dă strălucire peisajului, are aceeaşi tentă a pletelor blonde ale copilelor, amintind Cosînzenele din basme. Albul mieilor, semnificînd puritatea, întregeşte o privelişte ce trebuie să exprime în toată deplinătatea ei frumuseţea şi armonia naturii. Doar cenuşiul graurilor umbreşte vag acest peisaj, anunţînd ideea morţii, prezentă în strofa următoare, dar, în zborul lor, ei nu sînt un element stabil al acestui tablou dominat de sentimentul bucuriei, care va facilita integrarea omului în natură.

MĂRTURISIREA LIRICĂ A COMUNIUNII CU NATURA

În finalul poemului se trece de la contemplare la confesiunea lirică, poetul mărturisind sentimentul unei profunde comuniuni cu natura:

"Cît de frumoasă te-ai gătit,
Naturo, tu! Ca o virgină
Cu umblet drag, cu chip iubit!
Aş vrea să pling de fericit,
Că simt suflarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai plăsmuit!"

Personificată şi comparată de poet cu o virgină, natura, adevărată zeitate născătoare de viaţă, îl poate face fericit prin ceea ce a creat ea, prin suflarea ei "divină", cum arată epitetul. Verbul "a plăsmui", cu rezonanţă arhaică, dă impresia de întoarcere spre origini, spre o cosmogonie pe care natura o poate oricînd repeta. În faţa acestui miracol, exclamaţiile retorice exprimă emoţia, vibraţia sufletului unui om care, o clipă, a pătruns misterul naturii, acela al existenţei veşnice. Omul, efemer, pus faţă în faţă cu eternitatea naturii nu poate decît să îşi exprime admi-

Scanned with OKEN Scanner

raţia vizibilă în epitetele folosite: "frumoasă", "drag", "iubit", ca şi în vocativele, ce presupun comunicarea directă. Descătuşarea sentimentului produce atingerea unei stări de extaz, autorul declarînd că ar vrea să plîngă "de fericit".

LEGĂTURA CU ÎNAINTAŞII

Există o strînsă legătură între poet şi înaintaşii săi, îngropaţi în această natură, căci el spune:

"Mi-e inima de lacrimi plină,
Că-n ea s-au îngropat mereu
Ai mei, şi-o să mă-ngrop şi eu!
O mare e, dar mare lină -
Natură, în mormîntul meu,
E totul cald, că e lumină!"

Dacă la Eminescu moartea evocă imaginea mării agitate, care "geme de patemi", la Coşbuc ea produce o cufundare într-o "mare lină", o mare de lacrimi, care simbolizează jertfa strămoşilor, ce au asigurat statornicia neamului românesc pe acest pămînt, surprinsă încă din prima strofă.

OPTIMISMUL POETULUI

Orice urmă de tristeţe, de nelinişte în faţa morţii este ştearsă şi, paradoxal, mormîntul este la Coşbuc cald şi plin de lumină. Moartea îşi pierde astfel însemnele sale specifice, reflectînd o concepţie despre viaţă cu totul aparte, deoarece continuarea dincolo de viaţă a existenţei în natură i se pare poetului aducătoarea unei fericiri supreme. În spiritul credinţelor arhaice româneşti potrivit cărora după moarte omul se integrează în natură, Coşbuc este original prin starea de euforie pe care o trăieşte, fiind lipsit de grandoarea şi solemnitatea din "Mai am un singur dor" de Mihai Eminescu sau din balada "Miorița". El se înscrie în obişnuita sa linie idilică pînă şi în faţa momentelor capitale ale existenţei, demonstrînd, aşa după cum spunea G. Călinescu ("Istoria literaturii române. Compendiu", op. cit., p. 209) "inutilitatea reacţiunilor personale în faţa rotaţiei lumii". Poetul se consideră o parte insignifiantă a marii naturi, ce va exista veşnic, ritmurile ei în succesiunea lor implacabilă asigurînd perpetuarea vieţii. Dispar în felul acesta neliniştitoarele umbre aşternute de Thanatos, zeul morţii, şi lumea e scăldată în razele calde ale soarelui, Garabet Ibrăileanu considerînd că "Vara" este "triumful soarelui în poezia lui Coşbuc şi în poezia românească", exprimînd "optimismul unui om, care se simte o parte din natură" ("Scriitori români şi străini", Editura Viaţa Românească, Iaşi, 1926, p. 147).

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

INVERSIUNEA este figura de stil constînd în schimbarea topicii obişnuite a cuvintelor în propoziţie, cu scopul de a evidenţia valoarea poetică a unor cuvinte.

TEME

1. Arătaţi care sînt mijloacele artistice prin care este descrisă natura în prima strofă din "Vara" de G. Coşbuc.

Scanned with OKEN Scanner

2. Arătaţi care sînt procedeele artistice prin care e surprinsă legătura om-natură în strofa a doua din "Vara".
3. Explicaţi atitudinea poetului faţă de moarte în "Vara".
4. Definiţi inversiunea şi daţi două exemple din "Vara".
5. Identificaţi comparaţiile şi epitetele din prima strofă din "Vara".
6. Identificaţi figurile de stil din ultima strofă şi arătaţi care sînt semnificaţiile lor.
7. Stabiliţi măsura, ritmul şi rima poeziei.

CLASA A VIII-A

ION CREANGĂ: "AMINTIRI DIN COPILĂRIE"

CARACTERUL AUTOBIOGRAFIC ŞI ROMÂNESC AL "AMINTIRILOR"

Cu intuiţia-i cunoscută, G. Călinescu în monografia consacrată lui Ion Creangă va începe să scrie despre locuri şi oameni, despre obiceiuri şi îndeletniciri şi apoi îşi va îndrepta privirea spre viaţa şi opera scriitorului, pentru că el este un produs al acestui univers văzut în perspectivă mitică. Scrise la persoana întîi, "Amintirile..." dau impresia unei autobiografii, existînd multe corespondenţe între datele reale ale vieţii autorului (nume şi locuri, vîrste biologice şi disponibilităţi psihice) şi personajele sau detaliile din naraţiune, dar este de netăgăduit că toate acestea sînt premise pentru reflectarea romanescă a unui mod de a trăi specific românesc, a universului sătesc văzut ca o matcă a spiritualităţii noastre.

"AMINTIRI..." - CARTE A FORMĂRII

Există în "Amintiri..." un eu subiect, care intră în iureşul evenimentelor din satul de munte, petrecîndu-şi copilăria sub auspiciile feericului. Drumeţind, Nică dezvăluie tainele universului sătesc, se iniţiază treptat într-un mod de viaţă. De aceea, această capodoperă a lui Creangă este interpretată şi ca o carte a formării unei conştiinţe.

ASPECTUL MONOGRAFIC AL OPEREI

"Amintirile din copilărie" se constituie ca o monografie a satului moldovenesc, evocînd aspectele esenţiale ale vieţii ţărăneşti, procese ciclice ale copilăriei, tipuri reprezentative ale colectivităţii săteşti, obiceiuri şi îndeletniciri străvechi, o spiritualitate milenară, idealuri de viaţă ale poporului român. Scrise la o vîrstă înaintată, "Amintirile..." îi dau scriitorului senzaţia că îşi redobîndeşte paradisul său pierdut. Evocînd cu nostalgie copilăria şi satul natal, opera lui Creangă are un caracter recuperator. Creaţia a impus creatorului tema şi subiectul, modalităţile de exprimare şi procedeele artistice. S-ar putea spune că opera era în căutarea unui creator şi l-a găsit în acest geniu popular, care sintetizează toată gîndirea şi sensibilitatea unui popor înţelept, duios, cu mult umor. Prin opera lui Creangă, poporul român este Povestitorul. Deşi evocă o copilărie anume, "Amintirile..." sînt un basm al copilăriei, aşa încît fiecare

Scanned with OKEN Scanner

episod revelă un miracol al existenţei ţărăneşti milenare. Este evocată copilăria omenirii, care devine ea însăşi un mit.

MOTIVUL DRUMULUI ÎN OPERĂ

Un motiv esenţial al operei este drumul. Cel evocat în ultimul capitol are o semnificaţie aparte: înseamnă despărţirea definitivă de satul Humuleşti, de copilărie, de un mod de trai prielnic structurii sale sufleteşti, căruia i-a dus dorul în înstrăinarea sa.

SENTIMENTUL NOSTALGIC AL OPEREI

Ion Creangă are marele talent de a evoca sentimentul nostalgic printr-o gradare ascendentă. La început, el evocă presimţirea despărţirii printr-o triplă comparaţie care sugerează tristeţea omului într-o asemenea împrejurare: "Cum nu se dă scos ursul din bîrlog, ţăranul de la munte strămutat la cîmp şi pruncul dezlipit de la sînul mamei sale, aşa nu mă dam eu dus din Humuleşti". Explicaţia lui Creangă în postura lui Ion, "acum holtei", este deosebit de sugestivă. Flăcău fiind, iniţiat deci în tainele colectivităţii, el simte despărţirea profund. Dar cum despărţirea de copilărie şi trecerea la adolescenţă sînt legi ale firii, Ion nu se poate împotrivi, fiindcă "Ursul nu joacă de bunăvoie".

IMAGINEA MONOGRAFICĂ A SATULUI

Sentimentul nostalgic este sugerat prin imaginea satului Humuleşti văzut ca un centru al universului, locul cel mai drag din lume, unde se fac şi se desfac toate şi unde s-a petrecut marea minune de a se naşte. Satul Humuleşti este un "sat mare şi vesel", "vechi răzăşesc, întemeiat în toată puterea cuvîntului". Caracterul monografic se amplifică prin fragmentul din ultimul capitol, care are un pronunţat caracter liric, cu tentă de univers magic al copilăriei, Nică amintindu-şi: "Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare şi limpede ca cristalul..." Scriitorul evocă satul, împrejurimile pitoreşti, tipuri reprezentative, procese ciclice ale copilărei, dezvăluind multiple disponibilităţi lirice. Prin repetiţia cuvîntului "drag" se intensifică sentimentul dragostei, prin enumeraţii multiple se realizează o imagine amplă a satului românesc, iar printr-o cadenţă, specifică versurilor, se creează o imagine feerică, inundată de lumină şi de viaţă a satului de munte. Folosirea verbelor la imperfect ("era", "mă desfătam", "cutreieram", "zîmbeau") sugerează acţiuni şi trăiri continue, iar cea a verbelor la gerunziu ("cîntînd", "chiuind"), o permanentizare a lor.

EVOCAREA SPIRITUALITĂŢII POPULARE

Caracterul monografic se intensifică prin evocarea manifestărilor concrete ale spiritualităţii populare: şezătorile, clăcile, horele şi toate petrecerile din sat, la care lua parte "cu cea mai mare însufleţire". Este evocat apoi Mihai scripcariul, tipul rapsodului popular, care are menirea de a întreţine şi transmite această spiritualitate. Cu bună ştiinţă, autorul introduce o doină de dor ce dă glas tocmai sentimentului despărţirii, mai ales că, aşa cum se destăinuie flăcăul mamei, despărţirea este anevoioasă din cauza "pîrdalnicei de inimi". Dialogul are darul de a dramatiza acţiunea, de a caracteriza personaje şi de a da un caracter oral evocării.

Scanned with OKEN Scanner

Împotrivirea lui Ion are explicaţii logice, dar el întîmpină o voinţă neînduplecată şi un caracter aprig - mama -, care, neluînd în seamă nici atitudinea moderată a tatălui, nu-i va îngădui să-i zădărnicească silinţele.

PLECAREA DIN SAT ŞI SENTIMENTUL ÎNSTRĂINĂRII DE LOCURILE NATALE

Plecarea din sat este resimţită de tînărul ce porneşte în lume cu o tristeţe profundă, căci are loc într-o zi de sărbătoare cînd viaţa capătă o amploare neobişnuită. Tristeţea este copleşitoare mai ales că, antitetic, sînt înfăţişaţi flăcăii şi fetele satului "cu bucuria zugrăvită pe feţe". Drumul este parcurs cu "ahturi" şi "suspinuri", pentru că fiecare element natural întîlnit în cale le aduce aminte de sat sau le dă sentimentul înstrăinării.

POPASUL LA BLĂGEŞTI ŞI IMAGINEA FEERICĂ A SATULUI DE MUNTE

Un episod semnificativ al înţelegerii psihologiei tinerilor şi a lui moş Luca este popasul de la Blăgeşti, cînd intră în cîmpie. Dispreţul faţă de viaţa de la cîmpie este sugerat de repulsia tinerilor care nu se acomodează cu viaţa aceasta. Moş Luca are o intervenţie elocventă în asemenea moment: "N-aş trăi la cîmp, Doamne fereşte! Halal pe la noi!" Prin interjecţii, exclamaţii, adresări directe, moş Luca realizează prin spusele sale o imagine feerică a satului de la munte. Este relevată astfel psihologia omului mulţumit de traiul său într-un univers unde este adînc înrădăcinat. Acest sentiment nu-l au însă tinerii care simt că le fuge pămîntul de sub picioare, că se înstrăinează definitiv, rămînînd numai cu nostalgia.

SOSIREA LA SOCOLA ŞI DESPĂRŢIREA DEFINITIVĂ DE SAT

Depărtarea de locurile natale şi intrarea în Iaşi pe la Rohatca Păcurari diminuează sentimentul tristeţii, tinerii lăsîndu-se acum cuprinşi de alte gînduri, mai vesele, privind viaţa care îi aşteaptă. Dacă şi în celelalte secvenţe se insinuează, încetul cu încetul, umorul, acum este prezent din plin.

UMORUL OPEREI

În "Amintiri...", umorul este de esenţă populară, însemnînd "a şfichiui", a lua pe cineva peste picior, iar nu jignirea, ocara. Rîsul revigorează psihicul, este stenic şi corespunde "hohotului" interior al autorului. Creangă rîde în el, înciudînd lumea cu "ţărăniile" şi "prostiile" lui, cum le numea. Mucalit în orice împrejurare el îşi îngăduie să facă pe prostul, dar sub masca prostiei se ascunde rîsul benefic.

SURSELE DE UMOR

Creangă este un maestru neîntrecut al umorului, egalat doar de Caragiale. Sursele de umor sînt multiple. Ca orice umorist al lumii, Creangă nu uită că discrepanţa dintre aparenţă şi realitate este o sursă inepuizabilă a umorului. Istorisirile despre jocurile copilăriei, desfăşurate în prezenţa sau în absenţa părinţilor, sînt tot atîtea motive de umor prin alunecarea, pe nesimţite, de la vorba serioasă la glumă, prin nepotrivirea situaţiilor reale cu cele imaginare, prin hiperbolizarea situaţiilor sau a proporţiilor personajelor, prin frecventa folosire a proverbelor şi

Scanned with OKEN Scanner

zicătorilor, a expresiilor populare, prin frizarea absurdului cu stranii combinaţii de cuvinte.

Fără îndoială că umorul lui Creangă este de esenţă populară, fiind consubstanţial sufletului românesc. Este o formă naturală de manifestare a voioşiei prin care frunţile se descreţesc şi se uită de necaz. Discrepanţa dintre real şi ideal va releva marea încredere a scriitorului în valorile morale. Diverse tipuri şi categorii umane trec prin faţa cititorului, ca la teatru. Scriitorul le comentează gesturile, le imită comportamentul. Viaţa călugărilor care propăvăduiesc curăţenia sufletească, dar nu pentru ei, care sînt plini de păcate, este evocată cu mare haz şi unele vorbe de duh. Ei sînt "o adunătură de zamparagii duglişi", cu o mare poftă de viaţă, uitînd de cele propăvăduite.

MANIFESTĂRI CONCRETE ALE UMORULUI

O stare de voie bună se instituie prin folosirea ironiei şi autoironiei, Creangă ironizează preoţii pe care "Nu-i mai încape cureaua de pîntecoşi ce sînt", vorbeşte de mintea lui "cea proastă", lui moş Luca îi spune "însurăţel de-al doilea", rîde de lenevia unei babe. La început vorbeşte serios, căzînd apoi în glumă: "De la Neamţu pînă la Iaşi e cîtu-i de la Iaşi pînă la Neamţ, nici mai mult, nici mai puţin". Hiperbolizarea situaţiei este un izvor nesecat al umorului. Spune că plîngea la despărţire "cu zece rînduri de lacrimi" şi nu ar pleca din sat "nici în ruptul capului", dar trebuia să se ducă "mort-copt". De multe ori aparenţa nu concordă cu realitatea. Caii lui moş Luca nu erau "zmei", ci "nişte mîţi de cei leşinaţi". Împerecherile stranii de cuvinte relevă un comic al absurdului care trăieşte prin el însuşi: "Numai eu cu Zaharia, ghemuiţi în căruţa lui moş Luca, ne duceam surgun, dracului pomană! Că mai bine n-oi putea zice". Disponibilitatea umoristică la Creangă este mare şi îşi află pereche la Păcală şi Tîndală din snoavele populare.

O virtute a operei lui Creangă în ordinea umorului este inserţia proverbelor şi zicalelor ca o concluzie morală sau ca definire a unei situaţii. Hazul acesta este potenţat de context, dovedindu-se astfel că între naraţiunea la persoana întîi şi expresiile impersonale, acumulări de veacuri ale experienţelor populare, s-a realizat o unitate stilistică de o mare naturaleţe.

Umorul nu trebuie privit în sine, ca o entitate ruptă din context, pentru că şi-ar pierde farmecul şi valoarea estetică. Depinde cînd şi în ce situaţii apare, de motivaţiile psihologice şi de intenţiile scriitorului. Cum Caragiale spunea despre umorul lui Creangă că este inefabil, aşa ar trebui să se privească şi să se înţeleagă şi această dispoziţie sufletească pe care o au personajele din "Amintiri..." Că este un comic de situaţii, de caracter sau de limbaj, aceasta evidenţiază resursele povestitorului de a evoca autentic universul ţărănesc. Umorul este o componentă a sufletului ţărănesc şi, implicit, al lui Creangă şi se revarsă în povestire firesc, aşa cum apele rîului trec în ale fluviului. Impresionează, de aceea, impetuozitatea creatorului.

Ajunşi în "cieriul Socolei", avînd imaginea altei lumi, tinerii sînt cuprinşi încet de înstrăinare, dar ei se străduiesc să se obişnuiască cu noua realitate şi, în final, întîmplările hazlii şi vorbele ironice iau locul tristeţii.

Scanned with OKEN Scanner

ARTA NARATIVĂ LA CREANGĂ

Ceea ce era de spus s-a spus, materialul faptic este epuizat, trecîndu-se de la o vîrstă la alta, de la un mod de viaţă la altul, dar niciodată nu se poate prinde în schemă modul cum "spune" Creangă. Harul său de povestitor presupune şi ştiinţa de a spune, dobîndită şi prin cultură. Oralitatea este trăsătura dominantă a scrisului său. Deşi utilizează frecvent stereotipiile lexicale venite din fondul străvechi al spiritului popular, opera lui Creangă aparţine unui creator cult, care a ştiut să se detaşeze de model relevînd, în fond, geniul lingvistic al autorului, care are ca sursă de inspiraţie modelul povestitorului popular. El "imită" procedeele artistice ale creaţiei populare, mai exact, scrie în spiritul acesteia, dar îşi proiectează eul în materia epică, dilatînd şi condensînd timpul.

Creangă este în postura povestitorului popular care stă "pe o laviţă" închipuindu-şi un dialog cu ascultătorul şi cu sine însuşi. Verva lui, manifestată prin povestire, confesiune, comentariu şi digresiuni ce amintesc de umanismul popular al scriitorului, presupune o subtilă familiarizare cu fondul gîndirii şi sensibilităţii populare.

Caracterul dialogic şi monologic al "Amintirilor..." are implicaţii profunde în domeniul tehnicii compoziţionale. Creangă naratorul îndeamnă mereu la ascultare, dar aceste îndemnuri au şi alt scop: ordonează materialul şi dau ritmicitate naraţiunii. Îndemnurile sînt repetate şi creează impresia de dialog între narator şi ascultător, ca în basmele populare, potenţîndu-se astfel oralitatea scrierii: "În sfîrşit, să nu-mi uit vorba..."; "Şi, scurtă vorbă...".

Creangă este un memorialist a cărui gîndire concordă cu a unui cod moral popular. Oralitatea operei este potenţată şi de procedeul "înrămării" materialului lingvistic tradiţional, care nu poate fi folosit decît de un scriitor al cărui suflet intră în rezonanţă cu ritmurile şi simţirea poporului.

LIMBAJUL OPEREI

Inteligenţa creatoare la Creangă înseamnă şi adecvarea limbajului la mesajul operei, la imaginea universului pe care-l evocă. De aceea, în operă se întîlneşte un vocabular specific, preluat din graiul viu al ţăranului humuleştean. Dar scriitorul este un cunoscător neîntrecut al subtilităţilor cuvintelor, le caută sonoritatea, fiind un alchimist al vorbei. Oralitatea presupune şi o frecvenţă mai mare a unor cuvinte, ce dobîndesc statut special în contextul operei. Interjecţiile onomatopeice ce însoţesc verbul predicat sau îl substituie şi pe care cade greutatea întregii fraze au darul nu numai de a amplifica oralitatea, ci şi de a dinamiza şi actualiza acţiunea care presupune un prezent istoric. Acest "joc" lingvistic se desăvîrşeşte prin rimarea cuvintelor în propoziţii, prin interjecţii, prin inserţia expresiilor de genul "mort-copt"; "vai-nevoie"; "scurtă vorbă" şi folosirea perioadei specifică lui Creangă, bine ritmată, ca în versuri.

Stereotipia lexicală este fermecătoare prin inserţia unei anecdotici realiste care reactualizează proverbul şi zicala ("Şi mai bine să rămîi pe loc, Ioane, chiteam în mintea mea cea proastă, decît să plîngi nemîngîiat şi să te usuci de dorul cui ştiu eu, văzînd cu ochii... Dar, vorba aceea: «Ursul nu joacă de bunăvoie»").

Scanned with OKEN Scanner

ION CREANGĂ ŞI EXISTENŢA NOASTRĂ ÎN CONTEXT UNIVERSAL

Ion Creangă în "Amintiri din copilărie" evocă un mod de viaţă specific românesc, reflectă sufletul poporului român în ce are el mai caracteristic, opera devenind o imagine a vieţii româneşti.

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

◆ UMORUL constă în evidenţierea îngăduitoare a nepotrivirii şi a absurdităţii unor situaţii considerate normale.

◆ IRONIA este o expresie a comicului care conţine o uşoară batjocură la adresa cuiva sau a ceva, folosind, de obicei, semnificaţii opuse sensului obişnuit.

TEME

1.Urmărind şi alte capitole ale "Amintirilor...", realizaţi imaginea monografică a satului Humuleşti.

2. Ultimul drum din "Amintiri..." are o semnificaţie aparte: evocaţi-l evidenţiind şi stările sufleteşti ale lui Ion.

3. Evidenţiaţi, într-o compunere, arta naraţiunii în "Amintiri din copilărie".

4. Umorul este o constantă a operei lui Creangă. Indicînd mijloacele de realizare, urmăriţi semnificaţiile umorului în "Amintiri...".

CLASA A VIII-A

GALA GALACTION: "LA VULTURI!"

LOCUL OPEREI LUI GALA GALACTION ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

Propensiunile mitice ale nuvelisticii lui Gala Galaction întorc timpul epic spre epoci revolute, ce poartă în ele farmecul neliniştitor al eresurilor populare. Desprinse din miraculosul basmelor şi baladelor noastre, unele dintre cele mai izbutite nuvele ale lui Gala Galaction, precum "Moara lui Călifar", "În pădurea Cotoşmanei", "Copca Rădvanului", "Gloria Constantini", reprezintă un moment important în evoluţia prozei fantastice româneşti, căreia, ulterior, Vasile Voiculescu, Mateiu Caragiale sau Mircea Eliade îi vor da o strălucire deosebită. Aura de legendă apare chiar şi în nuvelele plasate într-un timp istoric precis conturat, cel al epocii dominată de personalitatea lui Tudor Vladimirescu, de care Gala Galaction a fost fascinat încă din copilărie, mărturisind în nişte însemnări ce poartă ca titlu numele eroului de la 1821 că a umplut "cerul primelor sale închipuiri cu umbra uriaşului Tudorin şi cu numele lui de trîmbiţă". Atmosfera din Muntenia şi Oltenia în timpul zaverei lui Vladimirescu este surprinsă într-o serie de nuvele ca "Lîngă apa Vodislavei", "La Vulturi!", "Zile şi necazuri din zaveră", în care întîmplări autentice sînt proiectate pe un fundal legendar.

Scanned with OKEN Scanner

LOCUL NUVELEI ÎN OPERA LUI GALA GALACTION

Aparţinînd categoriei nuvelelor de inspiraţie istorică, "La Vulturi!" îl înscrie pe Gala Galaction în linia unei tematici tradiţionale, care l-a apropiat de punctele de vedere poporaniste exprimate de revista "Viaţa românească", deşi începuturile sale literare au fost puse sub auspiciile modernismului lui Macedonski, ale cărui ecouri sînt evidente mai ales în stilul său neologistic, ce a determinat atîtea controverse în epocă. Evocarea istorică din această nuvelă se transformă în plan simbolic în imaginea vie a calvarului poporului nostru peste care au trecut atîtea năvăliri străine, fără a-l putea clinti însă din statornicia sa pe plaiurile străbune. Întreaga lume balcanică a începutului de secol XIX era obsedată de neprevăzutele şi devastatoarele atacuri turceşti, trăind nelinişstea unei nestatornicii a sorţii, ce se reflectă şi în destinul dramatic al oamenilor din valea Iablanicioarei, a căror singură speranţă rămîne victoria mişcării revoluţionare condusă de Tudor Vladimirescu. Oamenii acestor locuri, păstrîndu-şi cu mîndrie fiinţa naţională, istoria, pămîntul, s-au călit în suferinţă şi în luptă, "vitregia vieţii" constituind "piatra de încercare a adevăratelor caractere", după cum spunea Lucian Blaga.

DESCRIEREA LOCURILOR ÎN CARE SE DESFĂŞOARĂ ÎNTÎMPLĂRILE

Naraţiunea are o expoziţiune amplă în care este schiţată biografia lui moş Dănilă, creionîndu-se şi spaţiul în care evoluează personajele, ce împrumută în comportamentul lor ceva din măreţia naturii în mijlocul căreia trăiesc. Descrierea fixează cadrul în care au loc întîmplările şi dezvăluie o atmosferă de calm, instalată după ce "o lună întreagă" muntele fusese învăluit "în neguri şi ploi putrede". Culmile Scripetelui se desluşeau "colţuroase şi limpezi ca o cunună de securi", comparaţia sugerînd faptul că de-a lungul istoriei muntele a fost o adevărată armă de apărare împotriva hulpavilor vrăjmaşi ce s-au abătut pe pămîntul românesc. În fundul văii înconjurată de "zidul îmbrăcat în codri" al Scripetelui, trăia "un pumn de oameni", care întemeiaseră "acest cuib de vulturi". Într-un singur loc "lespezii" se ştirbeau făcînd loc "undelor oţelite ale Iablanicioarei". Epitetul neologic "oţelite", asociat undelor veşnic nestatornice, realizează un contrast caracteristic "stilului paroxistic al lui Gala Galaction", de care vorbea Tudor Vianu în "Arta prozatorilor români". În limpezimea cerului, "uriaşii munţi" erau "blajini, tihniţi şi prididiti de soare" epitetele personificatoare, "blajini" şi "tihniţi" conferindu-le o trăsătură ce umanizează peisajul a cărui descriere se încarcă astfel de un anumit lirism.

ALTERNANŢA DE PLANURI TEMPORALE

Alternanţa de planuri temporale, trecut-prezent, se face simţită în această expoziţiune şi prin jocul timpurilor verbale. Este folosit în descriere imperfectul, a cărui valoare durativă sugerează continuitatea fără sfîrşit a meleagurilor româneşti, pentru ca în prezentarea vieţii lui moş Dănilă să se folosească perfectul compus, ce exprimă o acţiune terminată prin care se surprinde închiderea în trecut a unui destin potrivnic. În momentul în care se începe prezentarea celuilalt personaj principal, Agripina, se trece la folosirea perfectului simplu, ca timp al naraţiunii, iar

Scanned with OKEN Scanner

odată cu intriga, reprezentată de năvălirea turcilor, se foloseşte prezentul, care, implicînd simultaneitatea, duce la o creştere a tensiunii neaşteptatului eveniment.

LEGĂTURA OM - NATURĂ

Contrastul dintre "pacea adîncă" a locurilor şi deznădejdea oamenilor, cărora atacurile străine nu le-au dat tihnă niciodată, reliefează simbolic soarta dramatică a întregului neam, care se particularizează în destinul individual al personajelor. Natura are în ea o sălbăticie şi o linişte edenică. E o lume care, prin energiile ei, poate renaşte mereu, satul devenind printr-o metaforă o "fîntînă dintre munţi", adevărat izvor al vieţii unui popor ce şi-a găsit totdeauna forţele vitale în pămîntul pe care a vieţuit. Este la Gala Galaction un fel de romantică întoarcere la natură, la o inocenţă primară, subliniată şi de jocul copiilor lîngă şuvoiul Iablanicioarei, care cobora din "coasta grozav de prăvălatică", "frîngîndu-se din piatră în piatră" şi zdrobind parcă "nu apă, ci bulgări de zăpadă". Albul ce invadează peisajul semnifică o puritate absolută, regăsită şi în somnul liniştit al lui Păunaş, vegheat în dulcea-i visare de Agripina, care trebăluieşte prin casă. Prin uşa deschisă ea vede într-o amplă perspectivă cele cîteva căsuţe ale satului, "aripile negre ale pădurilor de brad", care aruncă "umbre adînci pe fineţele înflorite", culmile Scripetelui, "muşcînd din cerul albastru", şi drumul satului, ce pare a fi un fel de hotar între vis şi realitate, între această calmă şi paradisiacă lume şi zbuciumatul şi neiertătorul tumult al istoriei.

NĂVĂLIREA TURCILOR

Tocmai pe acest drum apar turcii, a căror năvălire e anunţată printr-un "răcnet deznădăjduit". Prin uşa deschisă se năpusteşte o cruntă realitate, destrămînd visul de o clipă al "păcii adînci", "groaza vestei" prefăcîndu-se deodată "în groaza faptului văzut cu ochii". Printr-un procedeu aproape cinematografic, autorul îmbină prim-planuri care surprind acest moment tragic. Se văd astfel la început coame de cai şi în fiecare coamă un cap de turc. Imaginea vizuală este contrapunctată auditiv de zgomotul provocat de "rostogolirea ropotului de pistoale" şi de ţipetele, nechezăturile şi împuşcăturile, care "sfredelesc slăvile", autorul folosind aliteraţia şi asonanţa pentru sugestia auditivă.

CARACTERIZAREA AGRIPINEI

Evenimentul transformă brusc personajul, care, rupt din banala existenţă de gospodină, devine o femeie aprigă şi curajoasă, ce nu ezită să aleagă cărarea cea mai grea, dar şi cea mai sigură pentru a ajunge la stîna tatălui ei, aceasta fiind singura modalitate de salvare. Acţiunea se desfăşoară rapid, avînd o anume simplitate şi fiind concentrată asupra stărilor psihice prin care trece Agripina din momentul în care, cu gesturi febrile, îşi strînge copiii şi pînă cînd, istovită de efortul urcuşului, ajunge la stîna lui moş Dănilă.

URCUŞUL AGRIPINEI

Fuga din sat se face pe o "cărare cumplită", cum arată epitetul, aceasta fiind "mai mult o scară de bolovani şi de rădăcini, decît o potecă". Dacă pe uliţa satului apar străinii, aducînd nenorocirile, pe această cărare urcînd spre înălţimi, Agripina va trăi drama pierderii copilului, drumul aducînd, ca şi în basmele populare, încercările prin care eroii trebuie să îşi probeze forţa morală. Căra-

Scanned with OKEN Scanner

rea simbolizează drumul chinurilor şi suferinţelor poporului român în lupta pentru apărarea libertăţii.

CURAJUL ŞI REZISTENŢA FIZICĂ A EROINEI

Există o gradare a tensiunii dramatice în urcuşul Agripinei. Cu pieptul "smăcinat", ca şuvoiul Iablanicioarei, ea suie, cu o voinţă ieşită din comun, panta "care scotea sufletul din om". Neabătîndu-se de la acest drumeag, ea urmărea pîrîul ce acoperea cu zgomotul lui ţipetele şi plînsetele copiilor. Rezistenţa fizică şi curajul îi sînt întărite de sentimentul datoriei, căci, deşi istovită, Agripina este hotărîtă să îşi apere cu orice preţ copiii, devenind un simbol al mamei gata să se sacrifice pentru salvarea vieţii fiilor.

CONŞTIINŢA DATORIEI DE MAMĂ

Personajul este surprins într-o situaţie limită, lupta cu muntele însemnînd pentru Agripina lupta pentru viaţă. Cu ajutorul stilului indirect liber şi al repetiţiei este surprinsă starea de spirit a femeii, care este hotărîtă "să urce, să urce" pentru a atinge limanul "poieniţei de sub stînă", unde ciobanii îi pot descoperi cu uşurinţă pe copii. Starea psihică tensionată a Agripinei confirmă afirmaţia lui G. Călinescu, după care Gala Galaction are "obişnuinţa de a pune probleme de conştiinţă". Urmînd unei sfîşietoare deliberări interioare, opţiunea mamei dovedeşte responsabilitatea pe care şi-o asumă cu convingerea că, simbolic, copiii reprezintă viitorul ţării.

TENACITATEA CU CARE REUŞEŞTE SĂ ÎŞI ÎNCHEIE URCUŞUL

Pe Măriuca şi Vlad, încă mici, îi părăsesc repede puterile şi Agripina e nevoită să îl ia în cîrcă pe băieţaş, lăsînd-o pe fetiţă să se agaţe de căpătîiul brîului ei, în timp ce Păunaş, purtat în poală, adormise. Deşi voinică, "tînără şi vînjoasă", cum spune povestitorul, femeia e doborîtă sub greutatea poverii şi începe să şovăie. Dacă la început panica interioară a femeii e intuită doar din gesturile exterioare, în acest punct al maximei intensităţi a suferinţei, gîndurile şi senzaţiile fizice sînt proiectate spre exterior. Ca o participare a naturii la suferinţele mamei se constată că are loc o transformare a peisajului. Astfel copacii "zvîcneau şi începeau să se facă roşii" şi toată pădurea "ardea în pieptul ei", bătăile inimii părînd "bolovani încinşi". "O sete groaznică îi frigea gîtlejul", dar îşi dădea seama că nu poate bea din apa rece a şuvoiului, căci "ar fi rămas pe loc trăsnită" şi "copii s-ar fi prăpădit". Exclamaţiile retorice şi construcţiile eliptice surprind încordarea trăită de Agripina, care, cu o tenacitate extraordinară, face un ultim efort, mînat de o "oarbă înverşunare", pentru a ajunge în poiana de sub Brăcinel. Părăsind-o puterile, îl ascunde pe Păunaş sub o căpiţă de fîn şi continuă drumul doar cu ceilalţi doi copii, ajungînd la stînă aproape nebună de durere şi oboseală şi căzînd acolo "molcomă ca o capră sfîşiată de lupi". Este punctul culminant al naraţiunii, deznodămîntul petrecîndu-se rapid şi dramatic, ciobanii plecaţi în căutarea lui Păunaş constatînd că el fusese sfîşiat de vulturi.

SEMNIFICAŢIA VULTURILOR

Aceste păsări ale înălţimilor vor fi simboluri care marchează etapele decisive ale desfăşurării acţiunii. Semni-

Scanned with OKEN Scanner

ficînd curajul, deoarece zboară la mari înălţimi, dar şi moartea, căci sînt păsări răpitoare, vulturii capătă valoare emblematică pentru acest spaţiu, considerat metaforic "un cuib de vulturi", adică un sat de oameni curajoşi, mîndri, iubitori de libertate. Prezenţa impunătoarelor păsări este obsesivă, transformîndu-se într-un adevărat laitmotiv. Aparent element de decor în descrierea de la începutul nuvelei, vulturii, care "pluteau neobosit, scăldîndu-şi aripile în lumină şi dînd fiorii morţii păsăretului de casă", capătă prin încărcătura thanatică dimensiune simbolică, sugerînd ameninţarea permanentă pe care o reprezintă năvălirile străine. Rotindu-se "cu neobosită măreţie", "sus, în nesfîrşirea albastră" pe deasupra poieniţei în care va fi ascuns Păunaş, ei prevestesc tragica şi absurda lui moarte, ce semnifică un posibil destin colectiv al neamului. Vulturii ucid cu brutalitate o speranţă pe care o reprezintă simbolic Păunaş, ei devenind metaforic, în patetica invocaţie a bătrînului Dănilă, toţi duşmanii ţării. Prin cele două metafore, cea a "cuibului de vulturi" de la început şi cea a "jafului la vulturi" din final, se realizează o simetrie a nuvelei, care surprinde splendoarea, dar şi silnicia unor apuse vremuri eroice.

CARACTERIZAREA LUI MOŞ DĂNILĂ

Soarta acestui neam se întruchipează în figura dîrză a lui moş Dănilă, personaj de excepţie, care a rezistat, ca întreg poporul român, vicisitudinilor istoriei. El era starostele ciobanilor de pe Scripete, deşi "venetic de pe plai", de felul lui de dincoace de Olt. În viaţă trecuse prin multe suferinţe şi "încercase multe vaduri de amărăciune", cum spune metaforic autorul. De trei ori "puhoiul năvălirilor străine" îi măturase averea, căci "precum fierul plugului trece prin inima muşuroiului de furnici, spintecînd într-o clipă cetatea harnicelor muncitoare, aşa şi fierul nenorocirii spintecase în trei rînduri rostul şi viaţa românului Dănilă", tristul traseu al vieţii baciului fiind surprins prin această alegorie. Văzîndu-şi agoniseala vieţii pierdută, bătrînul a plîns şi a hotărît să se retragă în munţi, acolo unde natura a apărat totdeauna poporul român pe care Alexandru Vlahuţă îl vedea "murind în şes şi renăscînd în munţi". Singurătatea, pe care o acceptă deliberat moş Dănilă, repetă gestul ancestral al poporului nostru, care, retrăgîndu-se din calea năvălitorilor vremelnici în codrii de pe culmile înalte ale Carpaţilor, a găsit în ei tovarăşi de suferinţă şi prieteni, ce l-au ajutat la nevoie. Harnic, Dănilă "a crescut" repede "în turme şi în argaţi" şi şi-a întemeiat în Valea Iablanicioarei "cea mai mare şi mai gospodărească" locuinţă. Însurînd şi măritînd, el şi-a întins neamul pe cîţiva munţi, dar, văduv şi îmbătrînit, începuse să stea mai mult la stînă.

Această solitudine a starostelui nu înseamnă însă ruperea de prezent, de frămîntările istoriei. Neputincios, la cei optzeci de ani ai săi, Dănilă îşi trimite ginerele, pe Păun Ozun, soţul Agripinei, să lupte alături de Tudor Vladimirescu, a cărui chemare la arme însemna o chemare la viaţă. Credinţa că nedreptăţile îndurate de ţară vor fi înlăturate de pandurii lui Tudor îl face pe moş Dănilă să insufle încredere în viitor celor din preajma sa, deşi este neliniştit că veştile bune pe care le aştepta nu mai soseau. El poartă în suflet o disimulată tristeţe, născută din vitregiile soartei, care îl vor răni din nou adînc prin moartea lui Păunaş. Înţelepciunea culeasă din ceaslovul cu care îşi mîngîia bătrîneţile nu îi poate alina suferinţa cu atît mai mult cu cît în moartea copilului el vede prevestiri tragice cu privire la

Scanned with OKEN Scanner

soarta ţării, căreia Tudor nu va reuşi să îi aducă ceasul eliberării. Lacrimile ce însoţesc patetica invocaţie a bătrînului către divinitate sînt expresia compasiunii faţă de toţi oamenii acestui spaţiu carpato-dunărean, ale căror vise şi speranţe de libertate erau întruchipate de legendara figură a Vladimirescului. "Jaful la vulturi" este o metaforă ce închide în ea durerea unui neam, ale cărui patimi, în sensul biblic al cuvîntului, nu aduseseră încă mîntuire. Zbuciumul unei existenţe marcate de chin, de nenorocire şi de jertfă, oglindit de cuvintele lui moş Dănilă, contrapunctează simetric şi antitetic metafora "cuibului de vulturi" de la începutul nuvelei, fără a distruge însă încrederea în viitor, clădită pe credinţa în forţa Atotputernicului.

FIGURA LUI PĂUN OZUN ŞI A CELOR PLECAŢI ÎN AJUTORUL LUI TUDOR

De un însufleţitor imbold fusese mînat şi Păun Ozun, "român falnic, trup şi suflet de viteaz", atunci cînd plecase la Tudor împreună cu cei zece tovarăşi ai săi. S-ar putea apropia imaginea lui Păun Ozun de cea a meşterului Manole din cunoscuta baladă populară, opera pe care doreşte să o dureze el fiind lumea însăşi, o lume a libertăţii, visată secole de-a rîndul de poporul român, care a considerat că jertfa este, în orice creaţie, o condiţie a durabilităţii. De aici şi curajul şi lipsa de teamă în faţa morţii a celor ce plecau la luptă cîntînd. Ca o forţă crescîndă şi nestăvilită, cete-cete de oameni "hotărîţi şi aspri, neştiutori de dor şi de păreri de rău" se uneau în speranţe, pornind cu flinta, cu coasa ori cu furca spre steagul ridicat de Tudor. Ei sînt mînaţi de o voinţă de neînfrînt, dovedind vitalitatea unui popor, care, lovit adeseori de nenorociri, nu s-a frînt sub povara lor. Continuitatea de-a lungul istoriei a fost temelia pe care s-au ridicat aspiraţiile de libertate şi de dreptate ale întregului neam şi tocmai de aceea, simbolic, Păunaş purta numele tatălui, exprimînd identitatea de idealuri dintre generaţii.

EXPLICAREA TITLULUI

Titlul, "La Vulturi!", îşi lărgeşte astfel semnificaţia, toponimul făcînd trimitere nu numai la permanenta prezenţă a acestor păsări ale înălţimilor, ci şi la curajul şi forţa morală a oamenilor din aceste locuri. Exclamaţia pe care o adaugă autorul este un semn al dramatismului întîmplărilor trăite de personaje, evidenţiat prin contrast şi de "liniştea împărătească" a naturii, ce închide în sălbăticia ei tragediile nemeritate ale unei lumi ce nu va înceta nici o clipă să aspire la libertate şi la tihnă.

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

♦ LAITMOTIVUL este un motiv central care se repetă în operă, fiind purtătorul unui sens fundamental al creaţiei respective.

TEME

1. Faceţi caracterizarea Agripinei, personajul principal din nuvela "La Vulturi!" de Gala Galaction.
2. Faceţi caracterizarea lui moş Dănilă din nuvela "La Vulturi!".

Scanned with OKEN Scanner

soarta ţării, căreia Tudor nu va reuşi să îi aducă ceasul eliberării. Lacrimile ce însoţesc patetica invocaţie a bătrînului către divinitate sînt expresia compasiunii faţă de toţi oamenii acestui spaţiu carpato-dunărean, ale căror vise şi speranţe de libertate erau întruchipate de legendara figură a Vladimirescului. "Jaful la vulturi" este o metaforă ce închide în ea durerea unui neam, ale cărui patimi, în sensul biblic al cuvîntului, nu aduseseră încă mîntuire. Zbuciumul unei existenţe marcate de chin, de nenorocire şi de jertfă, oglindit de cuvintele lui moş Dănilă, contrapunctează simetric şi antitetic metafora "cuibului de vulturi" de la începutul nuvelei, fără a distruge însă încrederea în viitor, clădită pe credinţa în forţa Atotputernicului.

FIGURA LUI PĂUN OZUN ŞI A CELOR PLECAŢI ÎN AJUTORUL LUI TUDOR

De un însufleţitor imbold fusese mînat şi Păun Ozun, "român falnic, trup şi suflet de viteaz", atunci cînd plecase la Tudor împreună cu cei zece tovarăşi ai săi. S-ar putea apropia imaginea lui Păun Ozun de cea a meşterului Manole din cunoscuta baladă populară, opera pe care doreşte să o dureze el fiind lumea însăşi, o lume a libertăţii, visată secole de-a rîndul de poporul român, care a considerat că jertfa este, în orice creaţie, o condiţie a durabilităţii. De aici şi curajul şi lipsa de teamă în faţa morţii a celor ce plecau la luptă cîntînd. Ca o forţă crescîndă şi nestăvilită, cete-cete de oameni "hotărîţi şi aspri, neştiutori de dor şi de păreri de rău" se uneau în speranţe, pornind cu flinta, cu coasa ori cu furca spre steagul ridicat de Tudor. Ei sînt mînaţi de o voinţă de neînfrînt, dovedind vitalitatea unui popor, care, lovit adeseori de nenorociri, nu s-a frînt sub povara lor. Continuitatea de-a lungul istoriei a fost temelia pe care s-au ridicat aspiraţiile de libertate şi de dreptate ale întregului neam şi tocmai de aceea, simbolic, Păunaş purta numele tatălui, exprimînd identitatea de idealuri dintre generaţii.

EXPLICAREA TITLULUI

Titlul, "La Vulturi!", îşi lărgeşte astfel semnificaţia, toponimul făcînd trimitere nu numai la permanenta prezenţă a acestor păsări ale înălţimilor, ci şi la curajul şi forţa morală a oamenilor din aceste locuri. Exclamaţia pe care o adaugă autorul este un semn al dramatismului întîmplărilor trăite de personaje, evidenţiat prin contrast şi de "liniştea împărătească" a naturii, ce închide în sălbăticia ei tragediile nemeritate ale unei lumi ce nu va înceta nici o clipă să aspire la libertate şi la tihnă.

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

◆ **LAITMOTIVUL** este un motiv central care se repetă în operă, fiind purtătorul unui sens fundamental al creaţiei respective.

TEME

1. Faceţi caracterizarea Agripinei, personajul principal din nuvela "La Vulturi!" de Gala Galaction.
2. Faceţi caracterizarea lui moş Dănilă din nuvela "La Vulturi!".

Scanned with OKEN Scanner

3. Povestiţi fragmentul în care Agripina suie cărarea dinspre stîna tatălui ei şi arătaţi ce semnificaţie are acest urcuş.
4. Arătaţi cum este descrisă natura în "La Vulturi".
5. Arătaţi ce semnificaţie au vulturii în nuvela "La Vulţuri!".
6. Explicaţi titlul nuvelei "La Vulturi!".
7. Arătaţi ce semnificaţie are invocaţia din final a bătrînului Dănilă.
8. Demonstraţi că "La Vulturi!" este o nuvelă.
9. Transformaţi în vorbire indirectă dialogul dintre Agripina şi tatăl ei.
10. Identificaţi figurile de stil din descrierea de la începutul nuvelei "La Vulturi!".

CLASA A VIII-A

OCTAVIAN GOGA: "PLUGARII"

OCTAVIAN GOGA - POET SOCIAL ŞI NAŢIONAL

Poet al Ardealului, ca George Coşbuc, Octavian Goga se remarcă prin misionarismul actelor sale, crezînd cu sfinţenie în tot ce a întreprins. Este în postura profetului care nu predică în pustie şi ştie să semene sămînţa vorbei pe un teren fertil. El caută cu încrîncenare să slujască neamului său, pe care-l duce spre izbînda cea mare. Eugen Lovinescu accentuează ideea că Goga "a rămas în conştiinţa publică prin latura militantistă a poeziei sale", spunînd că "prin orice latură am studia deci poezia lui Octavian Goga, găsim în ea unitatea temperamentală a unei sensibilităţi pe care am putea-o numi colectivă şi reprezentativă" ("Critice", vol. I, Editura Minerva, Bucureşti, 1979, pg. 121).

Poet din stirpea lui Coşbuc, Octavian Goga este un liric obiectiv, ale cărui sentimente se identifică profund cu ale colectivităţii româneşti din Ardealul înstrăinat al veacurilor trecute. Poezia sa este o "cîntare a pătimirii noastre", a nedreptăţilor îndurate de oamenii gliei care ştiu că odată pămîntul le-a aparţinut şi luptă să-l redobîndească.

OCTAVIAN GOGA - LIRIC OBIECTIV

În poezia Rugăciune", în care este exprimat crezul său poetic, Octavian Goga imploră un Dumnezeu al popoarelor asuprite să-i "orînduie cărarea" poeziei şi a vieţii, să-i "alunge" patimile personale pentru a cînta "durerea altora". În poezia sa, "eu" devine "noi", poetul fiind un eu reprezentant al colectivităţii.

Natura poeziei sale iese şi mai mult în evidenţă, raportată la propriile sale mărturisiri. El consideră că scriitorul trebuie să fie "un luptător, un deschizător de drumuri, un mare pedagog al neamului", "un semănător de credinţă şi un semănător de biruinţă", iar poezia, "o tribună de luptă". Poezia lui Goga are un pronunţat caracter social şi politic, prevestind resurecţia socială, "clipa primenirii", a unei vremi "ce va să vie".

Scanned with OKEN Scanner

CARACTERUL MONOGRAFIC AL OPEREI

Volumul "Poezii" (1905) se constituie ca o monografie lirică a satului ardelenesc în care se evocă aspecte esenţiale ale vieţii sătești, tipuri de "luminători ai satului" ("Dascălul", " Dăscăliţa", "Apostolul"), obiceiuri şi ocupaţii străvechi şi idealul de libertate naţională şi de dreptate socială. Ardealul este o ţară a jalei, în poezia lui Goga. El evocă un spaţiu închis, al tradiţiilor milenare, unde s-au statornicit legi şi oamenii şi-au limpezit gîndurile prin anumite ceremonii. Poezia "Noi" evocă un spaţiu saturat de biblică jale, încît, prin formă şi conţinut, poate fi considerată o idilă îndoliată, un amestec de revoltă şi pasivitate în care spiritul colectiv se impune chiar din titlu: "La noi sunt codri verzi de brad / Şi cîmpuri de mătasă; / La noi atîţia fluturi sunt, / Şi-atîta jale-n casă. / Privighetori din alte ţări / Vin doina să ne-asculte; / La noi sunt cîntece şi flori / Şi lacrimi multe, multe..."

"PLUGARII" - UN PORTRET MORAL ÎN VERSURI

Poezia "Plugarii" relevă o imagine realistă a ţăranului român pe care Goga îl vede ca pe "un om chinuit al pămîntului", dar totodată şi mîntuitorul, într-un moment de lîncezeală politică şi socială. Portretul moral al acestui personaj colectiv se înfăţişează, în principal, printr-o înşiruire de opoziţii metaforice la titlu, printr-o alternanţă pronominală eu / noi / voi în care accentul cade pe formele pronominale de persoana a II-a plural, preamărindu-se astfel rolul plugarilor în societatea românească a începutului de secol XX. Sufletul "trudit", "lacrima", "cîntul" jalnic sînt ale poetului, poezia constituind o "autoconfesiune tragică", însă în străfundul sufletului plugarilor "trăieşte-nfricoşatul vifor al vremilor răzbunătoare", dînd poeziei forţa miraculoasă a biruinţei celei mari.

ANTITEZA POEZIEI - ÎNTUNERIC / LUMINĂ

Poezia se realizează printr-o antiteză fundamentală, specifică oricărei creaţii poetice a lui Octavian Goga: întuneric / lumină. Simbolul întunericului se raportează la existenţa lor tragică, aşa încît plugarii sînt "creştini" ce nu au "sărbătoare", "urziţi din lacrimi şi sudoare", trăitori în "bietul bordeiaş de paie", întruchipare a existenţei lor tragice. Simbolul luminii înfăţişează conştiinţa lor dătătoare de speranţă. Ei sînt "cei mai buni copii ai firii", "fraţi buni ai frunzelor din codru", "copii ai mîndrei bolţi albastre", împrăştiind în jurul lor "atîta strălucire". În poezia lui Goga, întunericul cheamă lumina, existenţa tragică prevesteşte o oră a dreptăţii, a înveşmîntării în straie noi. Avînd structura doinelor populare, poezia lui Goga începe pe un ton grav, exprimînd sentimentele de jale şi de tristeţe, dar se încheie pe un ton furtunos, prevestitor al răzvrătirii.

IDEALURILE SOCIALE PREZENTATE METAFORIC

Cele mai cuprinzătoare metafore însă evocă idealurile de viaţă ale plugarilor. În viziunea poetului, plugarii sînt singurii care "străjuiesc altarul / Nădejdii noastre de mai bine", din casa lor "Va străluci odată vremii / Norocul nostru, -al tuturora", iar prin "truda sfîntă" şi lupta de veacuri în ei "Trăieşte-nfricoşatul vifor / Al vremilor răzbunătoare". Poezia va fi o odă închinată plugarilor, care, prin vir-

Scanned with OKEN Scanner

tuţile lor, se gîndesc la înfăptuirea unui "vis neîmplinit, / Copil al suferinţii", căruia îi duc dorul de veacuri.

NATURA UMANIZATĂ

O idee de o mare forţă evocatoare este sfînta înfrăţire dintre plugari şi glia strămoşească. Sfinţenia plugarilor, lumina conştiinţei lor, puritatea sufletească amintesc de cerul care le-a dat "Cea mai curată rază / Din sfînta lui seninătate". Menirea lor este de a sfinţi "cu roua suferinţii / Ţărîna plaiurilor noastre". Natura se umanizează, devine o zeitate tutelară a existenţei româneşti, este cînd bucuroasă, cînd tristă, după cum e sufletul plugarilor. Elementele naturale sînt personificate. Miriştea este "grăitoare", glia este "milostivă", floarea îi "cunoaşte" şi frunza îi "ştie". Primăvara, culorile cîmpiei impresionează puternic "ochiul" lor, aşa încît o reînviere a naturii înseamnă şi o renaştere sufletească, căci "E primăvară pe cîmpie / Şi-n ochiul vostru-i primăvară".

Unele metafore de esenţă populară ("fraţi buni ai frunzelor din codru" / "Copii ai mîndrei bolţi albastre") evidenţiază influenţa folclorului românesc asupra creaţiei lui Goga. Optimismul acestor oameni vine din contactul lor nemijlocit cu natura românească. Ea nu este un simplu element de decor, ci devine aliat de nădejde al acestora în lupta lor pentru înfăptuirea idealurilor de viaţă. Este natura poeziei noastre populare, element de rezistenţă, emblematic al acestui spaţiu sacru.

PLUGARII ŞI SENSIBILITATEA LOR ARTISTICĂ

Prin spiritul şi talentul lor neobişnuit, plugarii sînt făuritorii unui tezaur folcloric inestimabil. Munca înrobitoare nu i-a abrutizat, pentru că viaţa lor spirituală a fost bogată, trăgîndu-şi sevele şi din acest contact nemijlocit cu o natură regeneratoare, încît sufletul şi inima lor se înfioară "De glasul frunzelor din codru, / De şopot tainic de izvoare". În clipele lor de răgaz, "în pacea serilor de toamnă", ei sînt făuritorii basmelor ale căror personaje întruchipează idealurile de frumuseţe (Cosînzeana), de vitejie ("Crai cu argintate coifuri"), de bunătate ("Zînele bălaie"). Tot ei au creat doinele prin care-şi deplîng existenţa, dar şi horele prin care-şi exprimă bucuria de a trăi.

CARACTERUL MESIANIC AL POEZIEI

Ultima strofă are o tonalitate deosebită. Conjuncţia adversativă "ci" schimbă tonul poeziei. Acum poetul aduce la lumină imaginea mării liniştite, dar prevestitoare de furtună, a sufletului calm, în care apar germenii răzvrătirii. Ca în toate finalurile de poezie, poetul foloseşte un ton mesianic, prevestitor de biruinţi. Sentimentul tragic al durerii se asociază cu cel al răzvrătirii sociale, aşa încît poezia reprezintă un strigăt în disperare, scrutînd însă viitorul. Sensibilitatea lui Goga exprimă cu noblеţe această jeluire profetică, ameninţătoare.

SIMBOLUL LUMINII

Lumina este un simbol ascensional în poezia lui Octavian Goga. Ea este semnul dumnezeirii, sugerînd contactul cu ideea pură şi purificatoare. Lipsa luminii face din plugari un "popor mut de umbre", de aceea poezia sa este traversată de nostalgia luminii venită din cerul binefăcător. În textul biblic, Dumnezeu înseamnă lumină, adevăr, puritate. A dobîndi lumina înseamnă a reînvia. Lu-

Scanned with OKEN Scanner

mina nu înseamnă numai regenerare, ci şi apropiere, prin ascensiune, de cer, de Dumnezeu. Umbra este contrastul luminii, relevînd o depărtare de fire. Umbră şi lacrimi, lumină şi mîntuire sînt simboluri antitetice pentru existenţa poetului şi a colectivităţii. Poetul are însă darul mîntuirii prin cîntec, ducînd în spate crucea unui întreg neam. "Cîntarea pătimirii noastre" are "glasul de aramă", reverberîndu-se peste tot şi vestind învierea.

"Înfricoşatul vifor al vremilor răzbunătoare" prevesteşte sfîrşitul nedreptăţilor, aşa cum au făcut scriitorii paşoptişti în stilul romanticilor europeni. Dar aici avem de a face cu un "titanism ţărănesc şi folcloric, creator de mituri analoge acelora eminesciene, dar cu funcţionalităţi diferite" (Zoe Dumitrescu-Buşulenga, "Eminescu după Eminescu", Editura Junimea, Iaşi, 1978, pg. 121).

LEXICUL

Poetul foloseşte un lexic popular (glie, plugar, urziţi, sfinţi) şi termeni liturgici (altar, creştini, bine-vă-cuvîntă), dar mai ales impresionează forţa de a împerechea cuvintele şi de a le da valenţe noi, răspunzînd cerinţelor vremii. După un îndelungat epigonism eminescian se cerea o literatură viguroasă, iar Octavian Goga este poetul crescut la marile energii ale veacului şi ştie să nu-şi compromită poezia. Goga însuşi indică izvoarele lexicului său: "primul, folclorul, limba românească vorbită în regiunea în care m-am născut; al doilea, cărţile bisericeşti; al treilea literatura cultă".

Într-un fel poetul toarnă în versurile sale acest aliaj topit într-o sensibilitate proprie. Cuvîntul liturgic şi cel popular, prin împerechere, au altă strălucire, dînd posibilitate metaforei să izvorască necontenit, poetul spunînd: "Purtaţi cu braţele-amîndouă/ A muncii rodnică povară,/ Sub strălucirea-nlăcrimată/ A dimineţilor de vară/ Şi nimeni truda nu v-alină/ Doar bunul cerului părinte,/ De sus, pe frunte vă aşează/ Cununa razelor lui sfinte". Multe elemente lexicale au o coloratură biblică, în consonanţă cu tonul mesianic al poeziei sale. Lexicul dă sugestii de arhaitate, dar este totuşi interesant de remarcat cum acest lexic arhaic şi regional poate să uimească prin frăgezime, ca în versurile "A voastră-i truda cea mai sfîntă./ Stăpînul vitreg vă loveşte,/ Cînd cerul bine-vă-cuvîntă". Folosind cuvîntul "părinte" pentru Dumnezeu, i-a dat alte valenţe, făcînd din creator o forţă spirituală care este aproape de poet. Termenul popular "părinte" îşi refortifică sensul, surprinzînd o re-

GOGA - POET AL "PĂTIMIRII NOASTRE"

laţie aproape familială. În poezia lui Goga, sfinţii noştri sînt plugarii.

Întregul său volum din 1905 prevesteşte furtuna ţărănească din 1907. Goga scrie sub impulsul marilor imperative ale vremii sale, realizînd o imagine realistă a vieţii ţărăneşti, prin lumini şi umbre, fără a idiliza. Poetul mărturiseşte: "Eu n-am fost ţăran, dar cunosc toate păsurile satului şi m-am contopit şi cu durerile lui".

Un împătimit al verbului răscolitor, poet al energiilor naţionale, adept al misionarismului în artă, Octavian Goga are nostalgia locurilor natale şi reacţia înstrăinatului de legile firii pe care le doreşte întronate măcar în şi prin poezie. Goga este tribunul şi psalmistul, revoltatul şi elegiacul, înăspritul în durerile neamului şi prorocul "clipei primenirii". Continuator al lui George Coşbuc, Octavian Goga evocă un sat ardelenesc în aspra lui existenţă, este poetul adevărurilor tragice

Scanned with OKEN Scanner

din sat, ale cărui doruri, amară experienţă, "pătimirea" şi nădejdile le exprimă cu măiestrie artistică. El este dezrădăcinatul ce-şi reprimă lacrimile, pentru că are în faţă viziunea biruinţei celei mari.

"Poezii" (1905) este un volum închegat, structurat pe ideea mesianismului colectiv, pe tonuri de lumini şi umbre, cu pronunţate orchestraţii retorice, inerente unei asemenea tematici.

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

ELEGIA este o specie a poeziei lirice prin care se exprimă un sentiment de tristeţe, de regret, de melancolie sau de durere.

PORTRETUL LITERAR este compoziţia cu ajutorul căreia se prezintă trăsături fizice sau morale individuale sau de grup.

- Portretul individual şi colectiv;
- portretul fizic şi moral.

TEME

1. Realizaţi portretul moral al plugarilor.
2. Dovediţi că poezia "Plugarii" este o elegie.
3. Selectaţi din text metaforele ce prezintă idealurile de viaţă ale plugarilor.
4. Realizaţi o compunere pornind de la mărturisirea lui Octavian Goga: "Eu n-am fost ţăran, dar cunosc toate păsurile satului şi m-am contopit şi cu durerile lui".

CLASA A VIII-A

MARIN PREDA: "O ORĂ DIN AUGUST"

LOCUL OPEREI LUI MARIN PREDA ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

Marin Preda, cel mai important prozator contemporan, spune că "romanul este legat de istorie şi fără ea se asfixiază". Fie că a urmărit destinul ţăranului într-o vreme de criză, ca în "Moromeţii", fie că a pus intelectualul în faţa unor evenimente cruciale ale istoriei noastre, ca în "Marele singuratic", "Delirul", "Cel mai iubit dintre pământeni", fie că s-a privit pe sine într-o oglindă, în "Viaţa ca o pradă" şi "Imposibila întoarcere", Marin Preda a scris o literatură interogativă, ce ridică cititorului problema marilor întrebări existenţiale. Investigînd psihologia individului sau a colectivităţii, scriitorul a căutat să descifreze cîteva din mecanismele sociale şi politice ale contemporaneităţii sau ale perioadei interbelice.

RAPORTUL INDIVIDUAL - COLECTIV ÎN OPERA LUI MARIN PREDA

O temă fundamentală a scrierilor lui Marin Preda este raportul dintre individ şi colectivi-

Scanned with OKEN Scanner

tatea umană, raport privit din perspectiva conştiinţei lor într-o continuă dinamică. În faţa istoriei individul sau grupul uman nu mai sînt "sub vremi", cum spunea cronicarul, ci au conştiinţa imperativului de a se împotrivi înţelegînd. Oamenii se angajează profund în evenimente, adoptă o atitudine.

În povestirile de război, "O oră din august" şi "Soldatul cel mititel", Marin Preda îl continuă, pe alte coordonate, pe Liviu Rebreanu din "Pădurea spînzuraţilor" sau pe Camil Petrescu din "Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război", care au creat o proză psihologică, a limpezirilor de conştiinţă. Şi Marin Preda face din război un fundal pentru dezvăluirea unor cazuri de conştiinţă într-un moment de istorie derutant, imposibil de evitat.

STRUCTURA NARATIVĂ A NUVELEI

Povestirea "O oră din august" este remarcabilă prin modernismul expresiei, prin ştiinţa scriitorului de a înfăţişa psihologia complexă a unor personaje şi prin crearea unor situaţii limită în care personajul este pus să opteze. Scriitorul foloseşte tehnica "povestirii în povestire" sau a povestirii în ramă, adică a povestirii ce încadrează alte povestiri, ca în "1001 de nopţi", intercalînd episodul în care erou este sergentul Ionescu de la bateria antiaeriană - Ploieşti şi secvenţa ce îl are ca personaj pe sublocotenentul Roşu, petrecute în trecut, dar relatate în timpul prezent al acţiunii, pentru a dezvălui sufletul complex al personajelor.

Prima parte a acestei povestiri, în care se sondează adînc în psihologia unor destine umane, dezvăluie unele trăsături de caracter ale sublocotenentului Roşu şi ale sergentului Ionescu, cînd, prin hazard, se întîlnesc de aceeaşi parte a baricadei. A doua parte a relatării de pe cîmpul de luptă se constituie ca o cronică sîngeroasă a războiului într-un moment de maximă tensiune. Acum, se dovedeşte puterea de jertfă a armatei române la această răscruce a istoriei noastre cînd se pune problema păstrării fiinţei naţionale.

Acţiunea se petrece la Otopeni, imediat după "marea cotitură" a războiului şi prezintă faptele de eroism ale unei baterii antiaeriene care are datoria de a împiedica avioanele inamice să decoleze. Raportată la existenţa neamului nostru, în povestire se pune problema lui "a fi sau a nu fi", dezbaterile în jurul acestei întrebări ajung la concluzia că "a fi" înseamnă "a lupta", deoarece numai prin jertfă se poate păstra independenţa ţării.

ARMATA ROMÂNĂ PERSONAJ COLECTIV

Personajul principal al povestirii este unul colectiv: armata română. În "O oră din august" se surprinde ora de conştiinţă a întregii noastre armate. Condensînd în ea o întreagă istorie plină de jertfe, dar eroică, acea oră dezvăluie virtuţile unei armate alcătuită din oameni simpli, care "o consideră a lor, ofiţerii fiindu-le impuşi nu se ştie de cine şi de ce". În acel august al unei istorii demne, armata îşi dezvăluie înaltul patriotism, un optimism robust, puterea de jertfă şi iscusinţă tactică şi strategică.

Această armată are o deosebită capacitate de a înţelege istoria şi mecanismele ei. Încă înainte de a se întoarce oficial armele, oştirea română prevăzuse cursul evenimentelor întrucît înţelegea istoria în spiritul bunului simţ popular, care consideră că un străin nu poate comanda în propria ta ţară. Avînd aceeaşi viziune asu-

Scanned with OKEN Scanner

pra cursului evenimentelor, oamenii se solidarizează într-un moment dificil, ca acela al uciderii pistolarului neamț de către soldatul oltean din bateria antiaeriană de la Ploiești. Spiritul de solidaritate animă întreaga armată română de la simplul soldat pînă la gradele superioare. Aceste evenimente petrecute în armată înainte de "marea cotitură" evidențiază dorința poporului român de a scăpa de un război nedrept.

Armata română se remarcă prin optimismul robust, printr-o mare înțelegere a istoriei, prin încrederea în viață și în viitorul țării. Aceste trăsături de caracter provin din dorința poporului român de a trăi în demnitate, chiar dacă pentru aceasta prețul este moartea. "Și una e să mori la datorie - spune un personaj - cînd te izbește un glonț sau o schijă, și alta e să fii legat de stîlp și să te execute plutonul de execuție". În război, a muri pentru patrie este o mare cinste, însemnînd o viață trăită demn, pentru că jertfa acestor oameni prefigurează un posibil destin fericit pentru poporul întreg. Acești oameni își dau seama că demnitatea este o trăsătură dominantă a vieții.

CARACTERIZAREA SUBLOCOTENENTULUI ROȘU

Din desfășurarea narativă se disting două destine militare: al sublocotenentului Roșu și al sergentului Ionescu. Sublocotenentul Roșu este un personaj straniu, a cărui figură se realizează din lumini și umbre de conștiință. El este unul dintre ofițerii impuși "nu se știe de cine și de ce". Avea "o voce neplăcută și rece", "un chip galben-vînăt" și "era tăcut". Din secvența ce evocă întîmplări trecute din viața sa, se desprinde faptul că avea o atitudine rigidă și un comportament sever față de subalternii lui, pe care îi bătea fără a da nici o explicație. Surpriza întîmplării cu soldatul care îl rănise venea din faptul că avea în față niște flăcăi cu o gîndire formată, "că toate pe lume au un înțeles".

Sublocotenentul este văzut în evoluția sa. El încearcă din răsputeri să devină un om în toată puterea cuvîntului. Intrînd în contact cu oamenii din baterie, el "prinde un firav interes" pentru caporalul Ana, căruia îi admiră înaltul profesionalism, dragostea față de arma cu care lupta și "bucuria de a trăi", pe care căuta să o ascundă. Treptat, el revine la sentimente mai umane, încercînd să cunoască sufletul omenesc.

Prin comportamentul sublocotenentului Roșu, Marin Preda acuză războiul care a instaurat între oameni teroarea, dușmănia și neîncrederea. Prozatorul găsește o motivație pentru comportamentul ofițerului. Crescut în atmosfera închisă, austeră a unui orfelinat, unde nu cunoaște dragostea aproapelui, urmînd o școală militară "menită să facă din tinerii cruzi care îi erau încredințați soldați cu inima de piatră și cu voința călită", intrînd direct în iureșul luptei, acesta nu avusese posibilitatea să cunoască sufletul omenesc, care rămăsese o mare enigmă pentru el.

Pe cîmpul de luptă se dovedește un militar desăvîrșit, un om al ordinii și al disciplinei militare. El știe care este momentul decisiv al luptei, ce tactică trebuie să folosească în anumite situații, dîndu-și seama că soarta oamenilor depinde de hotărîrea lui, că trebuie să fie un exemplu în lupta pe care o consideră supremul gest de patriotism. De aceea, el intră primul în luptă, fiind un continuu exemplu

Scanned with OKEN Scanner

pentru soldaţi, pe care chiar moartea lui îi va îndîrji să respingă definitiv duşmanul.

CARACTERIZAREA SERGENTULUI IONESCU

Temperamental, sergentul Ionescu se opune sublocotenentului. Prin figura acestuia, Marin Preda sugerează faptul că greul luptei este purtat de oamenii simpli, de la ţară, a căror angajare în luptă vine de la sine, ca un lucru natural. Prin el, scriitorul înfăţişează înaltele virtuţi ale poporului român: omenia, marea încredere în viaţă, în destinul ţării, ca şi în forţele proprii, o profundă înţelegere a istoriei văzută în spirit popular, spiritul de solidaritate în momente dificile şi puterea de jertfă.

Acest sergent "avea o privire vie şi strălucitoare", ce sugerează optimismul robust al omului simplu, care poate să treacă peste greutăţile vieţii făcînd "haz de necaz", introducînd o stare de bună dispoziţie în rîndurile soldaţilor. Această jovialitate a omului din popor provine din faptul că războiul de independenţă înseamnă viaţa însăşi trăită plenar. Ceea ce surprinde într-un mod plăcut la acest sergent este omenia ca rezultat profund al cunoaşterii sufletului omenesc şi a vieţii. Din omenie, el dă imboldul solidarizării cu soldatul oltean, ba chiar reuşeşte să înţeleagă şi pe duşmanul său, pe pistolarul neamţ, motivînd că acesta "execută şi el un ordin, n-a venit să ne jignească din proprie iniţiativă". Dintr-o profundă înţelegere a istoriei, el îşi dă seama că şi pistolarul neamţ este de aceeaşi condiţie cu ei, este silit să lupte la ordinele superiorilor săi.

De o veselie molipsitoare, sergentul împrăştie în jurul său încrederea şi bucuria de a trăi, chiar dacă lîngă el oamenii mor. Este mîndru că aparţine armatei române şi îi spune sublocotenentului "cu o trufie liniştită": "noi ştim să luptăm" şi "să nu vie nimeni să ne-nveţe". Patriotismul său se naşte din faptul că pentru el patria nu este o noţiune abstractă, didactică, ci înseamnă pămîntul pe care trăieşte şi-l munceşte, familia la care se gîndeşte tot timpul, rudele din Bucureşti ameninţate de bombardamentul german. De aceea, el îşi slujeşte patria nu cu vorba, ci cu arma în mînă atunci cînd este nevoie.

Pe cîmpul de luptă, sergentul se dovedeşte un militar cu o deosebită conştiinţă a angajării. Nici gînd să dezerteze, aşa cum credea sublocotenentul Roşu, dimpotrivă, el duce sentimentul datoriei pînă la sacrificiu. Cînd sublocotenentul moare, preluînd comanda bateriei, el găseşte manevre tactice potrivite pentru a dobîndi biruinţa. Capacitatea sa strategică, siguranţa de sine, dorinţa de a ieşi din impas evidenţiază o moralitate populară sănătoasă. Prin acest erou scriitorul aduce un omagiu oamenilor simpli, care sînt adevăraţii făuritori ai istoriei, prin puterea lor de jertfă şi prin dragostea de ţară.

IMAGINEA RĂZBOIULUI

A doua parte a povestirii se constituie ca un jurnal de front, aşa cum rezultă din minuţiozitatea descrierilor de luptă şi relevarea unei gîndiri tactice militare, prin senzaţia de relatare de la faţa locului, încît scriitorul pare un reporter de război care scrie cu sînge rece despre cele ce i se înfăţişează ochilor. Acum, scriitorul evocă atît latura eroică a războiului pentru eliberarea ţării, cît şi imaginea infernală a acestuia.

Scanned with OKEN Scanner

Scriitorul consideră că războiul îi aduce pe oameni în starea de animalitate, forța luînd locul rațiunii și instalîndu-se între popoare dușmănia și teroarea. De frică, pe cîmpul de luptă, oamenii se ascundeau în tranșee "ca niște cîrtițe", mureau cu scîrba și cu mînia întipărite pe față, iar din trupurile lor curgea sîngele "ca dintr-o cișmea". Această imagine apocaliptică a războiului impresionează prin autenticitatea faptelor relatate.

Finalul povestirii consemnează soarta foștilor combatanți, care, supraviețuind, s-au întors la gospodăriile lor, continuîndu-și viața cu grijile și bucuriile ei. Ei au devenit iarăși gospodari harnici, războiul rămînînd în memoria lor ca un coșmar.

STILUL

Povestirea lui Marin Preda este remarcabilă prin registrul multiplu și variat al stilului. Cînd vorbește sergentul Ionescu, stilul se remarcă prin oralitate, prin limbajul popular, prin adresări directe și multe interjecții. La începutul povestirii, cînd relatează gîndurile sublocotenentului Roșu, prozatorul împrumută "vocea" personajului. Cînd evocă acea oră din august, scriitorul folosește stilul sobru, concis, al relatării directe, ca un adevărat reporter de război. Stilul nu este metaforic, pentru că acest tip de povestire nu-l accepta astfel, autorul urmărind, mai ales, obiectivitatea în relatarea unor cazuri de conștiință, a unor secvențe dramatice din luptă.

MARIN PREDA - SCRIITOR UMANIST

Prin scrierile sale de o mare autenticitate, remarcabile prin expresia modernă, prin problemele de conștiință pe care le pune în dezbatere, prin mesajul lor umanist, Marin Preda este o mare conștiință a epocii contemporane, un scriitor ale cărui cărți aduc în discuție "condiția umană".

TEME

1. Evidențiați trăsăturile de caracter ale armatei române, personaj colectiv al povestirii.
2. Caracterizați-l pe sublocotenentul Roșu.
3. Evocați imaginea infernală a războiului.
4. Caracterizați-l pe sergentul Ionescu.
5. Formulați cîteva păreri despre arta narativă în povestirea lui Marin Preda.
6. Povestiți întîmplarea trăită de sublocotenentul Roșu înainte de a veni în bateria de tunari de la Otopeni.
7. Povestiți întîmplarea trăită de sergentul Ionescu în bateria de la Ploiești.
8. Treceți din vorbire directă în vorbire indirectă dialogul dintre sublocotenentul Roșu și sergentul Ionescu.
9. Identificați în nuvela "O oră din august" un monolog și arătați care este rolul lui în structura narațiunii.
10. Arătați care este semnificația deznodămîntului în "O oră din august".
11. Alcătuiți planul dezvoltat al nuvelei "O oră din august".
12. Transformați planul dezvoltat al nuvelei "O oră din august" în plan simplu.

Scanned with OKEN Scanner

MIHAIL SADOVEANU: "NEAMUL ŞOIMĂREŞTILOR"

LOCUL CREAŢIEI SADOVENIENE ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

G. Călinescu spunea despre proza lui Mihail Sadoveanu că atinge, ca şi poezia lui Eminescu, "fondul cel mai adînc al specificităţii noastre" ("Istoria literaturii române. Compendiu", op. cit., p. 219), surprinzînd acea corespondenţă de esenţă între scrisul sadovenian şi profilul spiritual al neamului nostru, scriitorul însuşi mărturisind că poporul i-a fost "părinte literar" şi că a vrut să întoarcă toate laudele primite "umiliţilor şi ofensaţilor vieţii, acelora care s-au petrecut ca florile şi frunzele anotimpurilor" şi care i-au transmis "depozitul sufletului lor". Întoarcerea spre timpurile istorice trecute, în care sînt căutate rădăcinile mitice ale eroismului naţional, se face astfel la Sadoveanu sub semnul unei solidarităţi născută din compasiune.

ROMANUL ISTORIC SADOVENIAN

Tocmai de aceea romanul istoric sadovenian va aspira la realizarea unei ample fresce, în care să fie reconstituită o vîrstă de aur a neamului, fixată în epoca lui Ştefan cel Mare şi marcată de un echilibru ce anulează contrastele, realizînd o armonie dominată de patriarhal şi idilic. Dar această Moldovă mirifică rămîne un ideal, subminat de nestatornicia timpurilor, care au transformat-o într-un "paradis devastat", cum spune Alecu Ruset din "Zodia Cancerului sau vremea Ducăi-Vodă". Nicolae Manolescu în "Sadoveanu sau utopia cărţii" (Editura Eminescu, Bucureşti, 1976, p. 184) arată că, oarecum neaşteptat, "prozatorul începe prin a zugrăvi instabilitatea şi sfîrşeşte prin mitul vîrstei de aur", surprinzînd în romanele tinereţii o măreţie decăzută, ca în "Şoimii", "Neamul Şoimăreştilor" şi mai ales "Zodia Cancerului", iar în cele ale maturităţii o legendară strălucire, ca în "Nunta Domniţei Ruxanda" şi "Fraţii Jderi".

LOCUL ROMANULUI "NEAMUL ŞOIMĂREŞTILOR" ÎN CREAŢIA SADOVENIANĂ

Printre primele romane istorice sadoveniene, "Neamul Şoimăreştilor" se va opri asupra unui ev medieval românesc, frămîntat de rivalităţi ireconciliabile, într-o lume a nestatorniciei şi nesiguranţei, în care eroismul apare ca o soluţie de rezistenţă în faţa violenţei vremurilor. Romanul va deveni astfel, aşa cum arată G. Călinescu "o varietate a romanului de aventură" ("Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent", op. cit., p. 553), Tudor Şoimaru, eroul principal, fiind menit să iasă învingător într-o epică elaborată pe baza schematismului ce distinge binele de rău şi care transformă personajul într-o forţă a binelui.

Scanned with OKEN Scanner

PERSONAJUL PRINCIPAL

Roman istoric, reconstituind însîngerata epocă a secolului al XVII-lea, "Neamul Şoimăreştilor" este şi un roman psihologic, urmărind transformările sufleteşti ale lui Tudor Şoimaru, fiu de răzeş, ajuns căpitan în oastea lui Tomşa-Vodă. Eroul, ca exponent al comunităţii săteşti, va determina şi închegarea unei conştiinţe colective, romanul îndreptîndu-se spre o tematică socială prin care este zugrăvită drama ţăranului al cărui pămînt a fost însuşit de boierul spoliator.

ACŢIUNEA ROMANULUI

Acţiunea din "Neamul Şoimăreştilor" este tributară unei viziuni romantice, cu evidente influenţe din scriitori ca Walter Scott şi Alexandre Dumas, şi impune un erou de excepţie, capabil să înfrunte asprimea timpurilor, trăind intens dramatice aventuri. Romanul, deschis printr-o panoramare a cîmpului de luptă de la Cornul lui Sas, unde în 1612, Ştefan Tomşa va reuşi prin foc şi sabie să cîştige scaunul Moldovei, îl va arunca pe Tudor Şoimaru, om al armelor, dintr-un război crunt, sălbatic într-o aventură sentimentală, care urmăreşte personajul în devenirea lui umană. După ce leagă o strînsă prietenie cu Simeon Bîrnovă, fiu de vechi boieri de ţară, înţelept şi plin de bunătate, şi cu tătarul Cantemir, spirit pătrunzător şi sensibil, Tudor porneşte spre ţinuturile copilăriei. Întorcîndu-se în satul natal după îndelungi peregrinări prin lume, el întîlneşte în drum pe fiica boierului Stroie Orheianu, frumoasa Magda, de care se îndrăgosteşte năprasnic, după ce, cu un gest cavaleresc, o salvează din mîinile cazacului Vasca. La Şoimăreşti, află însă că Orheianu este ucigaşul tatălui său şi, năucit de veste, se îndreaptă spre Murgeni, unde constată că boierul, credincios partidei rivale a Movileştilor, părăsise ţara de teama răzbunării lui Tomşa. Încă frămîntat de îndoieli, Şoimaru o va urmări pe Magda în Polonia, dar la întîlnirea cu ea are revelaţia că iubirea lui nu se poate împlini, fata preferînd un şleahtic polon şi dîndu-i prin aceasta o aspră şi umilitoare lecţie, ce îi provoacă limpezirea lăuntrică. Încercînd să se răzbune cu ajutorul armelor, este prins de nobilii polonezi, dar salvat ca prin minune de tovarăşii săi. Renunţînd la Magda, Tudor va purta în suflet, ca şi alţi eroi sadovenieni, "durerea înăbuşită" a dragostei neîmplinite, lăsînd să se audă doar raţiunea, care îl va transforma într-un adevărat răzbunător al neamului său, întruchipînd idealurile răzeşimii, căreia îi va apăra drepturile.

MOMENTUL ÎNTOARCERII ÎN SAT

Momentul întoarcerii în sat este simbolic pentru destinul de erou justiţiar al lui Tudor Şoimaru. El are o nostalgie a originilor, pe care tătarul Cantemir o numeşte "boală moldovenească" şi pe care spiritul lui nomad nu o poate înţelege. Revenirea către aşezarea natală marchează începutul unui adevărat purgatoriu, la capătul căruia Tudor îşi va regăsi identitatea, devenind răzbunătorul nedreptăţilor, urgiilor şi prigoanelor abătute asupra neamului său, păstrîndu-şi pînă la moarte crezul, aşa cum dovedeşte apariţia lui din romanul "Zodia Cancerului", în care, bătrîn şi orb, îl înfruntă pe Duca-Vodă.

După douăzeci de ani de pribegie, cu o firească emoţie, dublată de neliniştea pe care i-o lăsase în suflet "icoana fetei Orheianului", Tudor intră în satul strămoşilor lui, la Şoimăreşti, cu un sentiment de înstrăinare. Are revelaţia acestui

Scanned with OKEN Scanner

fapt în clipa cînd constată şi mărturiseşte că uitase de vechile învăţături ale bunicului şi vede că toţi îl priveau ca pe un străin, iar între cei ce-l înconjurau "nici un obraz nu îi era cunoscut". Tudor îşi conduce prietenii, pe Simeon Bîrnovă şi Cantemir Bei, spre locuri pe care trecerea timpului le transformase în amintiri sfinte. Imaginea lor din memorie nu se mai suprapune însă perfect peste cea prezentă odată cu descoperirea dramatică a existenţei mormîntului lui Ionaşcu.

DESCRIEREA SATULUI

În descriere sînt surprinse pitorescul şi simplitatea de o puritate aparte, care marchează aşezarea sătească, îndepărtată de zbuciumul istoriei şi cuprinsă de o linişte ce vine din ancestrala dăinuire a oamenilor pe aceste pămînturi. Sînt reţinute tocmai elementele fundamentale ale comunităţii rurale: "casele mari acoperite cu stuh, case curate răzăşeşti", "apa Răutului, subţire şi limpede", "nucii mari, care se ridicau dintre vii" şi clopotniţa "bisericii albe". Epitetele subliniază luminozitatea peisajului, sugerînd pacea locurilor revăzute într-o zi de sărbătoare, care prin solemnitate dă gravitate momentului reintegrării în colectivitate. E o stare de spirit vizibilă şi în frumuseţea sobră a portului de duminică, fetele şi femeile avînd cataveici de vulpe, fuste de lînă dungate şi broboade cafenii, ce le reliefează frumuseţea, iar răzeşii fiind "îmbrăcaţi în straiele cu care aveau obiceiul să iasă la oaste" şi al căror vechi farmec e subliniat prin arhaismele lexicale apărute în descriere. Toaca, sunînd în clopotniţa bisericii, coboară peste întreg peisajul o "duruire melodioasă", auditivul contrapunctînd vizualul şi dovedind că la Sadoveanu, aşa după cum arată Tudor Vianu în "Arta prozatorilor români", "puterea evocatoare se sprijină, într-o proporţie copleşitoare, pe factorii audiţiei" ("Arta prozatorilor români", op. cit., p. 218).

SOLIDARITATEA COMUNITĂŢII SĂTEŞTI

Reîntoarcerea "puiului la cuib" se face într-o efuziune de gesturi duioase şi emoţionante, care îi mişcă pînă şi pe străinii Cantemir şi Bîrnovă şi îl fac pe Tudor să îşi simtă "pieptul înfierbîntat de o căldură necunoscută". Dacă la început doar vatamanul îl interpelează, după ce este recunoscut de moş Mihu şi îşi dezvăluie identiatea, este îmbrăţişat de veri şi de mătuşi, ce rosteau nume dintr-o mare familie, cea a satului răzeşesc, căci "toţi erau ai unui Şoimaru", cum spune Sadoveanu. Dobîndindu-şi pămînturile încă de pe vremea lui Ştefan Vodă cel Bătrîn, răzeşii îşi întemeiază valorile şi morala clasei pe o străveche formă de proprietate obştească şi familială, care le îndreptăţeşte rezistenţa timp de secole în faţă pretenţiilor marilor boieri. Ei realizează astfel o solidaritate născută din comunitatea de sînge, ce este surprinsă şi în titlul romanului.

DESCOPERIREA ADEVĂRULUI DESPRE MOARTEA LUI IONAŞCU

Moş Mihu, depozitarul unor gesturi şi fapte ale colectivităţii, îl va iniţia pe cel întors la matcă în tainele locurilor, ducîndu-l mai întîi în ţintirim, care semnifică statornicia în vatra străbună, continuitatea generaţiilor de-a lungul timpului, căci înaintaşii care au făurit istoria odihnesc în acest pămînt, pe care l-au apărat, aşa cum va face şi Tudor. Viaţa răzeşilor, ordonată după reguli şi obiceiuri străvechi, îl va obliga pe Şoimaru să se supună unui ritual colectiv,

Scanned with OKEN Scanner

care va face din el braţul ce va împlini porunca morţilor, ca şi Gheorghiţă din "Baltagul". Se produce în acest spaţiu un transfer de idealuri de la o generaţie la alta, încît se poate afirma că omul îşi depăşeşte în spirit mioritic moartea prin integrarea în memoria nescrisă a satului, aşa cum se întîmplă şi cu Ionaşcu, considerat păstrătorul de datini al răzeşilor. Umbra tatălui său va deschide în sufletul lui Tudor o suferinţă mai veche, ce îi aduce aminte din copilăria uitată "chipul palid stropit de sînge, al unui oştean mort". În felul acesta, durerea morţii adăugată celei mai noi, provocată de chemarea instinctuală a dragostei, va declanşa drama lui Şoimaru, care, precum eroii lui Corneille, se află sfîşiat între datorie şi pasiune.

Momentul aflării adevărului despre moartea lui Ionaşcu este punctul de maximă intensitate afectivă al acestei întoarceri acasă. Sunetele clopotelor accentuează solemnitatea clipei, în care citirea cuvintelor de pe cruce, răsfrîngînd farmecul vechilor letopiseţi, aduce în prezent întîmplările groaznice ale trecutului. Există o gradare a tensiunii, care se oglindeşte pe faţa lui Tudor, ochii lui "împînziţi de lacrimi" devenind "încruntaţi" pe măsură ce citeşte slovele de pe crucea de granit, pentru a fi mînioşi cînd află numele ucigaşului. Violenţa trăirilor interioare atinge apogeul atunci cînd numele boierului Orheianu cade ca un trăsnet. Starea psihică resimţită de Tudor se reflectă de asemeni în privire, căci deruta în care se află acum eroul se citeşte în ochii lui "rotunziţi, înfricoşaţi de groază lăuntrică". Epitetul va fi aici un mijloc stilistic remarcabil, care, prin reliefarea transformărilor de pe chipul personajului, va dezvălui de fapt pe cele intime.

Moş Micu nu numai că îi dezvăluie celui întors acasă adevărul despre durerea neamului său, dar îl face şi să înţeleagă menirea lui de izbăvitor al atîtor suferinţe şi umilinţe colective, Tudor înfăţişîndu-se astfel într-o ipostază mesianică.

OPŢIUNEA PENTRU ÎNDEPLINIREA DATORIEI

Şoimaru va opta pentru îndeplinirea datoriei şi va reface modelul de viaţă exemplară a tatălui, a cărui amintire se transformă în remuşcare, atunci cînd la apariţia umbrei Ionaşcului înţelege zădărnicia unei vieţi fără rădăcini. Tudor devine în acest fel un păstrător de datină, pe care o va apăra nu numai cu sabia, ci şi cu vorba înţeleaptă şi cumpănită, întărită de "hîrţoagele cele vechi" ce dovedesc la judecata domnitorului Tomşa drepturile răzeşilor. Crescut într-o Europă occidentală, în care cultura trecea printr-o perioadă de puternic avînt, Tudor cunoaşte forţa retorică a cuvîntului, ceea ce îl face pe Cantemir să îl numească "limbă dulce".

Loial, Şoimaru îl va ajuta în luptă pe Tomşa atunci cînd boierii se vor ridica împotriva lui, dovedind din nou curaj, eroism şi o perfectă stăpînire a artei armelor, pe care o deprinsese într-o Polonie, în care cavalerismul era un ideal de existenţă.

RĂZBUNAREA MORŢII LUI IONAŞCU

Vremurile tulburi, în care "domniile sînt trecătoare", îl readuc pe Tudor în satul natal pentru a îndeplini actul justiţiar prin care sînt spălate în sînge vechile nedreptăţi. Tot într-o zi de duminică, la fel de luminoasă şi liniştită ca cea a venirii în sat a oşteanului, participînd parcă la un ritual colectiv, oamenii vor fi martorii răzbunării morţii lui Ionaşcu.

Scanned with OKEN Scanner

În această liniște patriarhală mocnește însă încordarea, venirea boierului Orheianu fiind așteptată cu emoție, pentru că ea ar fi trebuit să consfințească pentru totodeauna legea pămîntului. La început, linguşitor şi blînd, Orheianu se va dovedi lacom şi neiertător, siguranța lui devenind nemulțumire în clipa în care înțelege că nu va găsi la răzeşi niciodată supunerea pe care o dorea. Izbucnește atunci descătușarea dramatică şi inevitabilă a răzbunării cumplite a unui neam ajuns la limita răbdării. Tudor, cu o neașteptată stăpînire de sine, îi spune boierului că a sosit "ceasul pedepsei", al împlinirii dreptății. Primul care e cuprins de "o mînie grozavă" e boierul Orheianu, care ridică buzduganul asupra lui Tudor. Răspunsul Şoimarului e crunt, paloşul lui lovind drept în creştet pe boier. Cuvintele sînt de prisos şi doar "răcnetul cumplit" al lui Tudor cheamă la luptă pe toți cei din neamul Şoimăreştilor.

Răzbunarea e implinită într-o scenă care amintește romanele lui Liviu Rebreanu prin violența neobişnuită a distrugerii, Tudor punînd cu mînă lui focul ce mistuie în flăcările sale curtea Orheianului şi, odată cu ea, toate nelegiuirile boiereşti.

DEZNODĂMÎNTUL ROMANULUI

Arderea conacului echivalează pentru Tudor cu o purificare, încheindu-se acum definitiv şi povestea iubirii pentru Magda, pe care cu generozitate o apără de furia mulțimii, dînd ordin să fie condusă pînă la hotare împreună cu soțul ei polonez. Dragostea oşteanului "cu ochi pătimaşi şi plini de foc" e mai prejos de intransigența şi dîrzenia răzeşului pentru care datoria față de neamul său e sfîntă. Aşa cum îi declara Magdei la cea de-a treia şi ultima lor întîlnire, între ei nu a mai rămas decît sîngele, care pecetluieşte eşecul dragostei. În ciuda calităților sale, Tudor este lipsit de ceea ce G. Călinescu numea "ținuta înalt virilă", ieşind din iubirea pentru Magda umilit şi melancolic. Acceptînd o existență anodină alături de o Aniță oarecare din sat, redevine răzeş, îngropînd trecutul prin gestul simbolic al aratului, care semnifică în fapt o victorie ce a absorbit în ea dureri şi suferințe omeneşti, pe care Tudor le răzbună odată cu răzbunarea neamului său.

PĂSTRAREA VIE A AMINTIRII ÎNAINTAŞILOR

Într-un limbaj ceremonios, de epocă veche, povestitorul închide paginile trecutului, făcînd un fel de cronică a existențelor, pusă sub semnul sorții nestatornice, deoarece, aşa cum spune, "schimbătoare sînt toate ale oamenilor". Curgerea timpului a făcut din aprigii răzeşi țărîna sfîntă a patriei, dar nu i-a şters din memoria locurilor, "răsunetul durerii lor" simțindu-se în inima celui ce a scris această dramatică poveste şi care va transmite peste timp amintirea înaintaşilor.

TEORIE LITERARĂ ŞI STILISTICĂ

ROMANUL este o narațiune complexă, de mare întindere, cu o acțiune desfăşurată pe mai multe planuri şi la care participă un număr mare de personaje.

- Reunește mai multe secvențe, care fiecare în parte constituie o nuvelă, legate de celelalte prin diferite procedee ce asigură unitatea operei;
- acțiunea se desfăşoară pe mai multe planuri, urmărind medii diverse;

Scanned with OKEN Scanner

- oferă imagini ample asupra epocilor istorice sau asupra mediilor sociale pe care intenţionează să le zugrăvească;
- prezintă conflicte puternice, care sînt fie exterioare (conflicte armate, sociale etc.) fie interioare (aparţinînd doar individului);
- are un număr mare de personaje, unele principale, altele secundare;
- personajele sînt tipuri umane variate, unele fiind pozitive, altele negative;
- romanul s-a impus ca una din cele mai populare scrieri în secolul al XIX-lea prin Honoré de Balzac.

TEME

1. Faceţi caracterizarea lui Tudor Şoimaru, personajul principal în romanul "Neamul Şoimăreştilor" de M. Sadoveanu.
2. Demonstraţi că "Neamul Şoimăreştilor" este un roman.
3. Povestiţi momentul în care Tudor Şoimaru se întoarce în satul natal.
4. povestiţi momentul în care Tudor îl înfruntă pe Stroie Orheianu.
5. Identificaţi descrierile din text şi arătaţi care sînt mijloacele artistice ce apar în ele.
6. Arătaţi cum se manifestă legătura om - natură în "Neamul Şoimăreştilor".
7. Explicaţi titlul romanului "Neamul Şoimăreştilor" de M. Sadoveanu.

CLASA A VIII-A

NICHITA STĂNESCU: "NOI"

POET AL MEDITAŢIEI FILOSOFICE

Nichita Stănescu, cel mai reprezentativ poet contemporan, scrie o poezie de meditaţie filosofică, prin care se exprimă relaţia omului cu umanitatea şi a poetului cu neamul căruia îi aparţine. Printr-un limbaj abstract şi printr-o "intelectualizare" a expresiei, poetul realizează o literatură de idei,dar printr-o nouă "viziune a sentimentelor", cum sugera titlul unuia dintre volumele sale.

În "A unsprezecea elegie (Intrarea în muncile de primăvară)", Nichita Stănescu scrie o poezie de cunoaştere, cu multe schiţări de autoportret, considerînd că important este "A fi înlăuntrul fenomenelor, mereu/înlăuntrul fenomenelor". Metafora seminţei "mirabile", cum ar spune Lucian Blaga, îl obsedează pe poetul care vede în regăsirea conştiinţei patriei ultima treaptă a acestei aventuri a cunoaşterii.

POEZIA PATRIOTICĂ A LUI NICHITA STĂNESCU

Ca pentru orice mare poet român, "iubirea de moşie" va fi coordonata fundamentală a spiritului său. Între poet şi înaintaşii săi nu există o ruptură, fiindcă el preia teme şi motive de la scriitorii noştri clasici: Eminescu, Goga, Gr. Alexandrescu, dar le reia într-un spirit nou, impresionînd prin metafora insolită şi o nouă sintaxă poetică. Amintind de celebra poezie a lui Goga, poezia "Noi" este reprezentativă pentru modul cum concepe Nichita Stănescu raportul dintre poet şi popor, dintre popor şi pămîntul ţării. Poetul închipuie un portret moral al poporului român,

Scanned with OKEN Scanner

căruia îi defineşte trăsăturile de caracter în contextul lumii contemporane, dar în acelaşi timp se şi autodefineşte, poezia devenind şi un autoportret. Poetul este în postura eului reprezentativ, care îşi identifică fiinţa cu poporul şi ţara.

PORTRETUL MORAL AL POPORULUI ROMÂN

În prima strofă, prin metafore neaşteptate, poetul exprimă sentimentul comuniunii dintre popor şi ţară, spunînd: "Noi sîntem seminţe şi pămîntul e al nostru / ştim cel mai bine locul şi patima şi rostul / ştim cel mai bine legea şi mersul înainte / sîntem, după nevoie, şi lacrimă şi dinte". Aşa cum sămînţa devine "mirabilă" numai dacă încolţeşte şi creşte într-un pămînt rodnic, tot aşa poporul român s-a ivit şi şi-a maturizat conştiinţa numai pe acest pămînt.

PATRIA - DIMENSIUNE INTERIOARĂ

Patria este pentru poet o dimensiune interioară, un mod fundamental de definire a eului individual sau colectiv, este un sentiment. Poetul, ca eu reprezentativ, şi patria se redescoperă reciproc. Este o dragoste venită din străfunduri de istorie în care elementele "perechi" sînt inseparabile: patria este în noi, nu deasupra noastră. Fiinţa omenească îşi ia pămîntul în posesie. Parafrazîndu-l pe poet, nu există patrie, ci sentimentul de patrie mai presus de orice. Este o conştientizare a sentimentului de patrie, deoarece "sîntem", pentru că "ştim". Metaforele primei strofe relevă conştiinţa de sine a poporului român. Într-un fel, în poezie este evocat procesul devenirii noastre întru existenţă.

SEMNIFICAŢIA FORMELOR PRONOMINALE

Folosirea frecventă a formelor pronominale şi verbale de persoana I plural dovedeşte dorinţa poetului de a vorbi în numele colectivităţii româneşti cu care este într-un raport de interdependenţă: "sîntem", "ştim", "noi", "noastră".

Verbele, în majoritate la indicativ prezent, dau senzaţia de exactă determinare. Repetiţia verbelor "sîntem" şi "ştim" sugerează faptul că a fi înseamnă a cunoaşte rosturile ţării şi ale neamului, a te pătrunde de spiritul locului. Repetiţia acestor verbe aduce în faţa cititorului echivalenţa metaforică "sîntem" / "ştim". A trăi înseamnă a înţelege de ce muncim şi luptăm.

METAFORELE CUNOAŞTERII PROPRIEI EXISTENŢE

O consecinţă a acestei înfrăţiri milenare este cunoaşterea profundă a spaţiului etnic ("locul"), a însuşirilor sale morale, a pasiunilor şi idealurilor ("patima"), a rostului nostru în lume, a datinei străbune ("legea"), prevestind astfel viitorul ("mersul înainte"). Prin metafore comune, dar încărcate de semnificaţii cu iz popular, poetul exprimă acest raport trainic dintre popor şi ţară. Poporul român a fost, în funcţie de epocile istorice pe care le-a traversat, de evenimentele sociale şi politice, şi "lacrimă", dovedindu-şi sensibilitatea, mila, duioşia, dar şi "dinte", metaforă ce sugerează sentimentul răzvrătirii faţă de elementele ostile fiinţării noastre.

POPORUL ROMÂN ÎN CONTEXT UNIVERSAL

În a doua strofă, Nichita Stănescu aduce

Scanned with OKEN Scanner

acestui portret moral nuanțări ce individualizează poporul român în context universal, definindu-l prin semnele statorniciei noastre, căci "Nu cerem nimănuia nimic, însă oricine, / dacă el vrea-l numim și prieten și vecine. / Aici și pîinea, sarea, noi o avem la masă, / căci ne-am făcut-o singuri, zidindu-ne o casă".

Demnitatea ("nu cerem nimănuia nimic"), ospitalitatea și sentimentul prieteniei, mîndria de a realiza o avuție națională prin forțele proprii și prin muncă sînt caracteristici ale unui popor care urmărește statornicia, exprimîndu-și dorința de a trăi liber, în pace cu celelalte popoare.

SENTIMENTUL ISTORIEI

În ultima strofă se discută despre raportul dintre noi și ceilalți "stăpîni peste pămînt" cu care se va înfăptui pacea eternă, poetul spunînd: "Nu zicem rău de nimeni, stăpîni peste pămînt./ Noi sîntem în picioare, sub noi străbunii sînt. / De aceea poate în libertate să lucească / deasupra noastră universala boltă albastră". Aceste trăsături definitorii ale poporului român se referă nu numai la generațiile de azi, care sînt demne și stăpîne pe propria soartă ("noi sîntem în picioare"), dar și la generațiile trecute care au transmis aceste virtuți contemporanilor noștri și care au menirea să le amplifice ("sub noi străbunii sînt"). Timpul trecut și cel prezent se petrec în timpul universal, etern, generațiile sugerînd durata istorică. Se exprimă astfel continuitatea în gînduri a tuturor generațiilor, de ieri și de azi. Ultimile versuri exprimă dorința poporului român de a participa la viața întregii planete, de a se încadra, ca o parte distinctă, în universul contemporan. Această integrare se realizează conștient prin trăsăturile morale ale poporului român, care numai în acest fel poate să aspire la universalitate, la eternitatea ființei sale.

Dacă poezia debutează cu descrierea spațiului românesc, ea se încheie cu imaginea universului mare, a lumii întregi, care are dorința de a avea deasupra, ca o zeitate tutelară, "universala boltă albastră", simbol al libertății și al păcii.

Poezia definește, în chip metaforic, profilul moral al unui popor statornic, iubitor de pace, mîndru de realizările sale, suveran, cu o istorie frămîntată, dar traversată demn.

LIMBAJ ȘI STIL

Coordonările multiple ale propozițiilor principale care au deseori aspect aforistic, ritmul iambic, suitor, tonul grav bine stăpînit, repetițiile amplificatoare și enumerațiile convingătoare dau solemnitate discursului poetic, care ia forma unei "laude", a unei ode în care se preamăresc oamenii pămîntului românesc, virtuțile acestor făuritori de țară și istorie.

TEME

1. Realizați portretul moral al poporului român.
2. Evidențiați cîteva metafore prin care poetul evocă relația popor - țară.
3. Explicați titlul poeziei.
4. Arătați care este locul poporului român în context universal.

Scanned with OKEN Scanner

VOCABULAR

A

Abjurare *s.f.* lepădare de o credinţă religioasă, de o părere.
Absurd adj. care contrazice legile naturii, lipsit de sens.
Acaparator adj. care pune stăpînire pe ceva în mod necinstit.
Acerb adj. necruţător, înverşunat.
Aforistic adj. memorabil, sentenţios.
Agresor s.m. cotropitor, autorul unei violenţe împotriva cuiva, opresor.
Alertă s.f. alarmă.
Alternanţă s.f. revenire succesivă.
Altruism s.n. atitudine a cuiva care acţionează dezinteresat, în favoara altora.
Aluzie s.f. cuvînt, expresie prin care se sugerează o idee, fără a o exprima direct.
Amalgam s.n. amestec de elemente disparate.
Amplu adj. mare, dezvoltat.
Analogie s.f. asemănare.
Ancestral adj. strămoşesc.
Animat adj. însufleţit.
Anodin adj. fără importanţă sau valoare.
Anonim adj. necunoscut.
Anula vb. a declara nul, a desfiinţa, a suprima.
Aparenţă s.f. înfăţişare exterioară a ceva, adeseori neconformă cu realitatea.
Apartenenţă s.f. faptul de a ţine de cineva sau de ceva, proprietatea de a fi un element al unui ansamblu.
Apocaliptic adj. care are aspectul unei catastrofe îngrozitoare, de sfîrşit de lume.
Apogeu s.n. punct culminant în dezvoltarea unui fenomen, a unei acţiuni.
Apostol s.m. unul dintre cei 12 învăţăcei ai lui Hristos; (aici) cel care se dedică unei idei pe care o împărtăşeşte semenilor.
Ardent adj. înflăcărat, aprins, înfocat, pasionat.
Argument s.n. dovadă adusă pentru a demonstra ceva. Probă.
Arhaic adj. vechi.
Ascendent adj. care urcă, suitor.
Ascensiune s.f. înălţare, urcare.
Aserţiune s.f. afirmaţie.
Asimilare s.f. integrare în ceva.
Aspiraţie s.f. năzuinţă, dorinţă.
Astru s.m. corp ceresc, planetă.
Asuma vb. a lua ceva asupra sau pe seama sa.
Aură s.f. aureolă, nimb, halou strălucitor.
Auspiciu s.n. patronaj, protecţie.
Auster adj. sever, sobru, cumpătat.

Scanned with OKEN Scanner

Autentic adj. care e conform cu realitatea, cu adevărul.

Autoportret s.n. reprezentare a propriei persoane în pictură, desen sau literatură.

B

Banal adj. obişnuit, comun.

Bard s.m. (la vechii celţi) poet care compunea şi recita cîntece războinice şi religioase: (prin extensie) poet.

Beatitudine s.f. stare de fericire deplină.

Beletristică adj. (despre opere literare) artistic (substantivat) literatură artistică.

Benefic adj. care aduce binele, binefăcător.

Biografie s.f. expunere a vieţii unei persoane.

C

Cadenţă s.f. ritm.

Calvar s.n. chin, suferinţă, durere.

Candoare s.f. nevinovăţie, curăţenie morală.

Canon s.n. regulă, tipic.

Cantabilitate s.f. calitate a versurilor de a fi muzicale.

Categoric adj. hotărît, clar.

Cavalerism s.n. mod de comportament în evul mediu, care presupunea cinste, vitejie, noblețe, generozitate.

Cărturar s.m. învăţat, erudit, savant.

Cătană s.f. soldat, ostaş.

Celest adj. ceresc.

Celibatar adj. necăsătorit.

Certitudine s.f. siguranţă.

Ciclic adj. periodic.

Ciclicitate s.f. periodicitate.

Clasic adj. care serveşte ca model de perfecţiune, care poate fi luat drept model, care aparţine clasicismului; s.m. (despre artişti) de mare valoare, a cărui operă îşi păstrează importanţa de-a lungul timpului.

Clasicism s.n. mişcare artistică apărută în secolul al XVII-lea şi caracterizată prin armonie, ordine, echilibru, claritate.

Combustie s.f. ardere.

Compasiune s.f. milă, compătimire.

Complot s.n. înţelegere secretă a cîtorva persoane care uneltesc împotriva altora.

Componentă s.f. element constitutiv.

Compromis s.n. (aici) concesie.

Comuniune s.f. legătură puternică.

Scanned with OKEN Scanner

Concordie s.f. înțelegere, armonie.
Conexiune s.f. legătură.
Confluență s.f. locul de unire a două sau mai multe rîuri; (prin extensie) unire.
Consfinți vb. a da un caracter durabil, a stabili, a consacra.
Considerație s.f. (aici) respect.
Consonanță s.f. acord, potrivire de idei, de păreri.
Contempla vb. a privi meditativ, admirativ, plin de emoție.
Contingent s.n. (aici) lumea obișnuită privită în raport cu divinitatea.
Contrapuncta vb. a suprapune două aspecte de sine stătătoare, cu semnificație proprie, care formează însă împreună un tot.
Contrarii s.n. pl. însușiri ale unor obiecte și procese care se exclud reciproc.
Contrasta vb. a fi în opoziție.
Convenție s.f. înțelegere, acord între două sau mai multe părți.
Cosmogonic adj. privitor la originea și evoluția cosmosului.
Cosmogonie s.f. nașterea corpurilor cerești, a lumii.
Coșmar s.n. vis cu senzații de apăsare și de înăbușire, vis urît.
Cotidian adj. zilnic.
Crez s.n. totalitatea principiilor sau convingerilor cuiva.
Cromatic adj. referitor la culoare.
Cronologic adj. succesiv.
Cronologie s.f. succesiune în timp a evenimentelor.
Crucial adj. de o importanță capitală, hotărîtor.
Ctitor s.m. fondator al unei instituții, asociații etc.

D

Debut s.n. început într-o activitate, operă, lucrare care reprezintă acest început.
Decanta vb. a limpezi, a clarifica, a lămuri.
Decide vb. a hotărî.
Deliberare s.f. chibzuire, dezbatere.
Deliberat adj. intenționat.
Demagogie s.f. înșelare prin promisiuni mincinoase, discursuri bombastice, practicată de cineva pentru a-și crea popularitate.
Demarcație s.f. separare, despărțire, delimitare.
Denigrator adj. defăimător, ponegritor.
Depozitar s.m. persoană căreia i se lasă ceva în păstrare.
Derută s.f. stare de zăpăceală.
Deșertăciune s.f. zădărnicie.
Detașare s.f. separare, desprindere de ceva.
Devenire s.f. transformare, prefacere, evoluție.
Deziderat s.n. ceea ce ar fi de dorit să se întîmple, cerință, dorință.
Dezinvolt adj. degajat, care se mișcă liber.
Dezonora vb. a face pe cineva să-și piardă onoarea.

Scanned with OKEN Scanner

Difuziune s.f. împrăştiere, pătrundere.
Digresiune s.f. abatere, îndepărtare de la subiect.
Dilatare s.f. mărire a dimensiunilor sub influenţa căldurii.
Diminua vb. a micşora.
Dinamism s.n. forţă de acţiune, de mişcare.
Discrepanţă s.f. nepotrivire.
Disimulat adj. care ascunde adevărata înfăţişare a lucrurilor, ascuns, închis.
Disponibilitate s.f. (aici) stare sufletească în care sentimentele se manifestă libere.
Distincţie s.f. fineţe, eleganţă în înfăţişare şi comportare.
Distrage atenţia vb. a abate atenţia.
Domina vb. a ţine pe cineva sau ceva sub stăpînire.

E

Echivalent adj. care are aceeaşi valoare, acelaşi efect, aceeaşi semnificaţie sau acelaşi sens cu altceva.
Edenic adj. paradisiac.
Efemeritate s.f. trecător, ceea ce e de scurtă durată, trecător.
Efuziune s.f. manifestare, exteriorizare puternică a unor sentimente pozitive.
Elegiac adj. trist, melancolic, nostalgic.
Eliptic adj. care omite anumite elemente.
Elogiu s.n. discurs prin care este preamărit cineva; laudă deosebită adusă cuiva; apreciere foarte favorabilă.
Emblematic adj. care ţine de emblemă.
Emblemă s.f. obiect, imagine care poartă în mod convenţional un anumit înţeles, care simbolizează o anumită idee.
Emfază s.f. afectare, comportare pretenţioasă.
Eminent adj. excepţional, superior, remarcabil.
Entitate s.f. conţinut de sine stătător, existenţă determinată.
Epigonism s.n. imitare lipsită de valoare a operelor unor creatori anteriori.
Episod s.n. (aici) parte relativ independentă a unei naraţiuni.
Epopee s.f. vezi **epos**.
Epos s.n. epopee, poem de mari dimensiuni, în care se povestesc, versificate, fapte eroice ale unor personaje legendare, asemănătoare zeilor.
Eres s.n. credinţă în forţe miraculoase, supranaturale.
Esenţă s.f. ceea ce exprimă principalul şi stabilul din obiecte şi fenomene.
Estompare s.f. umbrire, atenuare, învăluire.
Etnic adj. referitor la apartenenţa la un popor, privitor la formele de cultură şi civilizaţie ale unui popor.
Eu (poetic) s.n. personalitatea, individualitatea poetului.
Euforie s.f. stare care se manifestă printr-o senzaţie de bună dispoziţie exagerată.
Exaltare s.f. entuziasm, încîntare, înflăcărare duse la paroxism.
Exemplar adj. care poate servi drept exemplu, pilduitor.

Scanned with OKEN Scanner

Expansiune s.f. extindere a influenței într-un anumit domeniu.

Exponent s.m. reprezentant.

Extaz s.n. stare psihică în care se pierde contactul cu lumea înconjurătoarte, încercîndu-se o comunicare cu divinitatea; aici, admirație profundă, adorație.

Extrapola vb. a extinde.

Exuberanță s.f. manifestare exterioară zgomotoasă a sentimentelor.

F

Fabulativ adj. narativ, imaginativ.

Fabulos adj. *(aici)* fantastic.

Facilita vb. a ușura.

Fantastic adj. creat de imaginație, ireal, care nu există în realitate.

Fascina vb. a atrage pe cineva în mod irezistibil, a captiva.

Fast s.n. lux, pompă, măreție, splendoare.

Fastuos adj. măreț, splendid.

Fațetă s.f. fiecare dintre aspectele unei probleme, unei lucrări, care împreună alcătuiesc un ansamblu.

Febril adj. care se manifestă cu febră; *(aici)* agitat, încordat, înfrigurat.

Feeric adj. minunat, încîntător, plin de poezie, sărbătoresc.

Ficțiune s.f. creație produsă de imaginația cuiva.

Figurat adj. *(aici)* înfățișat, descris.

Filigranat adj. lucrat artistic, în fire subțiri de metal prețios.

Formalizare s.f. *(aici)* regulile, limitate ca număr, după care se poate construi un basm.

Frescă s.f. pictură decorativă de mari dimensiuni făcută pe un zid cu tencuiala încă udă; *(aici)* imagine de ansamblu a epocii.

Fulminant adj. exploziv, violent, amenințător.

Fuziune s.f. contopire.

G

Genera vb. a produce, a da naștere la ceva.

Generozitate s.f. dărnicie, mărinimie.

Geneză s.f. naștere, origine.

Geniu s.n. cea mai înaltă treaptă de înzestrare spirituală a omului, caracterizată printr-o activitate creatoare cu rezultate deosebite.

Germene s.m. principiu, element, cauză din care se dezvoltă ceva.

Grandios adj. măreț, impunător.

Grefier s.m. funcționar judecătoresc, însărcinat cu înregistrarea dezbaterilor.

Grotesc adj. în forme caricaturale, ciudate, disproporționate, fantastice, caraghioase, ridicole.

Scanned with OKEN Scanner

H

Haos s.n. stare de început a universului, înainte de apariţia lumii cunoscute de om, cînd materia era în dezordine, neorganizată.

Har s.n. *(aici)* talent, vocaţie.

I

Ideal s.n. scopul suprem spre care se îndreaptă în mod conştient şi metodic cineva, gradul cel mai înalt de realizare al unei opere, al unei acţiuni; adj. care atinge perfecţiunea, desăvîrşit.

Ideatic adj. referitor la idei.

Identificare s.f. *(aici)* acţiunea de a deveni la fel cu altceva.

Idilă s.f. specie lirică în care este prezentată, în formă optimistă sau idealizată, viaţa şi dragostea în cadru rustic.

Idilic adj. caracter rustic-idealizat al unei opere literare, caracter dulceag, sentimental al unei opere de artă; modul de prezentare a unui fapt de viaţă mai frumos decît în realitate.

Imaculat adj. *(adesea fig.)* fără pată, curat.

Imbold s.n. îndemn, stimulent, impuls.

Iminent adj. care este gata să se producă, inevitabil.

Impact s.n. ciocnire, contact.

Implacabil adj. care nu poate fi înduplecat, neîndurător.

Impune vb. a obliga pe cineva să facă ceva.

Inadaptat s.m. persoană care nu s-a acomodat cu un fel de existenţă.

Incantatoriu adj. de încîntare, de farmec.

Incendiar adj. care provoacă un incendiu, (aici) care aţîţă, care îndeamnă la acţiuni violente.

Include vb. a cuprinde, a conţine, a îngloba.

Inedit adj. necunoscut mai înainte, nou, neobişnuit.

Inepuizabil adj. care nu se termină niciodată.

Inestimabil adj. nepreţuit.

Infantil adj. copilăros.

Infernal adj. diabolic, înspăimîntător, groaznic, teribil.

Infinitate s.f. *(aici)* nesfîrşire, nemărginire.

Infuzat adj. pătruns în ceva ca apa clocotită peste o plantă în infuzie.

Ingenuitate s.f. simplitate, naturaleţe, naivitate, puritate.

Iniţia vb. a introduce într-un domeniu de cunoaştere, a da cuiva primele cunoştinţe.

Iniţial adj. care este la început.

Iniţiat s. m. persoană care posedă cunoştinţe deosebite într-un domeniu, cunoscător.

Inocenţă s.f. nevinovăţie, curăţenie sufletească.

Inserţie s.f. introducere, includere în ceva.

Insignifiant adj. neîsemnat.

Scanned with OKEN Scanner

Insinua vb. diat. reflexivă - a se infiltra.
Insolit adj. neobişnuit, contrar obiceiului, neuzitat.
Instinct s.n. complex de reflexe înnăscute.
Instinctual adj. care ţine de instinct.
Insufla vb. a inspira, a provoca cuiva un anumit sentiment, o anumită idee.
Intact adj. întreg, neatins de ceva.
Integrator adj. care înglobează.
Interbelic adj. dintre cele două războaie mondiale.
Interogativ adj. care exprimă o întrebare, întrebător.
Interpela vb. a cere cuiva să dea un răspuns.
Intervenţie s.f. (aici) luare de cuvînt pentru a mijloci o împăcare.
Intraductibil adj. de netradus.
Intransigenţă s f. însuşirea de a nu te abate de la o anumită linie adoptată, care nu acceptă compromisuri.
Intui vb. a înţelege, a sesiza esenţa problemelor pe baza unor cunoştinţe temeinice şi a experienţei anterioare.
Intuiţie s.f. descoperirea spontană, bruscă, neaşteptată a unui adevăr, a sensului, esenţei unei probleme.
Invincibil adj. care nu poate fi învins.
Ipostază s.f. înfăţişare, aspect, chip.
Ironic adj. zeflemitor, batjocoritor.
Iz s.n. miros, aromă particulară.

Î

Împilare s.f. asuprire, oprimare.
Învestit adj. calitatea unei persoane căreia i s-a acordat în mod oficial un drept, o autoritate, o demnitate, o atribuţie.

J

Justiţiar adj. care urmăreşte să facă dreptate.
Juvenil adj. tineresc.

L

Lamentaţie s.f. tînguire, plîngere, văicăreală.
Letopiseţ s.n. scriere veche cu caracter istoric, în care evenimentele sînt prezentate în ordine cronologică; cronică.
Liman s.n. *(aici)* adăpost, refugiu.
Lîncezeală s.f. stagnare.
Loial adj. care îşi îndeplineşte cu cinste obligaţiile asumate, sincer, cinstit.
Luciditate s.f. claritate în gîndire.

Scanned with OKEN Scanner

M

Macrocosmos s.n. lumea în totalitatea ei, univers, cosmos.

Magie s.f. practici vrăjitoreşti, procedee prin care se cheamă forţele supranaturale spre a produce minuni.

Magistrat s.m. membru în conducerea administrativă, juridică.

Malefic adj. *(aici)* care produce răul.

Matcă s.f. *(aici)* obîrşie, origine.

Matrice s.f. obîrşie, origine, tipar.

Meditaţie (filosofică) s.f. specie a genului liric, cuprinzînd reflecţii despre condiţia umană.

Melancolic adj. trist, visător.

Menit adj. sortit, destinat.

Mentalitate s.f. felul particular de a gîndi al unui individ sau al unei colectivităţi.

Mesaj s.n. ştire, veste, comunicare.

Mesianic adj. referitor la Mesia (Isus Cristos); Prin extensiune, care face o prezicere, profetic.

Metamorfoză s.f. *(aici)* schimbare, transformare, modificare.

Miniatură s.f. obiect de proporţii reduse.

Mirabil adj. miraculos, neobişnuit, ieşit din comun.

Miraculos adj. care produce o minune, supranatural, uimitor.

Mirific adj. minunat, măreţ.

Misionarism s.n. activitatea desfăşurată pentru a transmite o idee.

Mistic adj. inexplicabil pe cale raţională, referitor la concepţiile religioase.

Mit s.n. povestire fabuloasă care cuprinde credinţe ale popoarelor despre originea universului şi a fenomenelor naturii, despre zei şi eroi legendari etc.

Mnemotehnică s.f. ansamblu de procedee care uşurează memorarea pe baza unor asociaţii.

Monolog (interior) s.n. procedeu literar prin care personajul îşi supune propriei sale judecăţi sentimentele; vorbire cu sine însuşi.

Moral adj. etic, însuşire a sufletului şi spiritului.

Moralizator adj. care dă învăţături morale, educative.

Moto s.n. - citat pus la începutul unei lucrări cu scopul de a dezvălui ideea fundamentală a scrierii.

N

Nativ adj. înnăscut.

Năprasnic adj. năvalnic, violent, aprig, cumplit.

Năucit adj. ameţit, buimăcit, dezorientat.

Neatîrnare s.f. libertate, independenţă.

Negocia vb. a trata cu cineva încheierea unei convenţii.

Nomad s.m. persoană care se mută dintr-un loc în altul.

Scanned with OKEN Scanner

Nostalgie s.f. tristeţe provocată de dorinţa de a revedea un loc iubit, o persoană apropiată.

Noţiune s.f. formă logică fundamentală care semnifică o însuşire esenţială a unui lucru, fiinţă sau fenomen; cuvînt, idee.

Nupţial adj. privitor la nuntă, legat de nuntă.

O

Obedienţă s.f. ascultare, supunere.

Obidit adj. amărît, necăjit, chinuit, mîhnit.

Oblăduire s.f. ocrotire.

Obseda vb. a preocupa intens şi permenent pe cineva, a stărui în minte.

Odă s.f. poezie lirică în care se face elogiul unor persoane, fapte eroice, ideaIuri etc.

Oficia vb. a face o slujbă bisericească, a celebra.

Onomatopeic adj. format de la o interjecţie care imită zgomotele din natură.

Oprimare s.f. asuprire, împilare, exploatare.

Oprimat adj. asuprit, împilat, exploatat.

Opta vb. a alege.

Optimism s.n. tendinţă de a vedea latura bună, favorabilă a lucrurilor, atitudine de încredere în viaţă.

Opţiune s.f. alegere.

Opulenţă s.f. bogăţie, belşug, abundenţă.

Oralitate s.f. caracteristică a stilului unei scrieri literare de a părea vorbit.

Orgoliu s.n. părere foarte bună despre sine, îngîmfare, vanitate, trufie.

Original adj. propriu unui autor, personal, neimitat după ceva.

Ospitalier adj. care primeşte bucuros oaspeţi.

Ostilitate s.f. atitudine duşmănoasă, plină de ură, vrăjmăşie.

P

Panoramă s.f. privire de ansamblu.

Paradis s.n. rai, eden, grădina în care trăiau Adam şi Eva înainte de a fi izgoniţi de Dumnezeu; loc plăcut, minunat.

Paradisiac adj. ca în paradis.

Paradoxal adj. curios, ciudat, în pofida adevărului recunoscut.

Paroxistic adj. ajuns la maximum de intensitate a tulburării, surescitat.

Pastoral adj. păstoresc (prin extensie) de la ţară, cîmpenesc, rustic.

Patetic adj. înduioşător, impresionant.

Patetism s.n. însuşire de a înduioşa, de a impresiona, de a emoţiona puternic (prin vorbe).

Patriarhalitate s.f. viaţă liniştită, tihnită, care aminteşte simplitatea traiului din vechime.

Scanned with OKEN Scanner

Patrimoniu s.n. bunuri spirituale şi materiale care aparţin întregului popor, moştenire culturală.

Pedagog s.m. educator, cadru didactic.

Perceptibil adj. care poate fi sesizat prin simţuri.

Percepţie s.f. procesul prin care cu ajutorul organelor de simţ este reflectată în creier lumea.

Percutant adj. pătrunzător, care străpunge, care izbeşte cu putere.

Peregrinare s.f. călătorie lungă prin locuri îndepărtate.

Perenitate s.f. durabilitate, persistenţă.

Perioadă s.f. (aici) frază amplă, cu caracter unitar şi armonios, datorat în special simetriei structurii ei.

Perpetua vb. a continua a transmite din generaţie în generaţie, a dura vreme îndelungată sau veşnic.

Persiflare s.f. luare în rîs, ironie.

Pesimism s.n. atitudine de neîncredere faţă de viaţă.

Pilon s.m. element de susţinere a unei construcţii.

Pitoresc adj. care prin aşezare, aspect, formă, culoare este potrivit pentru a fi subiectul unei picturi; *(prin extensie)* care atrage atenţia, impresionează prin originalitate, colorit, formă etc.

Plenar adj. deplin, total.

Potenţial adj. care are toate condiţiile de realizare, care există ca posibilitate.

Precept s.n. principiu, învăţătură morală, normă, regulă de conduită.

Prefigura vb. a prezenta, a schiţa ceva în linii mari înainte de realizare, a sugera trăsăturile unui lucru viitor.

Preluare s.f. luare în primire, luare pe seama sa.

Prestigiu s.n. autoritate morală, consideraţie.

Primordial adj. de început, de la origine, iniţial, originar.

Prim-plan s.n. cadru cinematografic în care interpreţii sînt filmaţi de aproape.

Profetic adj. care prevesteşte.

Propensiune s.f. înclinaţie, tendinţă.

Protocol s.n. forme şi practici de ceremonial la festivităţile oficiale.

Psalmist s.m. autor sau cîntăreţ de psalmi (imn religios sau de esenţă religioasă).

Psihologic adj. privitor la psihologie, sufletesc.

Purgatoriu s.n. (în credinţa catolică) loc în care sufletele celor morţi se pot purifica prin suferinţă înainte de a trece în rai; (aici) perioadă de suferinţă purificatoare.

R

Rafinat adj. - (despre persoane) fin, subtil, delicat.

Raţiune s.f. facultatea omului de a cunoaşte, de a gîndi logic, judecată.

Reflexivitate s.f. faptul de a fi predispus spre meditaţie.

Regenerare s.f. acţiunea de a face să revină ceva la o viaţă nouă, capacitatea de a se reface.

Scanned with OKEN Scanner

Regizoral adj. care aparţine celui ce pune în scenă o piesă de teatru sau face un film.

Regresie s.f.întoarcere, retragere.

Releva vb. a evidenţia, a sublinia.

Reprezentare s.f. imagine, interpretare.

Reputaţie s.f. părere publică despre cineva; renume, faimă.

Responsabilitate s.f. răspundere.

Resurecţie s.f. reînviere, trezire, deşteptare.

Revela vb. a dezvălui, a face cunoscut.

Revelaţie s.f. dezvăluire, descoperire a unui adevăr ascuns.

Reverie s.f. stare de visare, cădere pe gînduri.

Revigora vb. a reda puterea, prospeţimea.

Revolut adj. care şi-a încheiat cursul, trecut, terminat.

Ridicol adj. care stîrneşte rîsul.

Ripostă s.f. acţiune hotărîtă prin care se respinge un atac.

Ritual s.n. ceremonial desfăşurat după reguli tradiţionale.

Rivalitate s.f. concurenţă între două sau mai multe persoane care aspiră la acelaşi lucru.

Robust adj. care este înzestrat cu o constituţie fizică puternică, rezistent, voinic, viguros.

Romantic adj. care ţine de romantism.

Romantism s.n. mişcare artistică apărută la începutul secolului al XIX-lea, care promova dragostea pentru natură, lirismul, fantezia, libertatea de expresie.

Rural adj. sătesc.

S

Sacru adj. sfînt.

Sarcastic adj. (adesea adverbial) batjocoritor.

Schematism s.n. prezentarea lucrurilor într-o formă schematică, simplistă.

Scruta vb. a examina în amănunt, a căuta cu privirea.

Sentinţă s .f. maximă, aforism.

Sihăstrie s.f. singurătate.

Simetrie s.f. corespondenţă exactă (ca formă, poziţie) între părţile unui tot.

Simultaneitate s.f. producerea în acelaşi timp a mai multor acţiuni.

Sinestezie s.f. asociaţie între senzaţii de natură diferită care dau impresia că sînt unul simbolul celuilalt.

Singularitate s.f. calitate de a fi ieşit din comun.

Sintaxă (poetică) s.f. totalitatea procedeelor stilistice care ţin de topica propoziţiei sau a frazei.

Solitudine s.f. singurătate.

Spiritualitate s.f. (aici) ceea ce caracterizează o colectivitate umană din punctul de vedere al vieţii sale spirituale, al culturii sale.

Spoliator adj. jefuitor, prădător.

Spontan adj. care acţionează cu promptitudine.

Scanned with OKEN Scanner

Statuar adj. ca o statuie, monumental.
Stenic adj. întăritor.
Stereotipie s.f. repetarea automată a unui gest, cuvînt; faptul de a se repeta ceva.
Stihinic adj. (aici) distrugător.
Stirpe s.f. neam, familie.
Straniu adj. ciudat, neobişnuit, bizar.
Strateg s.m. persoană care cunoaşte modul de pregătire şi de ducere a războiului şi a operaţiunilor militare.
Subiectiv adj. cu caracter personal, individual.
Sublim adj. care se ridică la o mare valoare morală, estetică, intelectuală.
Submina vb. a ataca pe ascuns pentru a slăbi, a zădărnici ceva.
Substrat s.n. (aici) motiv, cauză adevărată, dar ascunsă a unei acţiuni, a unei întîmplări.
Subtil adj. (despre oameni şi despre însuşirile lor sufleteşti) care sesizează pînă în cele mai mici amănunte; ager, pătrunzător.
Succesiune s.f. înşiruire, şir de fapte sau persoane ce urmează una alteia.
Sugera vb. a face să se nască în mintea cuiva un gînd, o idee, un sentiment.
Sumbru adj. întunecat.
Suprima vb. a face să dispară; a înlătura.
Suveran s.m. conducător al unui stat monarhic; *(fig)* cel care poate să dispună liber de soarta şi de acţiunile sale.

Ş

Şleahtic s.m. nobil polonez.

T

Tactică s.f. parte din arta militară care se ocupă cu organizarea, pregătirea şi ducerea luptei.
Tărîm s.n. ţinut, regiune, meleag.
Temperament s.n. ansamblul trăsăturilor fiziologice şi nervoase ale unei persoane, care determină diferenţieri între indivizi.
Temporal adj. care ţine de timp.
Tenacitate s.f. însuşire de a fi stăruitor, dîrz, perseverent.
Tenebră s.f. întuneric deplin, beznă, întunecime.
Thanatic adj. care ţine de moarte.
Tip s.n. individ, exemplar, fenomen care are însuşiri reprezentative, esenţiale pentru un grup întreg.
Titanism s.n. însuşire de a avea puteri extraordinare.
Tonifiant adj. întăritor.
Toponim s.n. - nume de sat, oraş, apă, munte etc.
Topos s.n. spaţiu, loc.

Scanned with OKEN Scanner

Tradiţe s.f. ansmblu de credinţe, datini, obiceiuri care sînt proprii unui grup şi se transmit din generaţie în generaţie.

Tragic adj. nefericit, zguduitor.

Transfigura vb. a schimba expresia, înfăţişarea, forma.

Transhumanţă s.f. migraţie a păstorilor şi a turmelor de oi de la şes la munte, primăvara şi de la munte la şes, toamna.

Tributar adj. care plăteşte tribut, dependent, supus.

Trilogie s.f. serie de trei opere, aparţinînd aceluiaşi autor şi formînd o unitate.

Trudă s.f. osteneală, muncă grea.

Trufie s.f. mîndrie, semeţie, îngîmfare, aroganţă, orgoliu, vanitate.

Tumult s.n. zgomot mare, larmă, zarvă, agitaţie, tulburare.

Tutelar adj. care ocroteşte, protejează, care exercită un control.

U

Universalitate s.f. însuşirea de a aparţine întregii lumi.

V

Vehement adj. violent, puternic

Veneraţie s.f. respect profund, stimă deosebită, preţuire.

Vicisitudine s.f. împrejurări grele, nefavorabile, necazuri, suferinţe.

Viril adj. bărbătesc.

Virtute s.f. însuşire morală de a urmări mereu binele.

Vitalitate s.f. putere de viaţă, vigoare, forţă, energie.

Viziune s.f. mod de a vedea lucrurile, concepţie.

Vocaţie s.f. aptitudine deosebită pentru un anumit domeniu de activitate.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

ARGUMENT..... 5
"Greuceanu" *(Sofia Dobra)* 7
Tudor Arghezi: "Bade Ioane..." *(Sofia Dobra)*..... 12
Ioan Alexandru Brătescu-Voineşti: "Puiul" *(Sofia Dobra)* 14
Mihail Sadoveanu: "Domnu Trandafir" *(Sofia Dobra)* 18
Mihai Eminescu: "Scrisoarea III" *(Sofia Dobra)* 21
Alexe Mateevici: "Limba noastră" *(Sofia Dobra)* 26
Costache Negruzzi: "Sobieski şi românii" *(Sofia Dobra)*..... 31
Ionel Teodoreanu: "Prăvale-Baba" *(Sofia Dobra)* 35
Nicolae Bălcescu: "Ardealul" *(Sofia Dobra)*..... 38
Vasile Alecsandri: "Dan, căpitan de plai" *(Sofia Dobra)*..... 41
George Coşbuc: "Paşa Hassan" *(Sofia Dobra)* 46
Ion Creangă: "Amintiri din copilărie" *(Gheorghe Mitrache)*..... 51
Mihai Eminescu: "Călin (file de poveste)" *(Gheorghe Mitrache)*..... 56
"Miorița" *(Sofia Dobra)*..... 60
George Coşbuc: "Vara" *(Sofia Dobra)*..... 67
Ion Creangă: "Amintiri din copilărie" *(Gheorghe Mitrache)*..... 71
Gala Galaction: "La Vulturi!" (Sofia Dobra)..... 76
Octavian Goga: "Plugarii" *(Gheorghe Mitrache)*..... 82
Marin Preda: "O oră din august" *(Gheorghe Mitrache)*..... 86
Mihail Sadoveanu: "Neamul Şoimăreştilor" *(Sofia Dobra)*..... 91
Nichita Stănescu: "Noi" *(Gheorghe Mitrache)*..... 96
VOCABULAR..... 99

BUDEANU MARGARETA
— 145936 —

Scanned with OKEN Scanner

Stimaţi cititori,

Editura CORESI a fost fondată la 28 decembrie 1989 cu scopul de a contribui la revigorarea şi modernizarea învăţământului românesc. Pînă în prezent, Editura CORESI a publicat peste 100 de titluri necesare elevilor, învăţătorilor, profesorilor şi părinţilor. De o deosebită atenţie se bucură lucrările din colecţia CAIETELE DIDACTICE CORESI, precum şi dicţionarele şi cursurile de limbi străine editate de noi.

Dacă locuiţi în Bucureşti, sau dacă vă aflaţi aici în vizită, vă invităm la sediul nostru din Strada Dem. I. Dobrescu (fosta Onești) nr. 4-6, Bucureşti, Sector 1 (fax: 312 71 15; telefon: 615 47 81).

Dacă nu locuiţi în Bucureşti, Serviciul nostru *CORESI--Cartea prin Poştă* vă poate trimite lucrările de care aveţi nevoie; veţi plăti la primirea coletului. Pentru aceasta, trimiteţi o scrisoare pe adresa: ***Editura CORESI, CP 1-477, Bucureşti 70700.***

Iată cîteva dintre titlurile publicate de noi:

Să desenăm, să scriem. Exerciţii grafice pentru grădiniţă şi clasa I

Creionel şi Roboţel. Exerciţii grafice şi operaţiuni matematice pentru grădiniţă şi clasa I

Scrierea. Clasa I

Caiet-alfabetar pentru orele de citire. Clasa I

Caiet de arte plastice. Clasa I

Limba română. Exerciţii. Clasa a II-a

Limba română. Exerciţii. Clasa a III-a

Limba română. Exerciţii. Clasa a IV-a

Limba română. Exerciţii. Clasa a V-a

Caligrafia. Clasa a II-a

Limba franceză. Exerciţii. Clasa a II-a

Matematica. Exerciţii. Clasa a III-a

Matematica. Exerciţi. Clasa a IV-a

Matematica. Exerciţii. Clasa a V-a

Algebra. Exerciţii. Clasa a VI-a

Geometria. Exerciţii. Clasa a VI-a

Algebra. Exerciţii. Clasa a VII-a

Geometria. Exerciţii. Clasa a VII-a

Algebra. Exerciţii. Clasa a VIII-a

Geometria. Exerciţii. Clasa a VIII-a

Cunoaşterea mediului înconjurător. Clasa a III-a

Istoria românilor. Clasa a IV-a

Educaţia moral-civică. Clasa a III-a

Educaţia moral-civică. Clasa a IV-a

Chimia. Lucrări practice de laborator. Clasa a VII-a

Chimia. Îndrumar pentru lucrări practice de laborator. Clasa a XI-a

Dicţionar de dificultăţi ale limbii române

Grigore Brâncuş, *Istoria cuvintelor*

Gabriela Pană Dindelegan, *Teorie şi analiză gramaticală*

John Field, *English Step by Step - Limba engleză pas cu pas*

Iulia Hasdeu, Gabriela Sîrbu, *Parlez français avec nous - Să vorbim franţuzeşte*

Haritina Gherman, *Limba italiană pentru începători*

Haritina Gherman, *Ghid de conversaţie român-italian*

Dicţionar englez-român. Cuvinte de bază

Dicţionar francez-român. Cuvinte de bază

Dicţionar german-român. Cuvinte de bază

Dicţionar italian-român. Cuvinte de bază

Dicţionar spaniol-român. Cuvinte de bază

Mădălina Bogdan, *Gramatica practică pentru ciclul primar*

Eleonora Zamşa, *Teste de limba română pentru clasele V-VIII*

Sofia Dobra, Gheorghe Mitrache, *Analize literare şi stilistice pentru clasele V-VIII*

Paul Magheru, *Noţiuni de stil şi compoziţie cu modele de compuneri şcolare*

Bucur Milescu, *Pisica din vis. Texte pentru clasele I-IV*

ISBN 973-608-160-5

Scanned with OKEN Scanner

4

Precizați care este deosebirea între cuvintele subliniate din propozițiile următoare:

Treceți pe la noi! Treci-ți în caiet exemplele!

Scanned with OKEN Scanner